

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

GAIUS MARIUS'UN HAYATI VE ASKERÎ REFORMLARI

Ali KEREM

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

GAIUS MARIUS'UN HAYATI VE ASKERÎ REFORMLARI

Ali KEREM

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

Bu tez, her zaman yanımda olan ve desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen anneme, babama ve sevgili eşime ithaf edilmiştir.

ÖZET

KEREM, Ali. *Gaius Marius'un Hayatı ve Askerî Reformları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021.

Roma'nın bir şehir devleti olarak ortaya çıkışından Akdeniz İmparatorluğu'na doğru uzanan süreçte Roma askeri kuvvetleri, değişen koşullar ve yeni ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmiştir. Başlangıçta düzensiz savaşçı gruplarından ve çiftçi vatandaş kuvvetlerinden oluşan ordu, Roma'nın genişlemeye başlaması, dönemin diğer güçleriyle mücadele etmesi ve bu çatışmaların artık daha uzun dönemli savaşlara dönüşmesiyle birlikte zayıflamaya ve yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu süreçte 'barbarların' Roma'yı ciddi anlamda tehdit etmesi, Roma Ordusu'nun sahada ağır yenilgiler alması, Afrika'da kronikleşen Numidya meselesi ve Kral Jugurtha'ya karşı takip edilen istikrarsız politika, Roma'da var olan siyasi, sosyal ve askeri bunalımların derinleşmesine yol açmıştır. Bunun yanı sıra, politik hizipler arasında meydana gelen bölünmeler ve iktisadi açıdan yaşanan problemler, halkın desteğini arkasına alan asker kökenli liderlerin yükselişine tanıklık eden yeni bir dönemin açılmasını sağlamıştır. Şüphesiz bu yeni dönemde askeri yetenekleriyle ön plana çıkan isimlerin başında Gaius Marius gelmektedir. Marius, askeri sahada sergilediği başarılarla Roma politik arenasında yükselmiş ve en nihayetinde kendisine sıradışı bir konum elde etmiştir. Roma ordusunun en yenilikçi komutanları arasında yer alan General Marius, M.Ö. 107-101 yılları arasında askere alım, ekipman, savaş düzeni ve Roma lejyonlarının eğitimi gibi konularla alakalı olarak bir dizi reformlar gerçekleştirmiştir. Bu reformlar her ne kadar Roma ordusunu derin bir şekilde etkilemiş olsa da, reformların detaylı bir şekilde incelenmesi çoğu zaman ihmal edilmiş veya detaylı bir şekilde ele alınmamıştır. Nitekim bu çalışmamızda Marius reformlarının Roma tarihindeki yeri ve etkisi gerek birincil kaynaklar gerekse de ikincil/modern kaynaklar esas alınarak mümkün olduğu kadar geniş bir perspektiften incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Roma, Gaius Marius, Askerî Reformlar, Roma Ordusu

ABSTRACT

KEREM, Ali. *Marius's Life and Military Reforms*, Master's Thesis, Ankara, 2021.

In the process from the emergence of Rome as a city-state to its being the Mediterranean Empire, Roman military forces were shaped in line with changing conditions and new requirements. The army, which was initially composed of irregular warrior groups and farmer citizen forces, began to weaken and became inadequate as Rome started to expand and struggled with other forces of the period and the conflicts turned into long-lasting wars. In this period, the serious threats of the 'barbarians' to Rome, the catastrophic defeats of the Roman Army in the field, the chronic issue of Numidia in Africa, and the unstable policy pursued against King Jugurtha caused the political, social and military crises in Rome to deepen. In addition, the divisions between political factions and economic problems led to the beginning of a new era that witnessed the rise of military-based leaders who received the support of the people. Undoubtedly, Gaius Marius was one of the leading names in this new period with his military skills. Marius advanced in his career in the Roman political arena with his success in the military field and eventually secured himself an extraordinary position. General Marius, who was one of the most reformist commanders of the Roman army, introduced a series of reforms related to issues such as recruitment, equipment, deployment and training of Roman legions between 107-101 B.C. Although these reforms had a profound effect on the Roman army, the detailed examination of the reforms has often been neglected and the reforms have not been investigated in a detailed manner. Thus, this study aims to explore the place and effect of Marius reforms in Roman history from a broader perspective based on both primary and secondary/modern sources.

Keywords

Rome, Gaius Marius, Military Reforms, Roman Army

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ADAMA SAYFASI	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KRALLIK VE CUMHURİYET DÖNEMİ ROMA TOPLUMU VE YAPISI.....	3
2. BÖLÜM: MARIUS’UN ORDU REFORMLARINA KADAR ROMA ORDUSU	12
3. BÖLÜM: GAIUS MARIUS’UN BİYOGRAFİSİ	25
4. BÖLÜM: MARIUS’A ATFEDİLEN ASKERİ REFORMLAR.....	78
4.1. CAPITE CENSI.....	78
4.2. MANİPLELERDEN KOHORTLARA	89
4.3. MARIUS’UN KATI RLARI (MULI MARIANI).....	96
4.4. KARTAL (AQUILA)	106
4.5. CİRİT (PILUM)	114
SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA	127
EKLER.....	138
EK 1. AQUILA (KARTAL) SANCAĞI.....	138
EK 2. PILUM (CİRİT).....	139
EK 3. MARIUS’UN KATI RLARI (MULI MARIANI).....	140

EK 4. GAIUS MARIUS	141
EK 5. MARIUS TAKTİK REFORMUNUN ROMA ORDUSU'NUN CEPHEYE ÜÇ HAT HALİNDE (<i>TRIPLEX ACIES</i>) TEVZİ	142
EK 6. ORİJİNALLİK RAPORU	143
EK 7. ORIGINALITY REPORT	144
EK 8. ETİK KURUL MUAFİYET FORMU	145
EK 9. ETHICS COMMISSION FORM.....	146

KISALTMALAR DİZİNİ

<i>App. B Civ.</i>	: Appian, The Civil Wars
<i>Caes. BAfr.</i>	: Caesar, The African War
<i>Caes. BCiv.</i>	: Caesar, The Civil Wars
<i>Caes. BGall.</i>	: Caesar, The Gallic Wars
<i>Cass. Dio</i>	: Cassius Dio, The Roman History
<i>Cic. Brut.</i>	: Cicero, Brutus
<i>Cic. Div.</i>	: Cicero, De Divinatione
<i>Cic. Leg.</i>	: Cicero, De Legibus
<i>Cic. Off.</i>	: Cicero, De Officiis
<i>Cic. Planc.</i>	: Cicero, Pro Plancio
<i>Cic. Verr.</i>	: Cicero, In Verrem
<i>Diod. Sic.</i>	: Diodorus Siculus, The Library of History
<i>Dion. Hal.</i>	: Dionysius Halicarnassus, Roman Antiquities
<i>Flor. Epit.</i>	: L. Annaeus Florus, Epitome of Roman History
<i>Frontin. Str.</i>	: Frontinus, Stratagems
<i>Joseph. BJ</i>	: Josephus, the The Jewish War
<i>Livy</i>	: Livy, History of Rome
<i>Livy, Per.</i>	: Livy, Periochae
<i>Plin. HN.</i>	: Pliny (the Elder), the Natural History
<i>Plut. C. Gracch.</i>	: Plutarch, Life of Caius Gracchus
<i>Plut. Caes.</i>	: Plutarch, Life of Caesar
<i>Plut. Crass.</i>	: Plutarch, Life of Crassus
<i>Plut. Mar.</i>	: Plutarch, Life of Marius
<i>Plut. Sull.</i>	: Plutarch, Life of Sulla
<i>Plut. Ti. Gracch.</i>	: Plutarc, Life of Tiberius Gracchus
<i>Polyaenus. Strat.</i>	: Polyaeus, Strategemata
<i>Polyb.</i>	: Polybius, The Histories
<i>Sall. Cat.</i>	: Sallust, The War With Catiline
<i>Sall. Iug.</i>	: Sallust, The War With Jugurtha
<i>Suet. Aug.</i>	: Suetonius, The Twelve Caesars

Suet. <i>Claud.</i>	: Suetonius, The Twelve Caesars
Tac. <i>Ann.</i>	: Tacitus, The Annals
Varro, <i>Ling.</i>	: Varro, De lingua Latina
Veg. <i>Mil.</i>	: Vegetius, Epitome of Military Science
Vell. Pat.	: Velleius Paterculus, The Roman History
Vitr.	: Vitruvius, On Architecture

GİRİŞ

Roma'nın tarihsel gelişiminin tüm safhasında ordu şüphesiz önemli bir faktör olarak karşımıza çıkar. Krallık döneminde temelleri atılan ve filizlenen Roma Cumhuriyeti, M.Ö. 3. yüzyıla kadar girdiği mücadeleler ve yaptığı savaşlarla Akdeniz dünyasının yükselen gücü olarak kendisini ispat etmede önemli aşamalar kaydetmiştir. Başlangıçta düzensiz ve dağınık savaşçı gruplarından meydana gelen Roma kuvvetleri, zaman içerisinde ortaya çıkan siyasi ve sosyo ekonomik koşulların da etkisiyle daha gelişmiş bir askeri yapıya doğru evrilmiştir. Bu geçiş aşamasında Roma, öncelikli olarak çevresinde yer alan güçleri ya boyunduruk altına almış ya da çeşitli anlaşmalar ve imtiyazlar yoluyla kendine bağımlı hale getirmiştir. Her ne kadar Romalılar bazı ciddi yenilgiler ve problemlerle karşılaşmış olsalar da değişen koşullara karşı adapte olabilmeleri sayesinde dönemin en önemli aktörleri karşısında başarılı sonuçlar almışlardır. Bilhassa II. Kartaca Savaşı'ndan sonra Roma'nın gücü Akdeniz dünyasında ciddi şekilde hissedilir hale gelmiştir.

Özellikle M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren Roma denizaşırı politikalara yönelmiş ve uzun süreli savaşlar Roma'nın iç ve dış dinamiklerinin kayda değer bir şekilde değişmesine yol açmıştır. Her ne kadar seferlerde önemli kazanımlar elde edilmiş olsada uzun dönemli savaşlar esasen çiftçi vatandaş asker modeline dayanan Roma kuvvetlerini açık bir şekilde zorlamıştır. Dahası, bu seferlerden çok önemli kazanımlar elde edilmesine rağmen ordunun neredeyse tüm yükünü üstlenen çiftçi vatandaş askerler savaşların ağır baskısı altında ezilir hale gelmiştir. Bu bağlamda bir tarafta kamusal makamları uzunca bir süredir elinde tutan ve seferlerden elde edilen gelirlerle daha da zenginleşen Romalı seçkinler yer alırken diğer tarafta uzun süreli savaşların ardından memleketlerine döndüklerinde arazilerini ve geçimliklerini kaybeden vatandaşlar bulunmaktaydı. Ayrıca, Roma'yla müttefiklik ilişkisi içerisinde olan ve orduya önemli sayıda askeri kuvvetler sağlayan İtalyan halklarının talepleri de artmakta ve iki taraf arasında kurulan bağlar zayıflamaktaydı.

Bununla beraber, İspanya ve Kuzey Afrika gibi sorunlu olan bölgelerde uzun süredir devam eden savaş hali askerlik hizmetine karşı var olan isteksizliği kuvvetlendirmişti.

Dahası, geleneksel askere alım yöntemlerine göre askere alınmaya uygun, belirli bir varlığa sahip olan kesimler artık yavaş yavaş ortadan kalkmaktaydı ve Roma nüfusunun önemli bir bölümü proleterleşme sürecine doğru sürüklenmekteydi. Ancak her ne pahasına olursa olsun düzenin sağlanması, isyanların kontrol altına alınması, sınır güvenliğinin tesis edilmesi ve Roma savaş gücünün sürdürülmesi gerekiyordu. Bu bağlamda lejyonlara asker alımlarında yaşanan sıkıntılar ve seçkinlerin askeri operasyonları icra etmede sergilediği zayıflıklar ve yozlaşmışlık iddiaları, halkı yeni arayışlara sevk etmekte ve politik hizipler arasında yaşanan mücadeleler de aynı ölçüde keskinleşmekteydi.

Tüm bu hoşnutsuzluklar, ufukta beliren yeni bir Germen tehdidinin ortaya çıkmasıyla kritik boyutlara ulaşmıştır. Kuzeyli kabilelerin istila ihtimalleri karşısında Romalılar bir nevî ‘kurtarıcıları’ ararlarken, bu problemlili durum politik ve askeri alanda yaşanan değişimlerinde adeta katalizörü olarak işlev görmüştür. En nihayetinde askeri saflarda sergilediği başarılarla adından sıkça söz ettiren Marius, Roma tarihinin önemli kilometre taşları arasında görülen reformlarıyla askeri sahada bir dizi yenilikler uygulamaya sokmuştur.

Bu reformlar sayesinde Roma ordusu yeniden yapılandırılmış ve ordunun savaş gücü önemli ölçüde artırılmıştır. Reformlara dair öncelikli soru lejyonlarda yapılan değişimlerin nasıl gerçekleşmiş olduğuyla ilgilidir. Daha özel bağlamda ele alacak olursak mevcut askeri sistem neydi ve hangi değişiklikler ortaya konulmuştu? Marius’un bu konudaki rolü neydi ve karşılaştığı zorluklara rağmen etkili bir şekilde reformları nasıl uygulayabilmişti? Dolayısıyla bu tez, Marius reformlarında takip edilen yöntemi, bunu ortaya çıkaran gerekçeleri ve onun savaş sahası üzerindeki etkisini değerlendirmeye yönelik analizleri içermektedir. Bu türden sorular, gerek birincil kaynaklar ve gerekse de ikincil kaynaklar esas alınarak mümkün olduğunca geniş bir perspektiften incelenmiştir.

1. BÖLÜM

KRALLIK VE CUMHURİYET DÖNEMİ ROMA TOPLUMU VE YAPISI

Roma'nın ilk dönemlerine ilişkin bilgiler sınırlı olup efsanelerle örülüdür. Roma şehrinin geçmişi M.Ö. 8. yüzyılın ortalarına kadar uzanmaktadır. İmparator Augustus döneminde yaşamış olan ünlü bilgin Varro, konsül listelerini esas alarak Roma'nın kuruluş tarihini M.Ö. 753 yılı olarak hesaplamıştır. Bu tarih her ne kadar tartışmalı olsa da geleneksel kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.¹ Efsanevi kral Romulus'un yerleşim bölgesi olarak görülen Palatium Tepesi'nde, M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren ilkel yerleşim yerlerine rastlanır. Her ne kadar onun gerçekten yaşayıp yaşamadığı kesin olarak bilinmese de, adını taşıyan şehrin varlığı hakkında herhangi bir belirsizlik söz konusu değildir.

Şüphesiz zaman içerisinde aşamalı olarak gelişen Roma şehri, 'yabancı misafirlerinden' ilk sakinlerini koruma noktasında, denizden yeterince uzaklıkta, Tiber Nehri'nin en alçak geçiş hattında yer alıyordu. Bölgeye bir grup tepe hâkim konumda olup, çevresinde bulunan yerler avcılık, hayvancılık ve tarım için elverişliydi. Tepeler aynı zamanda ağaçlık alanlarla kaplı olduğundan doğası itibariyle savunulabilir bir pozisyondaydı.² Roma'nın erken dönemlerinde, kuzeyde Galyalıların, merkezde Etrüsklerin, bitişikte Sabinlerin, bölgenin dağlık arazilerinde Samnitlerin ve güney kıyılarında Yunanlıların yaşadığı farklı yerleşim ve topluluklardan meydana gelen bir coğrafya da tarihin akışı sürmekteydi. Kargaşa halinin hüküm sürdüğü zamanlarda, erken dönemde Roma, Latin toplulukları ile ittifak halindeydi. Dönemin bölgede yaşayan halkları daha ziyade iç çekişmeler, yağmalar ve küçük çaplı savaşlarla meşguldüler.³

¹ Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, s. 190.

² Nic Fields, *Early Roman Warrior 753-321 BC*, Osprey Publishing, 2011, s. 4.

³ Nic Fields, *Roman Battle Tactics 390-110 BC*, Osprey Publishing, 2010, s. 13-14.

Bu noktada Roma ordularının gelişiminde sınır komşularının önemli rolleri olmuştur. Süre gelen zorlu mücadelelerde, Galyalılar, Samnitler, Latinler, Etrüskler, Yunanlar, Makedonlar ve Germen kuvvetleriyle bitmek bilmeyen savaşlar yapan Roma, önce İtalya, ardından ise tüm Akdeniz dünyasına egemen olma yolunda önemli gelişmeler kaydetmiştir.⁴

Bu gelişmelerden evvel, Roma'nın en eski toplumsal yapısına bakıldığında aile (*familia*) en küçük sosyal birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile babası (*pater familias*) ailenin mutlak hâkimi olup içerisinde yer alan tüm fertler ve mallar onun otoritesi altındadır (*patria potestas*). Aile (*familia*) üyeleri; aile reisi, karısı, çocukları, köleleri (*servi*) ve himaye edilenlerden (*clientes*) oluşmaktaydı. Görüleceği üzere toplumsal yapı ataerkil zemin üzerine kurulmuştur.⁵

Siyasi ve idari açıdan baktığımız da Roma şehri, erken dönemlerinden itibaren uzunca bir süre krallar tarafından yönetilmiştir. Şehrin temel kurumlarının ve geleneklerinin tarihi sürece uygun olacak şekilde bu dönemden itibaren atılmış olduğunu söylemek doğru olacaktır. Halk; *patrici* ve *pleb* olmak üzere iki ana sınıfa ayrılmıştı. Bunların yanı sıra *equite* sınıfı ile köleler ve azat edilmişlerden oluşan sınıflar da mevcuttu. *Patriciler*, senato sınıfından gelen imtiyazlı ailelerdi. Elllerinde tuttıkları zenginlik ve önemli makamlar sayesinde Roma politik makamlarını ve orduyu kontrolleri altında tutmuşlardır. *Plebler* ise *patrici* sınıfına mensup olmayan, sayıca kalabalık olan kesimlerdi. Bunlar kayda değer bir süre Roma politik hayatının dışında tutulmuşlardır. Bununla beraber, M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda yaşanan sınıf temelli çatışmalar, *pleblerin* zaman içerisinde hedeflerinin önemli bir kısmını gerçekleştirmeleriyle sonuçlanmıştır. *Equites* sınıfı ise Roma'nın esasen atlı sınıfını meydana getirmiştir. Ancak bu terim varlıklı sınıfları yani kapitalist kesimleri de ifade etmekteydi. Ticaretle uğraşmaları ve kamu yatırımlarını üstlenmeleri sayesinde zamanla zenginleşmişler ve elde ettikleri zenginlikle Roma'nın sosyo politik açıdan önemli aktörleri arasında yer almışlardır.

⁴ Burak Çınar, 'Roma: Savaş ya da Barış', *Doğu Batı - Romalılar II*, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2009, s. 26.

⁵ V. Diakov ve S. Kovalev, *İlk Çağ Tarihi, Cilt:2*, çev., Özdemir İnce, Yordam Kitap Bas. ve Yay., İstanbul, 2019, s. 40 - 41.

Equites sınıfı temsilcilerinden belirli bir varlık seviyesinin üzerinde servete sahip olanlar *ensors*ler tarafından senato sınıfına dâhil edilmişlerdir. Ancak onların çoğu ticaretle uğraşmayı tercih etmişler ve vergi toplama, maden işletme, orduya ekipman sağlama gibi kimi önemli işleri üstlenmişlerdir. M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren *equites* sınıfının sayısı eyaletlerden gelen benzer zenginliğe sahip kişiler tarafından artırılmıştır.⁶

Roma'nın siyasi gelişimine baktığımızda monarşi döneminde idarenin başında kral (*Rex*) yer almaktaydı. *Imperium* adı verilen en yüksek emretme ve hükmetme yetkisine sahip olduklarından siyasi, askerî, dinî ve yargısal gücü ellerinde tutmaktaydılar. Kral, senatonun teklifiyle *comitia curiata* tarafından belirlenmekteydi. Senato, kralın ölmesi halinde yeni kralın seçilmesinde önemli bir etkiye sahipti ve kendi temsilcilerinden birini yeni kral seçilinceye kadar, *interrex* unvanıyla geçici kral olarak tayin ederdi. Bu süreçte senato sınıfından kimseler yeni kral seçilinceye kadar beşer günlük aralarla bu görevi üstlenmişlerdir. En nihayetinde kral, *comitia curiata*'nın oylarıyla belirlenirdi.⁷

Erken dönemlerde Roma'da yaşayan halk; *Rammes*, *Tities* ve *Luceres* adı verilen 3 *tribus* (kabile) içerisinde düzenlenmişti. Her bir *tribus* (kabile), 10 *curia* (aile birliği), her *curia* ise 10 *gense* (büyük aile-klan) ayrılmıştır. Bu düzen içerisinde Roma'da yaşayan halk, 3 *tribus*, 30 *curia* ve 300 *gensten* oluşmaktaydı. *Tribus*ların başında *tribunus* adı verilen şefler bulunmaktadır ve her kabile kan akrabalığı yoluyla birbirleriyle bağlantılı olup kendi din adamlarına da sahiplerdi.⁸

*Gens*lerin bir araya gelmesiyle *curia* olarak bilinen siyasi topluluklar meydana gelmiştir. Her *curianın* kendine özgü mülkü, toplanma yeri ve kültü vardı. *Curialar* bir araya gelerek *Comitia Curciata* denilen oylama meclisini oluşturmuşlardır. Bu meclis 30 *curiayı* içermekteydi ve her bir *curia* içerisinde yer alan vatandaşlar bireysel olarak

⁶ Lesley Adkins ve Roy A. Adkins, *Handbook to Life in Ancient Rome*, Facts On File, New York, 2004, s. 38-39.

⁷ Tim Cornel ve John Matthews, *Roma Dünyası*, çev., Şadan Karadeniz, İletişim Yayınları, İstanbul, 1988, s. 18.

⁸ Sabahat Atlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2018, s. 17.

değil ortaklaşa alınan karara göre temsil edilirdi. Yani bir başka deyişle, her bir *curianın* yalnızca bir oy hakkı bulunmaktaydı. *Comitia Curiata* yapısal açıdan *patrici* denilen tam hukuklu yurttaşlardan oluşan bir meclisti. Her ne kadar bu kurum meclis karakteri taşıyor gibi gözükse de eski Hellen devletleri ve günümüz demokrasilerinden farklılık gösterir. Temsil ilkesi açısından tüm yurttaşların eşit bir şekilde katılıyor olmaması ve yalnızca belirli kesimlerin yer almasından dolayı belki de ‘sınırlı demokrasi’nin bir tür örneğini teşkil eder. Başlıca işleri arasında; yeni kralın seçilmesi, kanunların yapılması, savaş ve barışa karar verme, nüfus değişiklikleri gibi konular vardı. *Curia* organizasyonu tüm bunların dışında Roma askerî sistemine yönelik bir düzenlemeyi de içermekteydi. Buna göre *tribusların* her biri Roma ordusuna 1000 piyade (*milites*) ve 100 atlı (*celereres*) sağlamakla yükümlü tutulmuşlardı.⁹ Geç Cumhuriyet döneminde bu meclisin işlevini artık yitirmiş olduğu görülür.

Krallık döneminin sonlarına doğru *Comitia Centuriata* adı verilen bir meclis daha tanzim edilmiştir. Bu meclis, *Comitia Curiata*’nın aksine, sadece tam hukuklu vatandaşlar olarak *patricilerle* kısıtlı tutulmamış, sınırlı hukuka sahip vatandaşlar olarak *plebleri* de kapsamıştır. Seçmenler, *century* adı verilen oylama birimlerine bölünmüşlerdir. Kişiler yaşları ve sahip oldukları servete göre ayrılmakta olup bu sistem aslında askerî organizasyona dair önemli bir yapıyı da meydana getirmekteydi. Bir süre her iki meclis de birlikte varlıklarını sürdürmüş olsalar da *comitia centuriata* zamanla hem *patricilerin* hem de *pleblerin* siyasi iradesini yansıtan bir kuruma dönüşerek Roma’nın esas meclisi haline gelmiştir.¹⁰

Bir başka kurum ise, Roma tarihinin en önemli yapı taşlarından biri olarak karşımıza çıkan Senato’ydu. Yaşlı anlamına gelen Latince *senex* sözcüğünden türetilen kavram, kurumsal olarak ilk defa Romulus’un yoldaşlarından seçtiği 100 adamdan oluşmaktaydı.¹¹ Üyeleri, *patrici* aile reisleri içerisinde kral tarafından ömür boyu temsil ilkesine göre seçilirdi. Kralın danışma heyeti olarak işlev gören Senato, çeşitli

⁹ O. Tekin, 2016, s. 192.

¹⁰ Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi I.Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s. 57-58.

¹¹ T. Cornel ve J. Matthews, 1988, s. 18.

meseleler üzerine tavsiyelerde bulunmaktaydı. Bu açıdan aldıkları kararlar, kralın iradesinin üzerinde değildi. Hatta Etrüsk kökenli krallar zamanında senatonun çok da fazla bir işleve sahip olmadığı bilinir. Bu heyet başlangıçta 100 kişiden meydana gelmişken, Cumhuriyet döneminin önemli bir bölümünde 300 kişiden oluşmuştur. Sulla zamanında genişleyen senato 600 kişiyle temsil edilmekteydi ve en nihayetinde Caesar zamanında sayıları 900'e ulaşmıştır.¹²

Senato oturumlarına senatörler ve *magistratlar* katılabilirdi. Halk senato binasının çevresinde görüşmeleri takip etmek üzere toplanabilirdi. Görüşmeler çoğunlukla Forum'un kuzeybatısında bulunan ve *Curia* adı verilen senato binasında gerçekleşirdi. Bir kimse, ilk kez *magistratlık* makamlarından birine seçildiğinde ömür boyu sürecek şekilde senato üyeliğine kabul edilirdi. Ancak eğer yetkisini kötüye kullandığı kanıtlanırsa senatodan çıkarılabilirdi. Senato normal şartlarda *magistratlar*a tavsiyelerde bulunmaktaydı, ancak M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren özellikle Kartaca Savaşları'nın etkisiyle nüfuzunu ve gücünü artırmaya başlamıştır. Başlıca görevleri; *Curia* meclislerine sunulacak yasa tasarılarını hazırlamak, kamusal harcamaları yönetmek, dış ilişkileri idare etmek ve dinî konularla ilgili meseleleri denetlemektir. Senato, devlet idaresinde kazanacağı esas güce ve özgül ağırlığa Cumhuriyet döneminde sahip olmuştur.¹³

M.Ö. 2. ve 1. yüzyıllarda, gerek *magistratlar* gerekse de meclislerin üzerinde kurduğu otoriteyle Senato Roma'nın asıl yönetim merkezi haline gelmiştir. Her ne kadar yasama organı olarak faaliyette bulunmasa da kararnameler (*senatus consulta*) çıkarabiliyor ve politik sahneyi şekillendirmek üzere olağanüstü durumlarda *senatus consultum ultimum* (olağanüstü hâl kararnamesi) ilan edebiliyordu. Senato bu kararnameler ile düzenin yeniden sağlanması adına o yılın *magistratlarına* mümkün olabilecek her türlü yetki ve otoriteyi verebiliyordu. Cumhuriyet döneminde köklü senato sınıfını oluşturan aileler için en önemli amaç, kendilerinin ya da dostlarının en önemli makamları elde etmesiydi. Bu açıdan senato sınıfı içerisinde ataları en erken zamanlardan beri önemli

¹² L. Adkins ve R. A. Adkins, 2004, s. 40.

¹³ H. Demircioğlu, 1998, s. 54-55.

magistratlıkları elde etmiş olan seçkin aileler yer almaktaydı. Dolayısıyla kıyasıya bir rekabet hali söz konusuydu ve politik ittifaklar ile hizipsel çatışmalar yaygındı. Bunun dışında, Gracchus kardeşlerden¹⁴ sonra politikacıların iki karşıt gruba ayrıldıkları görülür.¹⁵

Hizipsel gruplardan ilki, senatodan ziyade halkla daha yakın ilişkiler kuran ve *populares* (popülistler) adı verilen görece reformcu kesimlerdir. Karşıtları ise kendilerini *optimates* (en iyiler) olarak adlandıran ve senatonun büyük bir çoğunluğunu meydana getiren gruplardı. M.Ö. 1. yüzyıla kadar seçkin ailelerden gelmeyip, konsüllük makamına erişmiş çok az sayıda kişi bulunmaktaydı. Ailesinden bu mevkilere özellikle de konsüllük makamına ilk kez ulaşmış kimselere *novus homo*¹⁶ (yeni adam) adı verilirdi.¹⁷

Tarihler M.Ö. 7. yüzyılın sonlarına geldiğinde, Roma ve Latium bölgesinin, İtalya tarihinin erken dönemlerinde önemli roller oynayan Etrüsklerin yörüngesine girdiği gözlemlenir. Cumhuriyet dönemine giden sürecin hemen öncesinde Roma'nın her açıdan şekillenmesinde etkili olan Etrüsk kralları, yaklaşık bir yüzyıl boyunca Roma'nın hâkimi olmuşlardır. Nihayetinde Etrüsk egemenliği, Roma soylularının başını çektiği bir ayaklanma neticesinde son kral Tarquinius Superbus'un (Mağrur Tarquinius) alaşağı edilmesiyle sona erdirilmiştir (M.Ö. 510).¹⁸

Bu hadiseden sonra, soylu sınıfının öncülüğünde kurulan yeni idare sistemine, yönetimin sadece krala ait olmadığı ve bütün vatandaşları ilgilendiren bir mesele olduğu anlamına gelen *res publica* kelimesinden hareketle Cumhuriyet adı verilmiştir. Monarşinin yıkılmasıyla birlikte kurulan bu yeni idare tarzının en belirgin özelliği

¹⁴ Roma Cumhuriyet tarihinin önemli isimleri arasında gelen Tiberius Gracchus (M.Ö. 163/162 – 133) ve Gaius Gracchus (M.Ö. 154 – 121) kardeşler *pleblerin* önde gelen temsilcileridir ve özellikle arazi reformları ile bilinmektedirler.

¹⁵ L. Adkins ve R. A. Adkins, 2004, s. 40-41.

¹⁶ *Novus homo* 'nun en meşhur örneklerinden ikisi Gaius Marius ve Cicero' dur.

¹⁷ David Shotter, The Fall of the Roman Republic, Routledge, 1994, sayfa 27, 31.

¹⁸ O. Tekin, 2016, s. 189.

yüksek statülü makamların (*magistratus*), bir yıllık sürelerle (*annuitas*) ve müşterek temsil (*collegialitas*) ilkesine göre yürütülüyor olmasıdır.¹⁹

Bu esaslara dayanan sistemde en yüksek makam, başlangıçta sadece *patriciler* arasından seçilen iki yüksek *magistrat* tarafından temsil edilir hale gelmiştir. Önceleri bu kimselere *praetor* denilirken, daha sonrasında konsül adını almışlardır. Konsüller, *Comitia Centuriata* tarafından yıllık olarak seçilmekteydiler ve her iki konsül de aynı derece de en yüksek güce yani *imperiuma* sahiplerdi. Birçok hususta çok geniş yetkileri olan konsüllerin en önemli görevleri arasında ordulara komuta etmeleri gelmekteydi. Bunun yanı sıra Roma'da oldukları zamanlar senato oturumlarına başkanlık ederler, halk meclislerine katılırlar ve devlet adına bir dizi dinî ritüelleri yerine getirirlerdi. M.Ö. 367 yılından itibaren *pleblerin* de konsül olmalarının önü açılmıştır. Konsüllerin çok geniş yetki ve güçleri olsa da bunların bazı uygulamalarla kısıtlandığı görülür. Bu açıdan bir konsülün aldığı karara diğer konsül itiraz ederse (*ius intercedendi*) bu hüküm geçersiz hale gelebilirdi. Bunun yanı sıra herhangi bir vatandaş hakkında vermiş oldukları kararlara karşı ilgili kimsenin halka başvurma (*provocatio ad populum*) dolayısıyla kararı temyiz ettirebilme imkânı da bulunmaktaydı.²⁰ Konsüllerin, gittikçe ağırlığını hissettirmeye başlayan senatoya danışmaları ve buradan çıkan karara (*senatus consultum*) göre hareket etmeleri beklenirdi. Konsüllerin sorumluluğunda olan bütün işlerde onlara yardımcı olmak üzere M.Ö. 447 yılından itibaren *quaestorluk* makamı oluşturulmuştur. Bu makamda bulunanlar, konsül ve *praetorlerin* yardımcıları olarak görülmüştür. *Quaestorler*, devlet kayıtlarının korunması ve hazinenin yönetilmesinden sorumlu kılınmışlardı. Aynı zaman da sefere çıkan generale mali konularla ilgili kâtiplik hizmeti de sunarlardı.²¹

Daha önce zikretmiş olduğumuz *praetorluk* mevkisi, M.Ö. 366 yılında sınıf mücadelelerinin de etkisiyle konsüllükten ayrı bir makam haline gelmiştir. Bu kimseler, konsüllerin iş yükünü hafifletmek üzere daha çok adli ve hukuki meselelerle

¹⁹ S. Atlan, 2018, s. 29.

²⁰ H. Demircioğlu, 1998, s. 71-73.

²¹ L. Adkins ve R. A. Adkins, 2004, s. 43.

ilgilenmeye başlamışlardır. Böylece daha öncesinde askerî komutayı ellerinde bulunduran *praetor*lerin sorumluluk alanları değişmiş ve askerî komutayı artık konsüller üstlenir hale gelmişlerdir. Esasen *patrici* sınıfından gelen kimseler bu makama getirilmişlerdir. Genelde Roma'da olduklarından çeşitli kamusal işlerle ilgilenmişler ve kişiler arasında yaşanan anlaşmazlıklarla ilgili olarak yasal kararlar vermişlerdir. Bu kimseler, Roma hukukunun önemli kaynakları arasında gösterilen ve yıllık olarak yayınlanan kararnameleri çıkarmışlardır.²² Bunlar dünya hukuk tarihi açısından da çok önemli kaynaklar arasında yer alır.

M.Ö. 5. yüzyılın başlarında ise esasen *pleb* sınıfından gelen kimselerin seçildiği *aedilelik* adı verilen bir makam oluşturulmuştur. Aslında bu görev başlangıçta *pleblere* yönelik bir makamdı (*pleb aediles*). Fakat daha sonrasında *patrici* sınıfı için de ayrı bir *aedilelik* makamı oluşturulmuştur (*curule aediles*). Bu makamlardan her ikisi de Roma'da hemen hemen benzer görevlere sahiplerdi. Şehrin imarı, yolların bakım ve temizliği, su dağıtımı, çarşı ve pazarların teftişi, festivallerin düzenlenmesi gibi kamusal işlerle ilgilenmişlerdir. Bu makam *cursus honorum* da yer alan ancak yapılması zorunlu olmayan bir *magistratlık*tı. Ancak özellikle varlıklı kimseler için bu makam da olmak bazı fırsatları barındırmaktaydı. Şöyle ki bu görevi üstlenen bir politikacı, masraflı olduğu bariz olan festivaller ve gösterilerin düzenlenmesindeki rolleri nedeniyle kendi propagandalarını yapabilmekte ve halka isimlerini duyurabilmekteydiler.²³

Erken dönemlerde Roma'da tüm kamusal makamların *patriciler* tarafından yürütüldüğü bir zamanda *plebleri* korumak ve onların haklarını savunmak üzere *tribünlük* adı verilen bir makam oluşturulmuştur. Bu makamdakiler her ne kadar *imperium* sahibi olmasalar da tıpkı *praetorler* ve konsüller gibi önemli bir konumda bulunmaktaydılar. Bu kimseler, vatandaşların özellikle de *pleblerin* haklarını *patrici* sınıfına karşı korurlardı. *Tribünler* kendi meclislerini (*Concilium Plebis*) toplantıya çağırabilir, yasa tasarıları sunup oylama yaptırabilirdi. Aynı zaman da *pleblerin* aleyhine gelişen kararlara karşı veto yetkilerini kullanabilirlerdi. Sahip oldukları dokunulmazlık hakları (*sacro sanctus*)

²² O. Tekin, 2016, s. 195-198.

²³ L. Adkins ve R. A. Adkins, 2004, s. 43.

sayesinde herhangi bir kimse onlara müdahale edemezdi. Ancak tüm bu önemli haklar şehrin sınırları içerisinde geçerliydi ve sefere çıkmış bir generale yahut diktatöre karşı herhangi bir yaptırım güçleri yoktu.²⁴

Son olarak *magistratlıklar* arasında yine önemli bir pozisyon olarak dikkat çeken *ensorluk* makamından bahsedeceğiz. Bu makama yönelik seçimler diğer *magistratlıklar* da olduğu gibi yılda bir defa yapılmazdı. Bunun yerine her 4 ya da 5 yıl da bir seçimler yapılır ve 18 ay süreyle görevde kalınırdı. *Censor*ler başlangıçta konsüller tarafından yürütülen işlere yardımcı olmuşlar ve ilk defa M.Ö. 443 yılında seçilmişlerdir. Bu makamda bulunanlar toplumu *census* adı verilen işleme göre sosyo ekonomik yönden kayıt altına almışlar ve bu sayede vatandaşların hak ve yükümlülüklerini tespit ederek onları uygun oldukları sınıfa yerleştirmişlerdir.²⁵ Bunun yanı sıra kamusal ahlakın denetlenmesinden ve senato listesinin yapılmasından sorumluydular. Gerek gördükleri takdirde, herhangi bir senatörü senato üyeliğinden çıkarabilirlerdi. *Censorluk* makamının orta ve geç cumhuriyet döneminde sahip olduğu yetkiler göz önüne alındığında, bu makam önemli *magistratlıklardan* birisi olmuştur.

Genel hatlarıyla işlediğimiz krallık ve cumhuriyet dönemi siyasi, idari ve toplumsal yapısından sonra, gelecek bölümde Marius dönemine kadar olan Roma ordusu incelenecektir.

²⁴ S. Atlan, 2018, s. 32-33.

²⁵ T. Cornel ve J. Matthews, 1988, s. 25.

2. BÖLÜM

MARIUS'UN ORDU REFORMLARINA KADAR ROMA ORDUSU

Genel anlamda bir sınıflama yapılacak olursa, Cumhuriyet dönemi Roma ordusunun dört temel aşaması vardır. İlk aşama Romulus'un savaşçı birliklerini oluşturmasıyla başlar. Bu dönemde erken Roma ordusu, güçlü bir önder etrafında kenetlenmiş, birebir veya yakın muharebe esasına göre savaşan ve bir çeşit savaşçı sürüsünü andıran kuvvetlerdi. İkinci aşama, M.Ö. 500'lerin ortalarından itibaren kral Servius'un servet esasına dayalı sınıf reformlarıyla birlikte meydana gelmiştir. Bu noktada Romalılar, Romulus ve sonraki krallar zamanında yaşanan küçük çaplı çatışmalardan ve zayıf organize olmuş birliklerden, disipline edilmiş ve düzenlenmiş yekpare saldırı usulüne dayanan Yunan falanks tarzına geçiş yapmışlardır. Ancak bu savaş modelinin özellikle Galyalılar ve Samnitler ile yapılan muharebelerde yetersiz kaldığının görülmesiyle, ordularını maniple²⁶ merkezli olarak yeniden düzenlemişler ve üçüncü aşamaya geçiş yapmışlardır. Tüm bunların ardından, M.Ö. 107 yılından itibaren Marius'un konsül olmasıyla birlikte, ordunun sadece taktiksel olarak nasıl savaşacağıyla ilgili olarak değil fakat aynı zamanda askere alımlar ve diğer yenilikleri de kapsayacak şekilde Marius tarafından ortaya konulan bir dizi reform sayesinde dördüncü aşama tamamlanmıştır. Bu aşamalardan her biri bu bölümde Marius dönemi öncesine kadar incelenecektir.

Bilindiği üzere Romalıların günümüz dünyasına bıraktığı miraslar arasında tam anlamıyla gelişmiş bir savaş sanatı bulunmaktadır. Bununla birlikte en erken dönemlerde Roma savaş tarzı diğer İtalyan topluluklarının savaş tarzından çok da farklı değildi ve Romalılarla komşuları arasında askerî açıdan kayda değer bir farklılık yoktu. Roma'nın nüfusu ve egemenlik alanı sınırlıydı ve rakip topluluklar genellikle bir-iki günlük yürüyüş mesafesinden daha fazla uzakta değillerdi. Mücadeleler; baskın, pusu, ayaklanma ve zaman zaman düzensiz birlikler arasında yapılan çatışmalardan ibaretti.

²⁶ Bir Roma lejyonu içerisinde 60 veya 120 adamdan müteşekkil bir alt birimdir.

Böyle bir ortamda Romanın en erken dönemdeki kuvvetleri, kabile şefleri, akrabaları ve tebaaları tarafından oluşturulmuş düzensiz savaşı gruplarından meydana gelmekteydi. Yoldaşlar ve tebaalar, kabilenin gücünü artırmış, sınırlarını genişletmiş olsalar da, bu savaşı gruplar en fazla birkaç yüz adamdan ibaret olmalıdır. Bu durumun en bariz kanıtı, Romulus'un önderlik ettiği kabile topluluklarının geçim kaynaklarında var olan iktisadi ve lojistik kısıtlamalardır.²⁷ Dahası, şehirleşme öncesi dönemde askerî meselelerin ve ekonomik uğraşların basit düzeyde kalması ve çatışmaların daha ziyade karizmatik şefler etrafında yürütülmesi de fikrimizi doğrular niteliktedir.

Tarihsel güvenilirliği tartışmalı olan Livy tarafından aktarılan Roma'nın erken dönem kahramanlık hikâyeleri,²⁸ aslında yağmalardan elde edilen başarıları kutlamak adına oluşturulmuştur. Erken dönemde Romalılar, saldırgan ve fırsatçı davranışlarla idealize edilirken, onlar aslında ne tam olarak bir savaş ne de tam anlamıyla bir barış hali içerisindedirler.²⁹ Yaşanan çatışmalar sonucunda bir topluluk mağlup edildiğinde, arazisi Romalılar tarafından ele geçirilirdi ve ardından fethedilen bölgede yaşayanlar ya buradan çıkarılır ya da Roma'ya götürülürdü. Böyle bir durum, Roma kralı Ancus Marcius'un Tiber bölgesinde Ficana'yı ele geçirmesiyle yaşanmış gibi gözükmektedir.³⁰ Ancak çarpışmadan önce eğer karşı taraf kendi rızasıyla teslim olursa, kralın ya da bir kabilenin tebaası haline gelme ihtimali söz konusu olduğundan güvenliklerini bu şekilde sağlayabilirdi.

Krallıklar genellikle fethetme veya genişleme arzusuyla hareket ederlerdi ve sonuç olarak neredeyse tüm krallar Roma'yı hem nüfus hem de egemenlik sahası bakımından büyütmüşlerdir.³¹ Ancak Romalı olmak sadece basit bir statüden ibaret değildi, aynı zamanda bir dizi hakları, sorumlulukları ve görevleri de beraberinde getirmekteydi. Bununla birlikte etnik ve dilsel açıdan Roma'ya yakın görülen halklara tam vatandaşlık

²⁷ N. Fields, 2010, s. 14.

²⁸ *History of Rome, Kitaplar 1-3.*

²⁹ Livy 2.21.1.

³⁰ Livy 1.33.3; Dion. Hal. 3.38.3.

³¹ Livy 2.1.2.

verilirken, daha az yakın görülenlere ise Latin yasaları altında sınırlı haklar verilmiştir.³² Dolayısıyla gerek Romalılar, gerekse de bu anlaşmalar ve ittifaklar neticesinde Roma genişlemesine katılan topluluklar, Roma insan gücü kaynağını oluşturmuş ve bu sayede askerî gücünün temelleri sağlam bir şekilde atılmıştır.

Böylelikle Roma çevresindeki rakiplerini hem savaşlarla hem de anlaşmalar ve ittifaklar yoluyla zaman içerisinde bünyesine katıp genişlemeye devam ederken, bununla doğru orantılı olacak şekilde savaşların kapsamı ve şiddeti de aynı ölçüde artmıştır. Baskınlar ve yağmalar her ne kadar hala yaygın olarak görülse de daha büyük askerî organizasyonlar ve kaynakları gerektiren meydan muharebelerine doğru bir geçiş söz konusudur.

Bu geçiş öncesinde, erken dönem Roma ordusunun ilk askerî yapısının kraliyet dönemindeki üç "kabile" üzerine dayandığı söylenir. *Ramnes*, *Titius* ve *Luceres* adı verilen bu kabilelerin isimleri Etrüsk kökenli olduklarından büyük ihtimalle dönemin güçlü komşuları Etrüsklerin Roma üzerindeki etkilerini gösterir. Bu üç kabilenin her biri, bir *tribunus* komutası altında orduya 1000 asker sağlamaktaydı. Her kabilenin alt birimleri de 100'er kişilik askerî birliklerden oluşan bir *century* meydana getirmekteydi. Toplamda ortaya çıkan yaklaşık 3000 asker ise *legio* olarak bilinmekteydi ve bu terim bir zaman sonra Roma'nın askerî kuvvetleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Dönemin soyluları ve onların çocukları ise üç kabileden eşit miktarda alınan 300 kişiden oluşan süvari birliğini meydana getirmişlerdir. Bunlar *equites* sınıfının üyeleri olup atlı olarak hizmet vermek üzere kendilerini donatacak kadar yeterli teçhizata sahip olan kimselerdi.³³

Tarihler M.Ö. 6. yüzyılın ortalarına geldiğinde, Roma'nın kuzeyinde zengin, bağımsız ve ağır teçhizatlı mızrakçılardan kurulu falankslar şeklinde örgütlenen Etrüsk şehir devletleri güçlü bir biçimde kendisini hissettirmeye başlamıştır. Bu dönemde Roma, kuzeydeki güçlü komşuları Etrüsklerin yoğun etkisi altında kalmıştır.³⁴ Roma'nın ilk

³² N. Fields, 2010, s. 18.

³³ Lawrence Keppie, *The Making Of The Roman Army*, Routledge, 1998, s. 3.

³⁴ Diod. Sic. 23.2.1.

Etrüsk kökenli kralı Tarquinius Priscus döneminde Latin topluluklar üzerinde üstünlük kurulmuş ve yağmalar yoluyla Roma'ya önemli miktar da servet taşınmıştır.³⁵ Ardından Roma tarihinin çoğu kurumlarının oluşturulmasıyla ismi ilişkilendirilen Etrüsk kökenli bir diğer kral Servius Tullius dönemi başlamıştır. Bu dönem önemli gelişmelerin yaşandığı bir zaman dilimi olarak göze çarpmaktadır.

Antik yazarlardan Livy ve Dionysios, Roma'nın sosyo-politik ve askerî organizasyonuna dair önemli bir reformu efsanevi kral Servius Tullius'a atfederler.³⁶ Servius'un vatandaşlardan kurulu bir ordu oluşturma programı, onların yeterince kendilerini silahlandırabilme yeteneğine bağlıydı. Bu nedenle tüm yetişkin vatandaşlar *census* uygulamasına tabi tutularak sahip oldukları varlığa göre beş farklı sınıfa ayrılmıştır. Sınıflamalar, bireylerin ekonomik durumlarına ve buna karşılık gelecek şekilde askerlik hizmeti için kendi silahlarını ve teçhizatlarını karşılayabilme imkânıyla yakından ilişkilidir. Livy'nin anlatılarında I. Sınıf'ın temsilcileri esas olarak *hoplit*³⁷ zırhı teçhizatlarla savaşmışlardır.³⁸ Bu ilk sınıfın her bir üyesi, bronzdan miğfer, göğüs zırhı, baldır zırhı ve kalkanla donanmıştır. Kullandıkları silahlar mızrak ve kılıçtı. İkinci sınıftakiler göğüs zırhına sahip olmamanın dışında birinci sınıfla aynıydı, üçüncü sınıftakiler ise baldır zırhı hariç olmak üzere ikinci sınıfa benzer olacak şekilde teçhizatlanmışlardır. Dördüncü sınıftakiler yalnızca mızrak ve kalkan kullanırken, beşinci sınıftakiler ise basit bir şekilde taş veya sapandan daha fazlasına sahip değillerdi.

Bunun yanı sıra bir başka önemli düzenleme bu beş sınıfın yaklaşık altmış/yüz kişilik gruplar halinde *centuryler* şeklinde düzenlenmesidir. Her bir sınıftaki *centurylerin* yarısı şehri saldırılardan korumak için 47-60 yaş aralığındaki kimselerden (*seniores*) oluşuyorken, diğer yarısı ise daha genç olan ve askerî sefer birliklerini oluşturan 17-46

³⁵ Mike Duncan, *The History of Rome*, Herodotus Press, 2016, s. 44.

³⁶ Livy 1.42-43 ; Dion. Hal. 4.13-23.

³⁷ Antik Yunanistan' da ortaya çıkan ve esasen mızrak ve kalkan kullanan ağır piyade sınıfından savaşçılara verilen isimdir.

³⁸ Livy 1.42.5-14.

yaş aralığındaki kişilerden (*iuniores*) meydana gelmekteydi. Her sınıftaki *century*lerin sayısı, devlet daha iyi donanımlı varlıklı vatandaşları mülk basamağında aşağıda yer alanlara göre daha fazla askere alma eğiliminde olduğundan eşit değildi. Bu sebeple I. Sınıf 80 *century*; II. III. ve IV. sınıfların her birisi 20 *century*; V. Sınıf ise 30 *century*den oluşmaktaydı. Bunların altında ise dördü geri hizmet ve biride V. Sınıfın üyesi dahi olamayacak kadar hiçbir varlığa sahip olmayan *proletaryadan* oluşan silahsız beş *century* bulunuyordu.

Capite censi (kafa hesabına göre sayılanlar) olarak bilinen *proletarya* sınıfında yer alanlar hemen hemen kendilerinden başka herhangi bir varlığa sahip olmadıklarından sadece ve yalnızca sayılırdı. Bu sınıfın politik hakları, vergi yükümlülükleri ve neredeyse hiçbir askerî yükümlülükleri bulunmamaktaydı. Toplumun en varlıklı kesimi olarak dikkat çeken *equites* sınıfı ise 18 *century*den oluşmuştur. Bunlar diğer beş sınıf üzerinde egemenlik kurmuşlar ve bu sınıfta yer alanların çocukları çoğunlukla atlı olarak görev yapan süvarileri meydana getirmişlerdir.

Sistem, aynı zamanda esasen siyasi bir düzenlemeyi de içermekteydi ve böylece *Comitia Centuriata*'nın (*century*lerden oluşan meclis) temelleri de bu şekilde atılmıştır. Roma vatandaşları savaş ilan edilmesi ve barış yapılması gibi kimi önemli konularda Meclis'te oy kullanır ve tüm bunların yanı sıra Roma'nın üst düzey *magistrat*lıklarından olan konsüllerin, *praetor*lerin ve *ensor*lerin seçimini gerçekleştirirlerdi. Şehrin asıl sınırlarının dışında, geniş bir alan üzerine kurulu olan *Campus Martius*'da bir araya gelen vatandaşlar, aynı askerî birliklerde savaştıkları yoldaşlarıyla beraber aynı birimlerde oy kullanarak vatandaş milis ordularının belki de en ideal örneğini temsil etmişlerdir.³⁹

Timokratik⁴⁰ düzen üzerine kurulu olan bu sistem, varlık sahibi sınıfların paydaş bir toplumda yaşamış oldukları kabulüne göre işlemekteydi. Politik haklar, vatan ve mülkiyetin korunması ihtiyacından kaynaklanan askerî yükümlülüklerle

³⁹ N. Fields, 2011, s. 32.

⁴⁰ Varlık sahibi kesimlerin söz sahibi olması gerektiği inancına dayalı olan anlayış.

tamamlanmıştır. Böylece varlık sahibi vatandaşlar toplumun savunulmasındaki rolleri nedeniyle, devlet ve ordu üzerinde belirli bir hak ve yükümlülüğe sahip olmaktadır. Bu nedenle Roma ordusu esasen silahlı bir sivil toplumdur, yani sivil ve askerî açıdan hak ve sorumluluklar iç içe geçecek şekilde örgütlenmiştir.

Servius reformlarıyla birlikte, ağır silahlı *hoplit* piyadelerinin ön plana çıktığı Yunan savaş tarzı, Etrüskler veya güney İtalya'daki Yunan koloni şehirleri aracılığıyla Romalılar tarafından benimsenmiştir. Antik Yunan *hoplit* askerlerinin isimleri yuvarlak şekle sahip *hoplon* kalkanlarından gelmekteydi. Fazlaca ağır olmasına karşın bu tarz bir kalkan onu kullanan kişiye etkili bir koruma sağlıyordu ve hem elle hem de sol kol üzerine takılan bir kemer yardımıyla tutulabiliyordu. Askerlerin korunmak için ayrıca bronzdan bir miğferleri de vardı. Miğferin yanı sıra bacaklara takılabilen baldır zırhı ile bronzdan ya da ketenden yapılan göğüs zırhları da bulunmaktaydı. *Hoplitler*, kalkanlar üst üste gelecek ve mızraklar ileri doğru bakacak şekilde kurulan falanks düzeni içerisinde yakın nizamda savaşırldı. Falanksın düzeni herhangi bir boyutta olabilirdi ancak genellikle 8, 12 ve 16 sıra derinliğinde olurdu. Ön cephedeki kayıplar, ikinci sıradakilerin öne çıkmasıyla telafi edilir ve süreç benzer bir şekilde tekrar ederdi. En savunmasız hatlar arka saflar ve kanatlardı. Kalkanların sol elde taşınması sebebiyle her bir asker, sağ tarafını koruyabilmek için yanındaki yoldaşına güvenmek zorundaydı. Bu bakımdan falanksın açıkta kalan sağ kanadı en zayıf noktasıydı ve birlikler ilk olarak bu yönlerden dağılmaya ve çökmeye başlıyorlardı. Genellikle emniyet göreviyle kanatlarda konuşlandırılacak süvarilerin ve daha hafif silahlı birliklerin desteğine ihtiyaç duysalar da, uygun arazi şartlarında etkili bir güce dönüşebilmekteydiler. Bununla birlikte, engebeli arazi gibi bozuk bir zeminin hiza ve istikameti bozması askerlerin alması gereken düzeni engellemekte ve bu da beraberinde başarısızlığı getirmekteydi.⁴¹

Romalıların kullandıkları *hoplit* tarzı birlikler belli bir süre ihtiyaçlarını karşılamış ve M.Ö. 4. yüzyıla kadar düşman kuvvetleriyle yapılan savaşlarda üstünlüğünü çoğu defa kanıtlamıştır. Ancak bu tarihten sonra özellikle Galyalılar ve Samnitler karşısında alınan başarısızlıklar, Roma falanksının zayıflığını bariz bir şekilde ortaya koymuştur. M.Ö. 4.

⁴¹ Daha geniş bilgi için bkz; Nicholas Sekunda, *The Ancient Greeks*, Osprey Publishing, 1986.

yüzyılın başlarında kuzeyden güneye akınlarda bulunan Galyalı kabileler, Roma için ciddi bir tehdit haline gelmişlerdi. Bu tehditlerin üstesinden gelmek için harekete geçen Roma ordusu *Allia* adı verilen bölgede büyük bir yenilgiye uğramıştır. Roma birliklerinin büyük bölümünün imha edilmesinin ardından geride kalan küçük bir garnizon Galyalılara direnmiş ve bir zaman sonra istilacıların bölgeye terk etmeleriyle Roma tarih sahnesinden silinmekten kurtulmuştur.

Galya faciasının ardından Latin Birliği üyelerinden Aequi, Volski ve Etrüskler Roma otoritesinden kurtulmak için bu fırsatı değerlendirmek üzere çeşitli girişimlerde bulunsalar da başarılı olamamışlar ve bir zaman sonra Roma onları tekrar boyunduruk altına almıştır. Bunun yanı sıra Samnitlere karşı yürütülen savaşlarda Samnium ülkesinin dağlık ve engebeli arazisi falanks düzeninde savaşmayı güçleştirmekteydi. Falanksa karşı ön cepheden yapılan saldırılarda üstünlük kurmak her ne kadar zor olsa da arkadan ya da yandan gelen saldırılara karşı açık olduğundan kırılıyordu. Yaşanan bu zorlukların akabinde Romalılar, Galyalılar ve Samnitlerin kullandığı gevşek ve düzensiz savaş biçimleri karşısında zorlandıklarından ordu yapısında değişikliğe gitme ihtiyacı duymuşlardır.⁴²

Artık Roma hoplit lejyonu, yek pare düzende manevra yapmaktan ve katı falanks düzenine göre savaşmaktan vazgeçmiş, bunun yerine daha esnek bir oluşumu benimsemiştir. Bu sayede askerî birliklerin muhtelif alt bölümleri sınırlı da olsa bağımsız bir şekilde hareket edebilecekti. Bu taktiksel alt birimlere kelime anlamı olarak avuç dolusu anlamına gelen *maniple* adı verilmiştir.⁴³

Bunun yanı sıra, askerlerin kullandıkları teçhizatlar ve silahlarda da bir takım önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Oval hoplit kalkan bırakılarak büyük dikdörtgen *scutum* kalkanına geçiş yapılmış ve tüm lejyonerler standart zırh olarak bu türden kalkanları taşımaya başlamışlardır. Askerlerin büyük bir kısmı saplama mızrağı yerine fırlatma ciritleriyle donatılmıştır. Teçhizat ve taktiklerdeki bu değişiklikler efsanevi isim

⁴² Peter Connolly, *Greece and Rome At War*, Greenhill Books, London, 1998, s. 127-128.

⁴³ N. Fields, 2010, s. 23.

Camillus ile ilişkilendirilse de değişimin aşamalı bir şekilde gerçekleşmiş olması yüksek ihtimaldir. Savaş düzeninin sağladığı esnek yapı, lejyonerlerin saldırı silahlarıyla birleşmesi, Roma'nın Akdeniz dünyasında başat bir askerî güç olmasına önemli katkılar sağlamıştır. Böylelikle yeni tip lejyonerler ciritlerle belirli bir menzilden saldırıya geçiyor, ardından kılıç ve kalkanlarla hücumla kalkarak düzeni bozulmuş düşman saflarını etkisiz hale getirebiliyorlardı. Artan askerî yeterlilikle beraber M.Ö. 362'de yıllık askere alımlarla toplanan mevcut asker sayısı bir lejyondan ikiye çıkarılmıştır. Roma sıklıkla birden fazla sınırdaki ve bölgede savaştığı için en nihayetinde M.Ö. 311'de ordu kuvvetleri iki lejyondan dört lejyona çıkarılmıştır.⁴⁴

Roma maniple lejyonunun organizasyonuna dair esasen iki kaynak vardır. Bunlardan ilki Roma tarihçisi Livy'nin M.Ö. 4. yüzyılın ortalarında tasvir ettiği lejyondur. İkincisi ise M.Ö. 2. yüzyılın ortalarında Roma'da yaşamış Yunan tarihçi Polybius'un kendi zamanındaki lejyonları tarif ettiği anlatıdır. Livy, lejyonların geçmişte bir falanks düzeni içerisinde hoplit tarzında savaştığını, ancak daha sonra 120 kişilik birimlerden oluşan maniple taktiklerini benimsediklerini belirtir. Ona göre lejyonda 5000 asker bulunmaktaydı ve bunlar üç ana savaş hattına bölünmüşlerdi.⁴⁵ İlk hatta *hastati* adı verilen on beş manipleden oluşan daha genç askerlerden kurulu ağır silahlı piyadeler konuşluydu. Bunların önünde muhtemelen perdeleme ve keşif faaliyetlerinde kullanılmak üzere hafif silahlı birlikler (*leves*) vardı. *Hastatilerin* arkasındaki hatta on beş manipleden meydana gelen daha yaşlı ve daha tecrübeli askerlerden oluşan *principes* bulunmaktaydı. Üçüncü savaş hattında ise en yaşlı askerlerden oluşan *triarrii* ile bunların arkasına yerleştirilen daha az tecrübeli olan *rorarii* ve *accensi* grupları bulunmaktaydı. Livy'nin *rorarii* ve *accensi* olarak adlandırdığı gruplar hafif teçhizatlanmışlardır. Varro tarafından derlenen bilgilere göre, bunlardan *rorarii*'yi avcı eri, *accensi*'yi ise uşak / hizmetkâr olarak tanımlamak mümkündür.⁴⁶

⁴⁴ L. Keppie, 1998, s. 7.

⁴⁵ Livy 8.8.3-8.

⁴⁶ Varro, *Ling.* 7.57-58.

Ancak *maniple* lejyonlarının organizasyonuna dair asıl bilgi kaynağımız Yunan tarihçi Polybius'dur. Roma'ya götürülmesinin ardından Roma ordusunu ve yapısını gözleme fırsatı bulmuştur. Polybius aynı zaman da bir süvari subayıydı. Roma ordusunu kendi yaşadığı dönemde diğer ülkelere ve hatta kendi ülkesine karşı düzenlediği askerî harekâtlarda görmüş, olayların bizzat tanığı olmuştur. Görünüşe göre daha eski kaynaklardan da faydalanarak Roma *maniple* lejyonlarının tasvirini yapmıştır. Onun *Histories* adlı eserinin 6. kitabı M.Ö. 3. yüzyılın sonu ile M.Ö. 2. yüzyılın başındaki Marius öncesi Roma ordusu hakkında detaylı bilgi veren tek antik kaynaktır.

Polybius bu konudaki anlatısına, olağan bir yıl için dört lejyonluk bir ordu oluşturma prosedürüyle ayrıntılı bir şekilde başlar.⁴⁷ Marius dönemi öncesinde ordu, Roma kabilelerinden her yıl toplanan askerlerden oluşan 4 konsüler lejyondan meydana gelmekteydi. Askerlik çağındaki herkesin yani 17 - 46 yaş aralığındaki vatandaşların her yıl orduya alınması işlemi, onların Capitol Meydanı'na gelmeleriyle başlardı. Bu zamanlarda asker alımların Roma dışında yapılması da yaygındı çünkü vatandaşlar İtalya'nın her yerine dağılmış haldelerdi. Askere alım sürecine *dilectus* adı verilmiştir ve bu süreç bizzat orada hazır bulunan vatandaşların 'seçilmesi' esasına göre işlemekteydi. Roma'nın erken tarihlerinden Cumhuriyet dönemine kadar askerler genellikle tek bir sefer sezonu için silah altına alınırlardı.

Roma ordusu vatandaş milis ordusu karakterine sahipti. *Censor*ler tarafından tutulan *census* kayıtlarına göre yeterli mal varlığına sahip olan vatandaşlar askerlik hizmeti için uygun görülürdü. Yani orduda hizmet vermek önemli bir ayrıcalıktı ve sadece belli bir miktarın üzerinde varlığa sahip olanlar askerlik hizmetinde bulunabilirdi. Polybius'un zamanında 4.000 *as*⁴⁸ servetin üzerinde varlığa sahip olan herkes askerlik hizmetinden sorumlu tutulmuştur.⁴⁹ Bu düşünce, muhtemelen varlık sahibi sınıfların devletin ve kişisel çıkarların korunması noktasında ortak menfaate sahip oldukları inancında hareketle ülkeyi daha iyi koruyacakları düşüncesinden kaynaklanmaktaydı.

⁴⁷ Polyb. 6.11, 6.19-21.

⁴⁸ Antik Roma'da kullanılan bronz veya bakır olarak basılmış sikke.

⁴⁹ Polyb. 6.11, 6.19.

Askerlik hizmeti süresi piyade eri için 16 yıl, *eques* için ise 10 yıldır. Bu rakamların bir askerin hizmet edeceği maksimum süreyi gösterdiği açıktır. Normal şartlar altında aralıksız altı yıla kadar askerlik hizmetinde bulunmaları ve ardından tehis edilmeleri beklenirdi. Terhis sonrasında 46 yaşına kadar *evocatus* olarak toplamda 16 yılı geçmeyecek şekilde tekrardan silah altına alınabilirlerdi.⁵⁰ Kartaca Savaşlarıyla beraber birkaç yıllık sefer süreleri normal hale gelmeye başlamıştır. Bu dönemle birlikte bazı kişiler bir sefer süresi boyunca hizmet etmiş ve altı yıllık süreyi tamamlayana kadar bir sonraki *dilectus* sürecine tekrar katılmakla yükümlü tutulmuşlardır.

Vatandaşlar, *dilectus* işleminde yaşlarına, fiziksel uygunluklarına ve mal varlıklarına göre ayrılır ve o yıl için toplanan dört konsül lejyonundan birinde hizmet vermek üzere seçilirlerdi. Her bir lejyonun *askerî tribünleri*, lejyonlarda her yönden eşit bir dağılımın sağlanması için sırayla adamları seçerlerdi. Polybius seçim işlemiyle beraber askerlerin ‘subaylarına itaat edeceğine ve emirleri en iyi şekilde yerine getireceğine’ dair yemin ettiklerini yazar.⁵¹ Süreci hızlandırmak için, seçilen adamlardan biri yeminin tamamını okur ve geri kalanlarda bunu onaylardı. Daha sonra toplanmaları için onlara bir tarih ve yer verilerek evlerine dağılmalarına müsaade edilirdi.

Polybius’un belirttiği üzere standart bir lejyonda 4200 piyade ve 300 süvari bulunmaktaydı. Bu sayılar devletin daha fazla birliğe ihtiyaç duyması durumunda değişebilirdi. Daha öncesinde olduğu gibi, en zengin sınıfın üyeleri süvari (*equites*) olarak hizmet veriyor ve 3 *decurion* tarafından idare edilen 10 *turmaya* ayrılıyordu. Süvari birliklerinin askerleri 18 *equestrian century*’si içerisinde gelmekteydi ve en zenginler bu sınıf içerisinde yer alıyordu. Polybius’un anlattığına göre *equites*, yani süvariler uzunca bir süre Helenistik tarzda teçhizatlar kullanmışlardır. Bunun yanı sıra Polybius, bu ekipmanlar hakkında herhangi bir tanımlama yapmaz. Yine de Romalı süvarilerin birleşik düzen içerisinde savaştıkları, mızrak ve kılıç kullandıkları, miğfer, göğüs zırhı ve yuvarlak kalkan ile korundukları çıkarımını yapabiliriz.⁵²

⁵⁰ Polyb. 6.19.

⁵¹ Polyb. 6.21.1.

⁵² Adrian Goldsworthy, *The Complete Roman Army*, Thames & Hudson, New York, 2003, s. 26-27.

Lejyondaki piyadeler, askerlik hizmetine sadece sahip oldukları varlığa göre değil, aynı zamanda yaş ve fiziksel durumları da gözetilerek seçilirlerdi. En genç ve en fakir olanlar hafif piyade yani *velites* olarak görevlendirilmiştir. *Velites* küçük bir kalkan (*parma*) ve birkaç cirit (*pila*) ile mücehhezdir. Birbirlerini tanımaları ve komutanlarının onları daha rahat bir şekilde ayırt edebilmeleri için genellikle hayvan postundan yapılan basit bir miğfer kullanmışlardır.⁵³ Her lejyonda genelde 1200 *velites* bulunmaktaydı ancak bunların nasıl organize edildiği veya idare edildiği hakkında detaylı bilgiler bulunmaz.

Lejyonları asıl güçlü kılan unsur, 3 ayrı hat halinde sıralanan yakın düzen muharebe unsurlarıydı. İlk sırada düşmana en yakın şekilde konuşlanmış muhtemelen 20'li yaşlarının başındaki gençlerden oluşan *hastati* hattı bulunmaktaydı. *Hastatiler* büyük bir kalkan (*scutum*), İspanyol kılıcı (*gladius*) ve biri hafif diğeri ağır olmak üzere iki adet ciritle teçhizatlanmışlardır. Koruyucu ekipmanları; bronzdan miğfer, baldır zırhı ve vücut zırhından oluşuyordu. Bu hattın arkasında *principes* adı verilen 20'li yaşlarının sonu veya 30'lu yaşlarının başındaki askerler görev alırdı. *Principes* sınıfları da *hastati* hattıyla aynı şekilde teçhizatlanmıştır. Arka hatta ise *triarrii* adı verilen en yaşlı ve en deneyimli askerler yer almaktaydı. Bunlar, cirit yerine saplama mızrağı kullanmaları haricinde *hastati* ve *principes* sınıfıyla benzer donanıma sahipti.⁵⁴

Hastati ve *principes* hattının her birinde genellikle 1200 asker bulunuyorken, *triarrii* sınıfındakilerin sayıları her koşulda 600 olacak şekilde sabit tutulmuştur. Böylelikle her bir standart lejyon, 600 *triarrii* ile birlikte *velites*, *hastati* ve *principes* hattının her birinden gelen 1200 askerle beraber toplamda 4200 asker gücünden oluşmaktaydı.⁵⁵ Bunun dışında bir *tumultus* yani olağanüstü hal söz konusu olduğunda, asgari varlık sınıfının altında bulunanların, gönüllülerin ve kölelerin de Roma lejyonlarında nadiren de olsa hizmet vermeleri için orduya alındıkları olmuştur.⁵⁶

⁵³ Polyb. 6.22.3.

⁵⁴ A. Goldsworthy, 2003, s. 27.

⁵⁵ Polyb. 6.21.

⁵⁶ Jonathan Roth, *The Logistics of the Roman Army 264 B.C. – A.D. 235*, Brill, 1999, s. 20.

Bir lejyon içerisindeki her bir askerî sınıf on *maniple*ye ayrılmış ve bunlar temel taktiksel birimler olarak kullanılmıştır. *Triarii* hattı 60 adamdan oluşan 10 *maniple* birliğine ayrılmıştır. *Hastati*, *principes* ve *triarii* hattındaki 10 *maniplenin* her birisi ise 120 askerden oluşmaktaydı.⁵⁷ Nispeten daha büyük olan bu *maniple* birlikleri 60 kişilik *centuryler* şeklinde daha küçük birimler halinde düzenlenmiş ve bir lejyonun en küçük idari birimi olarak benimsenmiştir.⁵⁸ Polybius ve Livy, Roma ordusunun savaş düzenine geçtiğinde, her *maniplenin* kendi sınıfı içerisinde biri diğerinin arkasında olacak şekilde dizilmiş olduğunu belirtir.⁵⁹

Savaş, ön cephede bulunan hafif silahlı *velitesin* yaklaşan düşman kuvvetlerini mızrak yağmuruna tutmasıyla başladı. Karşı taraftan baskı gelmesiyle *velites* birlikleri *hastati* saflarındaki boşluklardan geri çekilerek *triarii*nin arkasında toplanırlardı. Hazır halde bekleyen *hastati* hattındaki askerler önce hafif ardından ağır ciritlerini fırlatır, akabinde kılıçlarını çekerek düşmana doğru saldırıya geçerlerdi. Eğer *hastati* askerleri için durum kritik bir noktaya ulaşırsa *principes* hattının taze birlikleri savaş hattına dâhil olurdu ve *hastati* askerleri de böylelikle geri çekilebilirdi. Eğer *principes* hattı da savaşı neticelendirmekte yetersiz kalırsa, benzer şekilde *triarii* hattının arkasına çekilirdi. Bu aşamada artık *triarii* hattı savaşta son koz olarak kullanılırdı.⁶⁰

Bu şekilde yapılan yer değiştirmeler ve sahaya taze birlikler sürebilme kabiliyeti yoğun falanks tarzında savaşan rakipleri üzerinde Roma *maniple* lejyonlarının etkili sonuçlar alabilmelerini sağlıyordu. Katı falanks düzeni çok yönlü manevra yapabilme kabiliyetine sahip değildi ve hem kanatlardan hem de arka hatlardan rahatlıkla bozulabilmekteydi. Bunun yanı sıra yoğun falanks oluşumu, Roma *maniple* lejyonları arasındaki boşlukları değerlendirebilecek esneklikten yoksundu. Her ne kadar Roma *maniple* lejyonlarının falanks düzenine karşı üstünlüğü tartışılmaz olsa da, daha açık düzende savaşan rakipler söz konusu olduğunda Romalılar zaman zaman başarısızlığa

⁵⁷ Polyb. 6.24.

⁵⁸ Polyb. 6.21 – 24.

⁵⁹ Polyb. 6.40, 14.8 ; Livy. 8.8.

⁶⁰ Veg. *Mil.* 1.20, 2.15.

uğrayabiliyordu. Anlatmış olduğumuz yapıya dayanan *maniple* lejyonları, Marius'un kariyerinin erken dönemlerinde Roma lejyonlarında hizmet verdiği zamanlarda kullanılan bir sistemdi. Onun reformları sayesinde *maniple* lejyonları *kohort* temelli yeni bir taktiksel anlayışı benimsemiştir.

3. BÖLÜM

GAIUS MARIUS'UN BİYOGRAFİSİ

Gaius Marius, Roma'nın güneydoğusunda yer alan Arpinum'a bağlı Cereatse kasabasında doğmuştur. Tam doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber yazılı kaynaklarda geçen ifadeler ve kariyerinin sonraki dönemlerine ait olan daha kesin bilgiler ışığında M.Ö. 157 yılında doğduğunu söylemek mümkündür. Roma'nın M.Ö. 4. yüzyılda kendisine bağladığı ancak M.Ö. 188 yılında kentsel haklarını vermiş olduğu Arpinum şehrindeki bu kasaba günümüzde *Casamare -Marius'un Evi-* adını taşımaktadır.⁶¹

Marius'un işçi sınıfı bir aileden geldiği ve ordu saflarında sıradan bir asker olarak hizmet ettiği şeklinde tarihi anlatılar mevcuttur. Bu konu hakkında Plutarch, Marius'un mümkün olan en düşük sosyo ekonomik sınıftan geldiğini öne sürer.⁶² Fakat günümüz araştırmacıları, bunun makul olmaktan uzak olduğu fikrinde birleşirler.⁶³ Öne sürülen bu iddia, tarihi bir hata olabileceği gibi kasıtlı bir şekilde Marius'un alt sınıfların bir savunucusu olarak gösterilmesi girişimi de olabilir.

Marius, yaklaşık olarak 23 yaşında askerlik hizmetine başlamıştır. Ünlü Scipio ailesi ile kurmuş olduğu bağlar, genç bir *eques* olarak görev yaptığı M.Ö. 134-133 yıllarındaki Numantia seferlerinde, general Scipio Aemilianus'un yakın çevresinde yer almasını sağlamıştır.⁶⁴ Kurmuş olduğu bu ilişkiler ağından dolayı Marius'un ailesinin makul düzeyde varlık sahibi olduğu, şehrin *equestrian* sınıfı temsilcileri arasında bulunduğu ve Romalı seçkinlerle iletişim kurabilecek kadar nüfuzlu kimselerden geldiğini

⁶¹ Theodor Mommsen, *The History of Rome Vol. 3*, çev., W. P. Dickson, Cambridge University Press, 2009, s. 196.

⁶² Plut. *Mar.* 3.

⁶³ Bu konu hakkında bkz; Thomas Francis Carney, *A Biography of C. Marius*, Argonaut, 1970, s. 14 ; L. Keppie 1998, s. 39 ; Adrian Goldsworthy, *In The Name Of Rome The Men Who Won The Roman Empire*, Yale University Press, 2016, s. 68-69.

⁶⁴ Plut. *Mar.* 3.

söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra Marius'un kız kardeşinin, Arpium'un önde gelen ailelerinden birine mensup olan ve Cicero'nunda üyesi olduğu Tullii ailesi ile akrabalığı bulunan M. Gratidius adında bir adamla evli olduğu bilinmektedir.⁶⁵ Ancak yine de Marius ve ailesi, klasik Roma aristokrasisinin bir parçası değildi. Askerlik kariyerini, Roma kariyer basamaklarına tırmanmak için bir araç olarak kullanmış olduğu kesindir.

Karakterinin askerlik hayatına uygun doğası sayesinde, seferler esnasında ilk başarılarını kazanarak kendisini fark ettirmiştir. Aynı zamanda bu askerî seferler, İspanya eyaletinin ticari imkânlarını da ona fark ettirmiş olmalıdır ki henüz yüksek bir makamda olmamasına karşın bölgenin maden işletme haklarıyla ilgili başarılı girişimlerde bulunmuştur.⁶⁶ Plutarch, askerî kariyerinin başlangıcında Marius'un *quaestor* yahut *askerî tribün* olarak görev yapmış olduğundan bahsetmese de Marius'un zamanından kalan ve Velleius Paternulus tarafından da doğruluğu desteklenen bir kayıt Marius'un her iki görevi de yürütmüş olduğunu gösterir.⁶⁷

Marius'un askerî sahada sergilediği yeteneğinin onun yükselmesinde çok önemli bir rol oynadığını kabul etmek, gençliğindeki politik duruşunu ve sosyal geçmişini göz ardı etmeyi gerektirmez. Ancak problem olan unsur, Marius'un erken kariyeri üzerine olan bilgilerin çok az olması ve var olanların da kısmen parça parça şekilde olmasıdır. Dolayısıyla kayda değer bir tartışma ortaya koymadan, tutarlı bir anlatım ileri sürebilmek neredeyse imkânsızdır. Bu durum Roma Cumhuriyet tarihinin büyük isimleri ve hatta *res publica* döneminin tartışmalı konuları için de geçerlidir.

Bir politikacı için *askerî tribünlük*, Roma kariyer basamağı olarak tanımlayabileceğimiz '*cursus honorum*' da yer alan başlangıç aşamalarından sadece biriydi. Marius'un her yıl halk tarafından seçilen ve orduda orta düzeyli bir rütbe olarak görülen *askerî tribünlük* yaptığına dair kanıtlar vardır. Bu göreve gelmiş olması, onun aynı zamanda askerî yetenekleri sayesinde soylular tarafından tartışılır hale gelmesini önleyeceğinden

⁶⁵ Cic. *Brut.* 168.

⁶⁶ T. F. Carney, 1970, s. 15-16.

⁶⁷ Plut. *Mar.* 4, ; Vell. Pat. 2.17.1-3.

siyasete giriş için kendisi adına olabilecek en iyi seçimlerden birisiydi. Sallust'a göre Marius, *askerî tribünlüğe* aday olduğunda seçmenler tarafından şahsen çok da fazla tanınmıyordu ancak ismi oldukça bilinmekteydi. Bu durum, *comitia tributa* içerisinde kendisine önemli bir desteği sağlamıştı.⁶⁸ Seçildiği makamda neler yaptığına dair neredeyse hiçbir bilgi bulunmaz. Marius'un, Pergamon Kralı Attalus'un vasiyetiyle bölgenin Roma tarafından ilhak edilmesini kabul etmeyen Aristonicus'a (M.Ö. 133-129) karşı yürütülen savaşta görev yapmış olabileceği makuldür. Kaynakların çoğunlukla sessiz kalmalarının muhtemel sebebi bu kariyer başlangıç aşamalarının kısmen önemsiz olarak görülmesi olabilir.

Marius'un, Scipio Aemilianus'un komutası altında hizmet vermiş olması ve yakın çalışma heyeti içinde yer alması, daha sonraki askerî reformları üzerinde oldukça önemli etkileri olmuştur. Marius'un aksine Scipio seçkin bir aileden gelmekteydi ancak Plutarch bu iki adamın ortak bir karaktere sahip olduğunu belirtir. Öyle ki Scipio, Marius'un da daha sonra uygulayacağı gibi, orduda disiplinin sağlanması hususunda taviz vermeyen bir generaldi.⁶⁹ Scipio'nun komutası altında görev yaptığı zamanlarda Marius, gerek sergilediği disiplinle gerekse de sadakatiyle dönemin en saygın generalinin saygı ve takdirini toplamıştır. Scipio gibi büyük bir generalden övgü almak, Marius'un politik itibarına ciddi derece de katkı sağlamıştır. Böylelikle kariyerinin başlangıç aşamalarını hızla geçmeye kararlı olan Marius, tarihler M.Ö. 119'a geldiğinde, bir başka Romalı seçkin aile Metellilerin desteğiyle *pleb tribünlüğü* görevine gelmiştir.⁷⁰ Bu makam özellikle Gracchi kardeşlerden sonra, yükselen gücün ve otoritenin simgesi haline dönüşmüştü. Marius, Tiberius Gracchus'un yükselişi ve düşüşü gibi, Roma'da meydana gelen kimi önemli politik hadislerin meydana geldiği bir çağda yetişmişti.

Bu dönem de Roma'nın geniş çaplı Akdeniz egemenliği düşünüldüğünde, Küçük Asya, büyük ihtimalle III. Attalus'un krallığını Roma'ya bırakmasının ardından Roma'nın

⁶⁸ Sall. *Iug.* 63.5.

⁶⁹ Plut. *Mar.* 3.2-3.

⁷⁰ Plut. *Mar.* 4.1.

ilgisini ziyadesiyle çekmeye başlamıştır. *Tribün* Tiberius Gracchus, İtalya'da yaşayan fakirlere daha fazla toprak dağıtmak ve yeni yürürlüğe soktuğu tarımsal reformlara kaynak sağlayabilmek için, Batı Anadolu'daki yeni egemenlik sahasından elde edilen gelirlerin kullanılması teklifini sunmuştu.⁷¹ Onun bu tasarısı, *res publicanin* kazanımlarının görülmemiş şekilde dağıtılması olarak algılandığından hemen reddedilmiştir. Bu durum, Tiberius ve destekçilerinin ölümüne yol açan süreçte, senato soylularının saldırılarını tetikleyen esas faktör olmuştur.

Tiberius'un hayatını kaybetmesinin ardından yaklaşık on yıl sonra kardeşi Gaius Gracchus aynı makama gelmiştir ve kardeşinin yarım bırakmak zorunda kaldığı işleri yeniden düzene koymaya çalışmıştır.⁷² Aynı zamanda Asya eyaletinde vergi toplama organizasyonu ile alakalı bir yasa tasarısı da sunmuştur. Vergi toplama görevi her beş yılda bir açık artırma usulüyle *Equestrian* sınıfı üyelerinin sahibi olduğu özel girişimlere verilmekteydi. Bölgede gelişmiş bir vergi sistemi vardı ancak bu sistem gelişmiş olduğu kadar da acımasızdı. Çünkü *publicani* olarak bilinen vergi toplayıcıları daha fazla gelir elde edebilmek için her türlü eyleme başvurmaktan kaçınmıyorlardı. Bölgenin bu şekilde uzun yıllardır sömürülmesiyle, Roma'nın sonuçlarına gelecek yıllarda katlanacağı kin ve nefret tohumları da ekilmişti.

Gaius Gracchus, yaşanan problemleri çözebilmek adına toprak reformunu yeniden yürürlüğe koymaya ve diğer yenilikleri uygulamaya çalışmıştır. Bunları hayata geçirebilmek için geniş çaplı bir ittifak oluşturma girişimlerinde bulunmuştur. Yürüttüğü strateji Roma halkına tahıl dağıtımında kapsayan bir dizi önemli tedbirleri hayata geçirmesine imkân vermiştir. Bu durum iki yıl arda arda *tribünlük* seçimlerinde başarılı olmasını sağlamıştır.⁷³ Ancak bir zaman sonra senato sınıfının seçkinleri, popülist bir politika takip ettiği gerekçesiyle G. Gracchus'un eylemlerinin on yıl öncesinde abisinin takip ettiği amaçlara hizmet ettiğini düşünmüşlerdir. Bu durum

⁷¹ Plut. *Ti. Gracch.* 14.1-2.

⁷² Cic. *Verr.* 2.2.6.12.

⁷³ Plut. *C. Gracch.* 3-8.

senato tarafından kayda değer bir muhalefetin harekete geçirilmesi anlamına gelmekteydi.

Tarafların birbirlerine karşı olan güvensiz ve düşmanca tutumları artmaya devam ederken, M.Ö. 121 yılının konsüllerinden L. Opimius'un taraftarlarından biri, G. Gracchus'un destekçileri tarafından öldürülmüştür.⁷⁴ Senato bu olayın ardından devletin istikrarına yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi için her türlü tedbirin alınması konusunda konsülleri göreve çağırmıştır. Konsül Opimius'un liderliğinde senato, bir nevi olağanüstü hâl kararı olarak adlandırabileceğimiz *senatus consultum ultimum* ilan etmiştir. Böylece, *populares* grubunun savunucuları olarak bilinen G. Gracchus ve F. Flaccus, Roma'nın 'ayrıcalıklara dayanan düzenine' karşı sergiledikleri 'radikal' eylemler sebebiyle öldürülmüşlerdir.⁷⁵ Bu açıdan Marius, bu önemli iki ismin çöküşünden ve 'ortadan kaldırılmalarından' çok şey öğrenmiş olmalıdır. Nihayetinde kariyerine göz atıldığında denge sağlamak adına, politik duruşunda görülen 'değişimlerin' başlıca etkilerinin bu tecrübeler olması muhtemeldir.

Arpinum'lu olan ve Romalı seçkinlerle aynı sosyo politik geçmişi paylaşmayan Marius'un, Gracchus'un çevresine katılıp katılmadığı net değildir, fakat onların maruz kaldığı tehlikelerden kaçınmış olduğu kesindir. Bu esnada Roma, özellikle M.Ö. 150 ila 110 yılları arasında geçirdiği kimi sosyal ve politik değişimlerin derin etkisi altına girmişti. Nüfus artışı, ekonomik açıdan keskinleşen eşitsizlik hali, basit ve hızlı yapılaşma, süregelen savaşlar, iç kargaşa ve buhranlar, taşralı vatandaşların şehirlere akın etmesi ve bu yığınların seçimlerde istismar edilmesi gibi problemler Roma'da var olan kurulu düzeni sarsmıştı.

Geç Cumhuriyet dönemine dair konuyla ilgili anlatılar, Roma'daki çözümlenin başlangıcına dair farklı bakış açıları sunarlar. Bunların arasında en kayda değer olanı, Sallust'un M.Ö. 146 yılında Kartaca'nın düşüşü ve yok edilmesini dönüm noktası olarak

⁷⁴ Plut. *C. Gracch.* 3.4.

⁷⁵ Simon Hornblower ve Antony Spawforth (Eds.), *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, New York, 1999, s. 1069.

kabul ettiği anlatısıdır.⁷⁶ Romanın en büyük düşmanını tarih sahnesinden silmesi tartışmasız onu Akdeniz dünyasının en güçlü devleti haline getirmişti ve egemenliğine karşı çıkabilecek herhangi bir alternatif de kalmamıştı. Sallust'a göre, Roma'nın erişmiş olduğu bu eşsiz güç, çökmeyi ve bozulmayı da beraberinde getirmişti. Dışarıdan gelen bir tehdidin olmayışı halkı ilgisizleştirirken, politikacılar barış ve düzenin sağlanması için herhangi bir zorlayıcı durumun kalmadığına inanmaya başlamışlardı. Böylelikle tüm dikkatler kontrol edilemeyen siyasi çekişmelerle birlikte bireysel gücün ve zenginliğin her ne pahasına olursa olsun elde edilmesine odaklanmıştı.

Böylesi bir ortamda Marius kariyerine *tribün* olarak devam etmekteydi. Bu görevi sırasında sunmuş olduğu *lex Maria* yasa tasarısı ile senato sınıfıyla ve özellikle kendisine destek verdiği bilinen meşhur Caecilii Metelli ailesi ile karşı karşıya gelmiştir. Bu yasa, seçkinlerin oylama işlemleri üzerine kurmuş oldukları sisteme karşı bir dizi değişiklikleri içermekteydi.⁷⁷ Bu değişiklikler, oy kullanma sürecinde seçmenlerin üzerinde nüfuzlu kimselerin kurabileceği baskıları ve her türden tacizleri engellemek için oylama alanına giden seçim koridorunun daraltılmasını sağlıyordu. Ünlü hitabet ustası Cicero da eserinde bu konuya değinerek yapılan değişikliklerin yerinde olduğunu vurgulamıştır.⁷⁸ Dolayısıyla, Marius tarafından uygulamaya konulan yasanın, halkın iradesinin daha özgür bir şekilde yansıtılması gayesine hizmet etmiş olması mümkündür.

Bu yasa tasarısına dair *tribün*lerden hiç biri Marius'un girişimini veto edecek cesareti kendilerinde bulamamışlardır. Senato, muhalefeti bırakmaktan başka bir çare bulamamış ve yasa beklendiği üzere geçmiştir. Dahası Marius, M.Ö. 119 yılının konsülü Metellus Delmaticus'un takındığı tavra karşılık konsülü tutuklamakla tehdit edecek kadar ileri gitmiş ve bu eylemiyle senato elitlerinin dikkatli bakışlarını üzerine çekmiştir. Ancak Marius'un ortaya koyduğu bu hareket, onun radikal bir *populares* temsilcisi olduğuna yönelik mutlak bir kanıt olarak kullanılamaz. Şayet öyle olmuş

⁷⁶ Sall. *Iug.* 41.2.

⁷⁷ Plut. *Mar.* 4.2-3.

⁷⁸ Cic. *Leg.* 3. 33-39.

olsaydı, daha öncesinde gündeme getirilen ve halka tahıl dağıtımını amaçlayan *lex frumentaria* tasarısına muhalif bir tutum takınmamış olurdu.⁷⁹ Dolayısıyla onun özellikle yoksul vatandaşlara yönelik tahıl dağıtımını tasarısı karşısındaki muhalif duruşu, her ne kadar yorumlanması güç bir konu olsa da, büyük ihtimalle, gücendirilen senato sınıfına karşı uzlaşmacı bir tutumu göstermektedir. Böyle davranmakla muhtemelen Gracchi kardeşlerin benimsediği yolun takipçisi olmadığını da ortaya koymuş oluyordu.

Marius için bir sonraki adım, olağan şartlarda *aedile* mevkisine gelmekti. Bu makam, hem kamusal hem de dinî alanlarda muhtelif görev ve sorumlulukları olan bir *magistratlık*tı. *Curule* ve *pleb aedileliği* makamlarından birisine gelmek için adaylığını koyan Marius, politik arenada henüz tecrübe sahibi olmadığını ortaya koyan bir gelişmeyle karşılaşmıştır. Konsüllükten sonraki en yüksek mevkilerinden biri olan *praetorlûge* gelebilmek için, *aedilelik* makamını adeta bir araç olarak kullanacağı izlenimini veren Marius politik çevrelerde bir dizi tedirginliğe yol açmıştı. Bu durum, askerî yetenekleriyle ön plana çıkan hırslı biri için kolaylıkla aleyhine kullanılacak bir argümandı. Dolayısıyla kendisine karşı oluşan güvensizlik hali, oylama sonuçlarına da yansımıştır. Bu konuyla ilgili olarak Cicero, Marius'un her iki seçimde de başarısız olduğunu söylerken, Plutarch, Marius'un ilk önce *curule aedile* seçimine katıldığını ancak *curule* makamlarına seçilme şansının olmadığını fark ettiğinde daha az prestijli bir makam olan *pleb aedile* için aday olmaya karar verdiğini belirtir.⁸⁰

Hangi iddia doğru olursa olsun bir yenilgi söz konusuydu. Yaşadığı başarısızlığın ardından Marius, *aedile* mevkisi için yeniden aday olmayı düşünmeyecekti. Bunun yerine artık daha yüksek bir makam olan *praetorlûk* makamına ulaşmayı hedeflemiştir. Daha öncesinde yaşamış olduğu yenilginin bir zaman sonra gündemden düşmesi ve Scipio komutası altında sergilediği üstün askerî başarılarının da etkisiyle M.Ö. 116 yılında *praetörlük* makamına adaylığını koymuştur. M.Ö. 115 yılının *praetorlûğü* için yapılan seçimlerde her ne kadar listenin en alt sıralarında kendisine yer bulmuş olsa da

⁷⁹ Plut. *Mar.* 4.4.

⁸⁰ Plut. *Mar.* 5.2 ; Cic. *Planc.* 51.

seçilmeyi başarmıştır.⁸¹ Bu defa da seçimlerle ilgili rüşvetle itham edilmiş fakat suçlamayla alakalı mahkûm edilmekten kıl payı kurtularak hakkındaki davadan beraat etmiştir.⁸² Her ne kadar bu davada suçlu bulunmamış olsa da, mahkemede jüri üyelerinin kanaatlerine yansıyan lehine ve aleyhine olacak şekilde eşit bir oylamanın ortaya çıkmış olması itham edilen suçun ciddiyetini yansıtmaktadır.

Roma şehrinin yönetiminde belirli bir ağırlığı olan ve davaların görülmesi noktasında belirleyici bir makam olan *praetor*lük mevkisini elde etmekle Marius, prestijli bir kamusal makama sahip olmuştu. Marius'un *praetor*lük makamına gelmiş olması, senatoda ona önemli bir pozisyon kazandırmıştı. Bu durum, Marius'un kariyerinde yeni bir aşamanın önemli bir dönüm noktası olarak görülür. *Praetor*ler, Roma teamülleri ve geleneklerine göre, artık gerçekten birer konsül adayı olarak görülürdü. Dolayısıyla Marius'un konsüllüğe ulaşabilmesi artık her zamankinden daha yüksek bir ihtimaldi. Aynı zamanda *tribün*lük görevinin ikinci yarısında sergilediği ılımlı tavırlar ve şimdi sahip olduğu güçlü konumla aristokrasi sınıfıyla uzlaşabilmişti. Bu uzlaş, Marius'un *praetor*lük görevinin sona ermesinin ardından atanacağı mevkiyi yani *propraetor*lük makamını garanti altına almasını sağlamıştır.⁸³ Ancak Marius'un bu makamdayken yapmış olduğu işlere dair günümüze ulaşan neredeyse hiçbir kayıt bulunmamaktadır.

Görev süresinin sona ermesinin ardından Marius ayrıcalıklı bir görevlendirmeye Öte İspanya eyaletine *propraetor* olarak atanmıştır.⁸⁴ *Propraetor*ler, genellikle Roma'nın kontrolü altında bulunan bölgelere gönderilir ve çoğu zaman ordu birliklerinin komutası ve askerî harekâtların yürütülmesinden sorumlu olurlardı. Bölgeyi tanıyan olması ve tecrübelerini uygulayabileceği bir yer olması bakımından M.Ö. 114 yılında elinde tuttuğu bu mevki Marius'un amaçlarına hizmet etmekteydi. Bölgenin istikrarsız yapısını düzene kavuşturmada belli bir mesafe kat ederek sorumluluğu altında olan yerlerde

⁸¹ Plut. *Mar.* 5.

⁸² Plut. *Mar.* 5.3-5.

⁸³ Richard John Evans, *Gaius Marius A Political Biography*, University of South Africa, 1995, s. 63-64.

⁸⁴ Plut. *Mar.* 6.1.

düzeni sağlamış ve maden sahaları üzerinde çıkarlarını genişletmiştir.⁸⁵ Bunun yanı sıra, Roma'nın siyasi sahnesine damga vuracak olan kimseler için İspanya adeta bir başlangıç noktası olması açısından da kayda değerdi. Bölgenin Roma ile olan sorunlu ilişkileri ve sahip olduğu yeraltı zenginliklerini belirtmek gerekir.⁸⁶

Böylelikle, İtalya'nın önde gelen isimleriyle kurmuş olduğu ilişkiler sayesinde Marius, hem ekonomik hem de politik açıdan sahip olduğu kayda değer bir güçle Roma politik sahnesinin en üst makamına erişmek için her türlü fırsatı değerlendirebilecek kapasiteye sahip olmuştur. Marius, *praetor* olarak görev yapan biri için en son aşama olan konsüllük makamına aday olmayı sabırsızlıkla bekliyordu. Ancak Roma politik sahnesi dikenli bir yoldu ve herkes gibi onun da dostları kadar amansız düşmanları vardı. Bu hasmane tutum bir duruşma esnasında kendisini hissettirmiştir. Marius'un yakın dostlarından Sabaco, dâhil edildiği bir dava esnasında bir senatöre yakışmayacak tutumlar sergilemiş olduğu gerekçesiyle senatodan çıkarılmıştır.⁸⁷ Marius'un yakın arkadaşlarından birine yönelik yapılan bu hareket, aynı zamanda Marius'a karşı bir uyarı niteliğindedir. Arzu etmediği bir duruma düşmemek için Marius kendi pozisyonunu sağlama almak adına adımlarını dikkatli bir şekilde atmaktaydı. Artık senatonun tanınan bir üyesiydi.

Zaman ilerledikçe Roma'nın en güçlü isimleri arasında ön plana çıkacak olan Marius için bir başka önemli gelişme daha yaşanmıştır. Roma'nın en köklü ailelerinden birisi olmasına karşın, politik arenada artık önemli mevkiler elde edemediği görülen Julii ailesi ile Marius arasında evlilik yoluyla bir bağ kurulmuştu.⁸⁸ İspanya valiliğinden sonraki döneme rastlayan M.Ö. 110 yılındaki bu evlilikle, muhtemelen geleceğin en büyük Roma komutanlarından Ceasar'ın halası Julia ile Marius sadece hayatlarını değil aynı zamanda politik güçlerini de birleştirmiş oldular. Ailesinden hiçbir kimsenin senato sınıfına dahi ulaşmamış birisi için bu evlilik aslında kayda değer politik bir başarıydı.

⁸⁵ T. F. Carney, 1970, s. 23.

⁸⁶ R. J. Evans, 1995, s. 64-65.

⁸⁷ Plut. *Mar.* 5.3.

⁸⁸ Plut. *Mar.* 6.2.

Bu durum, aradığı siyasi gücü elde etmede ve artan politik huzursuzluklardan zarar görmeden kurtulması noktasında Marius açısından zamanlaması yerinde bir eylemdi. Siyasi hoşnutsuzlukların belirginleştiği, Romalı seçkinlerin gücü kötüye kullandığı, buna karşılık *populares* kesiminde hissedilen güvensizliğin yol açtığı bunalımlar, bu dönemdeki politik atmosferi giderek daha fırtınalı hale getirmişti. Aynı zamanda sayıları çok fazla artan ve huzursuzluğun en büyük kaynaklarından birisi haline gelen *proletarya* kesiminde de soylulara karşı derin bir nefret hissi gelişmişti.

Her ne kadar ciddi problemler yaşansa da, dönemin Roma orduları sınırlarda gerçekleşen askerî seferlerde önemli başarılar elde etmekteydi. Bu başarılar arasında M.Ö. 124 yılı konsülü Sextius Calvinus'un Salluvii, M.Ö. 122 yılının konsülü Domitius Ahenobarbus'un Allobroges, M.Ö. 121 yılının konsülü F. Maximus Allobrogicus'un Arverni karşısında kazandığı zaferler ile M.Ö. 119 yılının konsülü Caecilius Metellus Delmaticus'un Dalmatia bölgesinde elde ettiği askerî başarılar örnek verilebilir. Ancak bu başarıların ardından büyük bir hızla bir dizi hezimetler de ortaya çıkmaya başlamıştı. Şöyle ki; M.Ö. 114 yılının konsülü Porcius Cato, Thrace bölgesinde yenilgiye uğratılmıştı ve bundan daha ciddi bir karşılaşmada ise güneye doğru ilerleyen Cimbriler M.Ö. 113 yılının konsülü Papirius Carbo'yu yenerek Roma lejyonlarını imha etmişlerdi.⁸⁹

Bu yıllarda süregiden savaş ve kargaşa haline, diğerlerine nazaran Roma'yı çok daha fazla etkileyecek olan Numidya kraliyet ailesi içerisindeki mücadeleler damgasını vurmuştur. Numidya kralı Micipsa, krallığının idaresini üç oğluna bıraktıktan sonra M.Ö. 118 yılında ölmüştür. Ölümü üzerine Numidya'da tahtın varisleri arasında yoğun bir iç çekişme yaşanmıştır.⁹⁰ En nihayetinde tahtı ele geçirecek olan Jugurtha, diğer varislerden Hiempsal ve Adherbal'ı öldürmek suretiyle ortadan kaldırmıştır. Roma'nın bu bölgede Moritanya ve Numidya Krallığıyla uzun dönemli bir müttefikliği vardı. Bölgenin tek hâkimi olma yolunda Jugurtha'nın sergilediği hırslı politika, Roma'nın çıkarları açısından bir tehdit unsuru olarak algılanmaya başlanmıştı. Yaşanan bu soruna

⁸⁹ Livy, *Per.* 62-63 ; Mike Duncan, *The Storm Before The Storm*, Public Affairs, New York, 2017, s. 113-115.

⁹⁰ Sall. *Iug.* 11.

Roma'nın önem vermemesi şaşırtıcı olurdu. Kendi çıkarlarını korumak için müttefiklerini etkileyen meselelerde doğrudan sorunların içerisinde yer almak Roma'nın tipik bir özelliği idi.

Böylelikle Roma, M.Ö. 111 yılına gelindiğinde, Numidya Kralı Jugurtha'ya karşı açık bir düşmanlık sergilemeye başladı. Jugurtha'nın Cirta'da Adherbal'a saldırması ve burada bulunan bir grup İtalyan iş adamını öldürülmesinden sonra askerî harekât kaçınılmaz hale gelmişti. O yılın konsülü Calpurnius Bestia idaresinde girişilen seferde herhangi bir kayda değer ilerleme sağlanamamıştı. Jugurtha ile barış görüşmelerine geçilerek anlaşma yapılmasına karar verildi. Jugurtha'nın konsüle ve senatonun önde gelen üyelerine vermiş olduğu iddia edilen rüşvetlerin, netice alınabilecek bir savaştan istenmeyen bir barış anlaşmasına giden sürecin temel sebebi olduğu ileri sürülmüştür.⁹¹ Bunu müteakip iki yıl içerisinde bariz hale gelen karşılıklı güvensizlik hali ve Roma ordusunun boyunduruk altına alınarak küçük düşürülmesi, çatışma ve düşmanlıklara son verme umutlarını ortadan kaldırmıştır.

Tüm bunlar Senato'yla beraber Romalı seçkinlerin askerî seferleri yürütebilme kabiliyetlerinin ciddi olarak sorgulanmasına yol açmıştır. Aynı zamanda Jugurtha'nın rüşvet dağıtmak suretiyle Roma'nın bölgedeki askerî operasyonlarını bu şekilde akamete uğrattığı söylentileri yayılmıştı. Ardından Roma seferleri M.Ö. 110 yılının konsülü Postumius Albinus komutasında bir süre daha devam etmiş fakat beklenen başarı bir türlü elde edilememiştir. Artan hoşnutsuzluk hali, diğer seçkinlere nazaran halkın gözünde daha iyi bir itibara sahip olan M.Ö. 109 yılının konsülü Q. Caecilius Metellus'a askerî komuta yetkisinin verilmesiyle sonuçlanmıştır.⁹²

Sallust, Jugurtha'ya karşı yürütülen savaşı ve bu savaşın etrafında gelişen olayların Roma'nın gerilemesine ve çöküşüne nasıl yol açtığına dair derin bir ilgi duyar. Meselelerin başında gelen rüşvet dağıtma hadisesi, Roma'nın Jugurtha karşısında sessiz kalmasını sağlayan en önemli hususlardan birisi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Bunun

⁹¹ Sall. *Iug.* 15.5.

⁹² Sall. *Iug.* 43.1 – 46.7.

yanı sıra, kamusal makamları elde etmek için rekabetin artması ve Roma'ya denizaşırı yerlerden muazzam miktarlarda servetin akmasıyla yozlaşma ve rakabet yaygınlaşmıştı. Sallust'un da çarpıcı bir şekilde belirttiği gibi, dünyanın metresi olarak kabul edilen bir şehirde her şey satılığa çıkmıştı.⁹³

Savaşın komutasını üstlenen Metellus, askerî sefere çıkmadan önce birliklerinin yeterli etkinliğe ulaşması için bir süre ordusunu eğitime tabi tutmuştur. Metellus'un çok da etkili olmayan taktikleriyle, M.Ö. 108 yılında kimi küçük başarılar elde edilmişti. Fakat Romalılar artık liderlerinden daha büyük çaplı başarılar bekliyorlardı. Bunun yanı sıra Galya'da Cimbrilerin⁹⁴ tekrar ortaya çıkması ve Metellus'un mevkidaşı M. Iunius Silanus'un yenilgiye uğratılması, bu isteklerini daha da kuvvetlendirmiş olmalıdır.⁹⁵

Metellus'un askerî yeteneklerine dair görüşler, bu savaşı işleyen antik yazarlardan Sallust'un anlatılarına yansır. Sallust'a göre, Metellus çağdaşlarının zaaflarını taşımayan bir adamdı fakat komutasındaki birlikler disiplinden yoksundu.⁹⁶ Metellus'un da tıpkı diğer generaller gibi güvenilir askerlere ve onların tavsiyelerine ihtiyacı vardı. Bu noktada yakın çalışma kadrosunu oluşturan Metellus, Rutilius Rufus ile Gaius Marius'u kendi komutası altında *legatus* olarak görevlendirmiştir.⁹⁷

Metellus böylece askerî yeteneklerinden kuşku duyulmayan bir isimden istifade etmeyi düşünmüştür. Sallust, Marius'un Zama kuşatması ve Sicca şehrinin fethedilmesi gibi savaşın erken safhalarındaki olaylara dair katkılarını kayda geçirir.⁹⁸ Buna karşılık, Marius'un bu teklifi kabul etmiş olmasında etkili olan unsur, yakın gelecekte konsüllük adaylığının altyapısını oluşturma arzusuuydu. Metellus'un komuta süresi M.Ö. 108 yılı için de uzatılmıştı ancak onun komutası altında Numidya kralına karşı yürütülen

⁹³ Sall. *Iug.* 8.1.

⁹⁴ Antik Roma döneminde Avrupa'nın kuzeyinde yaşayan eski bir kabile.

⁹⁵ R. J. Evans, 1995, s. 75.

⁹⁶ Sall. *Iug.* 45, 64.1-2.

⁹⁷ Sall. *Iug.* 46.7 ; Plut. *Mar.* 7.1.

⁹⁸ Sall. *Iug.* 56.4-6.

operasyonlarda, Muthul, Zama ve Vaga'da elde edilen bazı başarılarla karşın, hâlen ne Jugurtha ele geçirebilmiş ne de savaş nihai olarak sona erdirilmişti.⁹⁹

Artık savaşın mevcut komutan ve askerî kaynaklarla sona erdirilemeyeceği gündeme gelmeye başlamıştı. Savaşın ilk aşamalarının kötü idare edilmesinden duyulan hoşnutsuzluk, ciddi bir tehdit haline gelen Germen kabilelerine karşı Romalı elitlerin karşı koymadaki başarısızlıkları ve nihayetinde alınan büyük çaplı yenilgiler, değişimin burdan başlaması gerektiğine yönelik inancı özellikle *populares* kesimi arasında kuvvetlendirmişti. Böylesi huzursuz bir ortamda farklı gündemlere sahip iki kişi arasında gerginliğin artması da olağandı. Marius, kendi çıkarına uygun olacak şekilde hareket etmeye çoktan başlamıştı.

Metellus'un yakın arkadaşı Turpilius Silanus'un içinde yer aldığı bir olay, ileride yaşanacak çekişmeyi ve Marius'un artan derecede bağımsız hareket edeceğini gösterecekti. O sıralar Roma ordusunda görevli bir subay olarak Turpilius, Vaga şehrine yapılan harekâta Roma askerî birliklerinden birinin sorumlusuydu. Jugurtha, yerel halkın desteği sayesinde şehre girmeyi başarmış ve bunun sonucunda Roma askerleri kılıçtan geçirilmişti. Bununla birlikte, Turpilius bu olaydan herhangi bir zarar görmeden kurtulmuştu. Bu hadise, Metellus ve onun danışma heyetine karşı vatana ihanet suçlamasıyla Turpilius hakkında soruşturma yapılmasına yol açmıştır.¹⁰⁰ Plutarch'a göre Marius, Turpilius'un infazını istemiştir ve onun bu talebini Metellus kabul etmek zorunda kalmıştır. Ancak bir zaman sonra suçlamanın yanlış olduğu ortaya çıkınca, Marius infaz kararının Metellus tarafından verildiğini iddia ederek kendi askerleri arasındaki saygınlığının zedelenmesine yol açmıştır. Bunun yanı sıra seferin komutanına ve savaşa dair yürütülen kampanyalarla, Metellus hakkında olumsuz bir

⁹⁹ Christopher Anthony Matthew, *On The Wings Of Eagles The Reforms of Gaius Marius and the Creation of Rome's First Professional Soldiers*, Cambridge Scholars Publishing, New Castle, 2010, s. 5.

¹⁰⁰ Plut. *Mar.* 8.1-2.

hava estirilmektedir. Marius'un bu propaganda faaliyetlerinin başındaki isimlerden biri olduğu açıktır.¹⁰¹

Plutarch'ın anlatısına göre Marius, sefer boyunca en yüksek makama olan tutkusunu içinde taşıyordu ve Roma'ya gidip adaylığını koymayı çok istemekteydi.¹⁰² Metellus, büyük ihtimalle Marius'un konsüllüğü kazanma şansını azaltmak için seçimin yapılacağı günden sadece on iki gün öncesinde onun gitmesine müsaade etmişti. Böylece Marius, karargâhtan Roma'ya giden bir gemiye binebilmek için Utica şehrine yolculuk etmek zorunda kalmıştı. Marius yola çıkmadan önce Etrüsklü bir kâhinin, onunla ilgili olarak daha öncesinde eşi benzeri görülmemiş başarıları öngördüğü bir kurban ayini düzenlemişti.¹⁰³ Sallust, Marius'un yaşadığı tereddütlerin üstüne gitmesinde ve adaylığını koymasında bu kehanet olayının etkili olduğunu aktarır.¹⁰⁴ Bu durum Marius'un hem kariyerinin hem de aynı zamanda karakterinin bir dönüm noktası olmuştur. Sallust bu noktada çöküş, bozulma ve bunlarla ilişkili olarak zenginliğin ve gücün elde edilmesi meselesiyle yakından ilgilenir. Sallust'un anlatısında, Metellus senato elitlerinin tipik savlarını kullanarak Marius'a konsüllük peşinde koşmaması gerektiği yönünde uyarılarda bulunduğu görülür.¹⁰⁵ Bu açıdan, konsüllük onun gibi geçmişe sahip birisi için uygun bir şey değildi. Metellus, anlatılarda mensubu olduğu sosyal grubun tipik bir üyesi olarak tasvir edilir.

Bununla birlikte, Metellus büyük ihtimalle Marius ile yaşadığı gerginlikten dolayı, onun gelecek yılın konsüllüğüne aday olmak üzere görevinden ayrılarak Roma'ya gitmesine olumsuz yanıt vermiştir. Sallust, Metellus'un Marius'a kendi hizmetinden çıkmamasını, sabırlı olmasını, kendi oğlunun konsüllük için uygun bir yaşa geldiğinde onunla beraber aday olması gerektiğini söylediğini aktarır.¹⁰⁶ Normalde bir komutanın emrinde *legatus*

¹⁰¹ T. F. Carney, 1970, s. 26-28.

¹⁰² Plut. *Mar.* 7.1

¹⁰³ Plut. *Mar.* 8.

¹⁰⁴ Sall. *Iug.* 63.

¹⁰⁵ Plut. *Mar.* 8.3-5.

¹⁰⁶ Sall. *Iug.* 64.4.

olarak görev yapan birinin bu türden talepleri komutanı tarafından hoş karşılanırdı. Ancak, Metellus'un bu yöndeki tavrı, Marius'un ona karşı duyduğu kin ve öfkeyi artırmış olmalıdır. Metellus'un, bu isteğine olumsuz yanıt vermesi, yüksek bir ihtimalle, M.Ö. 119 yılında Marius'un abisine karşı sergilemiş olduğu tavırla ve kendisi ile astı arasındaki anlaşmazlıklarla yakından alakalıdır. Ancak bu durum Marius'un umutlarını kaybetmesinden ziyade hırslarına daha tutkulu bir şekilde sarılmasına yol açmıştır.

Müsade istemeler ve reddetmeler artık bunaltıcı bir hale gelmişti. Marius'un Metellus'un emri altında görevine devam edecek olması artık seferin komutanına bir fayda sağlamayacağı açıktı. Fakat onun Roma'ya gitmesine izin vermek yenilgiyi kabullenmenin bir başka işareti olabilirdi. Dolayısıyla ne yapmalıydı? Plutarch, bu konuyla alakalı olarak Marius'un Roma'ya gitmek üzere müsaade beklediği sıralarda, zamanının çoğunu askerlerle geçirdiğini ve sadece kendisinin konsül seçilmesi halinde savaşın sona ereceğine dair tanıdıklarına mektuplar yazmaları hususunda askerleri teşvik ettiğini aktarır.¹⁰⁷ Metellus, Marius'un varlığının seferin gidişatı üzerine olumsuz etki yaptığını düşünmeye başladığında onun gitmesine artık izin vermiş olacaktı. Fakat seçimlere 12 gün gibi az bir süre kalmıştı ve Marius'un acele edip derhal Roma'ya ulaşması gerekmektedir. Marius, karargâhtan ayrılarak 2 gün içerisinde Utica'ya, oradan da 3 gün içinde Roma'ya ulaşmayı başarmıştır.¹⁰⁸

Bellum Iugurthinum'dan bir bölüm, Marius'un konsüllük seçimlerine dair başarılı bir seçim kampanyası yürütmüş olduğu izlenimini verir. Metellus'un aşağılayıcı sözlerine maruz kalmasından sonra Marius, komutası altındaki birliklerde disiplini gevşetmiş ve askerlerle yakın bağlar kurarak popüleritesini artırmıştı. Sallust, seferin komutanına karşı Marius'un karalama kampanyası içerisinde bulunduğunu, yürütülen savaşla ilgili şikâyetlerini Roma ile etkili bağları olan iş adamları vasıtasıyla çevreye duyurduğunu aktarır. Bitmek tükenmek bilmeyen bu savaşın devam etmesi halinde politik öfkenin artacağı ve ticari çıkarların sekteye uğrayacağı açıktı. Bu noktada Marius, Metellus'un generalliği hakkında olumsuz yorumlar yapmaktan geri kalmıyordu. Şayet savaş kendi

¹⁰⁷ Plut. *Mar.* 7.4.

¹⁰⁸ Plut. *Mar.* 8.4-5.

komutası altında yürütülürse Jugurtha'yı birkaç gün içerisinde yakalayacağını ve çok geçmeden savaşı sona erdireceğine dair kimi vaatlerde bulunmaktaydı.¹⁰⁹

Böylesi iddiaların sorunlu bir yere dönüşmüş olan Kuzey Afrika'da ticari çıkarları bulunan kesimler üzerinde karşılık bulacağına dair herhangi bir şüphe yoktu. Aynı zamanda savaşın sürüncemede kalmış olmasından duyulan rahatsızlık, Roma'da kendisini ciddi bir şekilde hissettirmektedir. Dolayısıyla Marius her ne kadar yeni topraklar ve bolca ganimet vaadinde bulunmamış olsa da, Badian'ın belirttiği gibi, onun öncelikli hedefi aristokrasinin toprak kazanma arzusundan farklılık göstermektedir. Marius, fethedilmiş bölgelerde ekonomik olarak halen yayılmakta olan *equites* politikasına göre hareket etmişti ve Roma'nın iç siyasetine uygun olacak şekilde seçim kampanyasını yürütmüştü.¹¹⁰

Metellus'un kendi şöhretini artırmak için savaşı bile isteye uzatmış olduğunu düşünenlerin olması bu kampanyanın ne kadar etkili olduğunu bir göstergesidir.¹¹¹ Aynı zamanda senato aristokrasisine karşı halk arasında var olan güvensizlik ve memnuniyetsizlik hali de Marius'un konsüllüğe seçilmesine katkıda bulunmuştur.

Sallust'un anlatılarına yansıdığı şekliyle Marius'un siyasi içerikli söylemleri, iç şiddeti ve ekonomik eşitsizlikleri gözler önüne sermektedir. Askerî meseleler üzerindeki bariz hatalar, geniş çaplı yolsuzluklar ve yozlaşmışlık iddiaları, Roma'da artan kını ve düşmanlığı körüklemektedir. Bu durum, Marius'un senato elitlerine karşı kendisini halka alternatif olarak sunabilme şansını vermektedir. Roma seçmenlerinin gözünde kendisini başarılı bir şekilde konumlandıran Marius, şehre düzenli olarak gelmeyen ve seçimlere katılmakta istikrarsızlık gösteren kırsal kesimden seçmenleri de etkilemekte başarılı olmuştur. *Agrestes* adı verilen tarımla uğraşan kırsal bölgedeki *plebler*, senatoryal sınıfın askerî meseleler üzerine olan beceriksizliğinden usanmışlar ve seçkin yönetici sınıflara karşı sempati duymaktan bir hayli uzaklaşmışlardı. Bu bağlamda

¹⁰⁹ Sall. *Iug.* 64.5-6.

¹¹⁰ Ernst Badian, *Roman Imperialism in the Late Republic*, Cornell University Press, Oxford, 1968, s. 27-54.

¹¹¹ Sall. *Iug.* 64.5.

Sallust, M.Ö. 108 yılında Marius'un konsül seçilmesi için uygun bir ortamın oluştuğunu ifade eder.¹¹² Roma'da politik iklimin değiştiğine dair bir sonraki işaret ise Jugurtha'dan rüşvet almakla suçlananlara karşı davaların açılması ve bu davaların en önemli dayanak noktası olarak *lex Mamilia*'ın yürürlüğe sokulması görülebilir.¹¹³

Nihayetinde M.Ö. 107 yılının konsüllüğü için seçimlere giren Marius, seçimlerden zaferle ayrılmış ve konsüllük makamını elde etmiştir. Marius, kökleşmiş Roma aristokrasisinin bir parçası olmadığından bu elbette muazzam bir başarıydı. Arpinum'dan gelen bir *novus homo* yani yeni adam olarak, ailesinden daha öncesinde hiç kimse konsüllük makamı bir tarafa senato üyeliğine dahi erişememişti. Dahası, Roma politik sahnesinde M.Ö. 2. yüzyılda *novus homo* statüsünden gelip bu makamı elde edenlerin sayısı çok azdı. Dolayısıyla büyük bir onur ve gücü elde etmiş oluyordu. Sallust'a göre soyluların yenilgiye uğratıldığı bu seçim sonuçları Roma'da yeni bir heyecan yaratmıştı.¹¹⁴

Bu dönemi ele alan diğer antik yazarlar, Sallust'un bu siyasi olay hakkında yapmış olduğu değerlendirmeye aynı fikirde değildirlir. Bununla ilgili olarak başlıca iddia; şayet bu seçimler o kadar önemli olsaydı, M.Ö. 2. yüzyılın son dönemlerini kapsayan anlatıların odak noktasında bu konunun yer alması gerektiği fikridir. Bu bağlamda en önemli hadiseleri aktaran Livy'nin özeti (*epitom'u*), Marius'un konsüllük başarısından¹¹⁵ çok da bahsetmez ve yalnızca onun Jugurtha'yı mağlup ettiğini aktarır.¹¹⁶ Ancak Livy'nin bu olayları gözden kaçırmış olması da muhtemeldir. Diodorus'un Jugurthine Savaşı'na dair¹¹⁷ anlatılarında, Marius'un Metellus'la birlikte olduğundan bahsedilir ancak daha sonrasında gerçekleşen konsüllük seçimlerine dair herhangi bir bahis geçmez ve Marius basit bir şekilde general olarak Numidya'da tekrar

¹¹² Sall. *Iug.* 65.5.

¹¹³ Sall. *Iug.* 40.

¹¹⁴ Sall. *Iug.* 73.6.

¹¹⁵ Livy, *Per.* 65.

¹¹⁶ Livy, *Per.* 66.

¹¹⁷ Diod. Sic. 34-35.38.

ortaya çıkar. Bu bağlamda Diodorus'un da Marius'un konsüllüğe seçilmesine pek önem vermediği görülür. Plutarch, Marius'un elde ettiği zaferi aktarırken, Sallust'un etkisi altında kalmadığı gözlemlenir. Öyle ki her ne kadar benzer kaynakları kullanmış olmaları muhtemel olsa da, M.Ö. 107 yılının seçim sonuçlarıyla alakalı olarak, Marius'un *novus homo* statüsüne dair herhangi bir atıfta bulunmaz. Metellus'un halkın önünde kınanmasıyla ilgili olarak Marius'un seçmenlere bir *tribün* aracılığıyla sunulmasından bahseder.¹¹⁸

M.Ö. 107 yılının konsüllüğüne Marius'un birlikte seçildiği kişi M.Ö. 111 yılının meşhur *praetorü* Lucius Cassius Longinus'tu.¹¹⁹ Bu isim daha çok rüşvet suçlamalarıyla alakalı olarak Jugurtha'nın Roma'ya getirilmesi işiyle görevlendirilen kişi olarak bilinir. Sallust, M.Ö. 107 yılı seçimlerinin oldukça sert geçtiğini, kaybeden adayların isimlerinin muhafaza edilmediğini, gerek Marius'un gerekse Longinus'un köklü senatör ailelerinden gelen rakipleri tarafından saf dışı bırakılmaya çalışıldığını söyler.¹²⁰

Marius konsül seçilir seçilmez kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere harekete geçmiştir. Senatonun görev süresini uzatmak istediği Metellus'un yerine, seferin komutasına kendisinin atanması yönünde yoğun bir çalışma başlatmıştır. Marius, *pleb tribünü* Manlius Mancinus'u halkın ordunun başında kimi görmek istediğini sorması için ayarlamıştı.¹²¹ Halkın kararıyla, bir eyalete komutan atanması teamüllerde çok da görülen bir uygulama değildi. Dahası, bu davranış Metellus'un komuta yetkisini uzatma kararı veren senato otoritesine ve onun önde gelen üyelerine karşı açık bir saldırıydı. Sallust'a göre, Marius güçlü bir halk desteğine sahipti. Bunun yanı sıra *tribün* Manlius Mancinus'un yardımıyla, Numidya komutanlığının kendisine verilmesini öngören

¹¹⁸ Plut. *Mar.* 8.5.

¹¹⁹ Sall. *Iug.* 32.5.

¹²⁰ Sall. *Iug.* 73.7.

¹²¹ Sall. *Iug.* 73.7.

plebiscitum sayesinde komuta yetkisini üzerine almayı başarmıştır. Böylelikle halkın iradesi karşısında senatonun kararı hükümsüz kalmıştır.¹²²

Askerî bir seferi yürütmekle görevli olan konsülün esas görevi bir ordu oluşturmaktır. Cumhuriyet döneminde belirli dönemlerde yapılan askere alımlar uzun dönemli ve daimî değildi. Bununla birlikte düzenli bir askere alım prosedürü bulunmaktaydı. Konsüllere, lejyonları toplama hakkı, onları eğitime ve komuta etme sorumluluğu veriliyordu. Konsüllüğü sırasında Marius komutasını üstlendiği Jugurthine Savaşı için hazırlıklar yapmaya girişmişti. Kuzey Afrika'daki askerî harekâtlarda kullanacağı birlikleri yenilemek ve onları takviye etmek üzere orduya asker alımlarını içeren bir *supplementum* gerçekleştirmiştir. Scipio'nun komutası altında hizmet verdiği Numantia seferlerinde bizzat tanık olduğu gönüllü askere alımlara benzer bir yöntemle, halkın en fakir sınıfını meydana getiren ve *capite censi* (kafa hesabına göre sayılanlar) olarak adlandırılan kitlelerin orduya alınmasının önünü açmıştır.¹²³ Marius'un bu reformunun, geleneksel askere alım yöntemiyle kurulan birliklerin Jugurthine Savaşı gibi seferlerde gerek harekâtın uzunluğuna gerekse de zayıflara karşı etkili bir yöntem olmadığına anlaşılması üzerine yapıldığı akla yatkındır. Böylelikle onun reformu sayesinde Roma lejyonları kuvvetlendirilecek, uzun süreli hizmetlere elverişli hale getirilecek ve bunun sonucunda meslekten askerî sınıfların kullanılması mümkün hale gelecekti.¹²⁴

Kriz zamanlarında ve olağanüstü durumlarda, senatonun *proletarii* ve hatta azat edilmiş köleleri dahi orduya aldığına dair kimi istisnai örnekler mevcut olsa da Marius'un daha önce askerlik hizmetine uygun bulunmayanları orduya alması Roma için farklı ve yeni bir durumdu. Bu uygulama, açıkça atalarının teamülleriyle uyuşmamaktaydı. Bunun Marius açısından kısa vadedeki sonucu, senatonun izin verdiği kadar önemli ölçüde daha fazla sayıda askeri orduya almasıydı. Böylelikle lejyonlara askere alım uygulaması kalıcı olarak değişmeye başlamıştır. Askere alımlarda kullanılan mülk yeterliliği kademeli bir şekilde düşürülmüş ve en nihayetinde işlevini yitirmiştir. *Capite censi*

¹²² Sall. *Iug.* 73.4-7.

¹²³ Plut. *Mar.* 9.1.

¹²⁴ T. F. Carney, 1970, s. 29.

sınıfına ordunun kapılarının açılması, onlara sosyal ve ekonomik avantajlar, kamu makamlarına erişim hakkı gibi kimi önemli haklar kazandırıyor olmasından dolayı bu uygulamanın geniş halk kitleleri tarafından cazip görüldüğü kesindir.¹²⁵

Bu konuda antik yazarların görüşlerine başvurduğumuzda Sallust, yeni askere alım prosedürlerinin gerekçeleri üzerine bariz bir kayıtsızlık sergiler. Marius'un bu eylemi, onun seçim sonu söylevlerinin içeriğiyle ilişkilendirildiğinde popülaritesini muhafaza etme amacına hizmet etmektedir.¹²⁶ Bunun yanı sıra Plutarch, Marius'un hareketlerini, hırs ve güce ulaşma arzusuyla dolu olan birinin popülist eylemleri olarak değerlendirir.¹²⁷ Ancak bu noktada Rich, orduda askerlik hizmeti için gereken mülk yeterliliğinin M.Ö. 107 yılında artık neredeyse anlamsız hale geldiğini, *census* işlemine göre mülk yeterlilik basamağının en düşük sınıfında bulunan kesim ile *proletarii* arasındaki farkın hemen hemen ortadan kalkmış olduğunu belirterek antik yazarların düşüncelerinden farklı bir görüş ortaya koyar.¹²⁸ Esasen gerçekte var olan durum, orduda hizmet vermeye uygun görülen *adsidui* (askere alınabilir olanlar) üyelerinin sahip olması gereken *census* yeterlilik seviyesinin giderek düşürülmesi ve askere alınabilir olanlar ile askere alınmaya uygun görülmeyenler arasındaki farkın en düşük seviyeye getirilmiş olmasıdır.

Marius nihayetinde bu şekilde daha geniş çapta insan kaynağına, seferlere odaklanmış, istekli askerlere ve daha uyumlu birliklere sahip olmanın getirdiği avantajla askerî operasyonlarını gerçekleştirmek üzere harekete geçmiştir. Verdiği maddi ödül vaadi kısa süre sonra yerine getirilmiştir. Harekâtın erken safhalarında ele geçirilen ganimet, sefere katılan birlikler arasında eşit şekilde dağıtılmıştır.¹²⁹ Sefer, doğası gereği zorluklardan etkilenmiyor değildi. Askerlerin savaşın gerçeklerine alışması için kimi

¹²⁵ John Warry, *Warfare In The Classical World*, University of Oklahoma Press, 1995, s. 133-134.

¹²⁶ Sall. *Iug.* 86.2.

¹²⁷ Plut. *Mar.* 9.1.

¹²⁸ J. W. Rich, 'The Supposed Roman Manpower Shortage of the Later Second Century B.C.', *Historia*, vol. 32 1983, s. 287-231.

¹²⁹ Sall. *Iug.* 87.1.

küçük şehir ve kaleler alınarak Cirta'ya doğru yürünmüştür. Elde edilen küçük çaplı başarılarla karşın henüz Jugurtha'ya karşı önemli bir zafer elde edilmemişti. Bu yüzden Marius, Jugurtha'ya sadık kalan kimi büyük şehirlere karşı bir dizi kuşatma harekâtına girişmiştir.¹³⁰

Bunlar arasında yer alan Capsa kuşatması, Marius'un üstesinden gelmesi gereken ilk ciddi mücadele olmuştur.¹³¹ Tahıl tedariği açısından kimi zorluklar yaşansa da bu durum Romalıları durduramamıştır. Yine Sallust'un anlatılarına kulak verecek olursak talih de Marius'un yanındaydı. Roma ordusu adına savaşan *auxiliary* birliklerinden Ligurialı bir asker, düşmana ait kale duvarlarını incelemiş, iyi tahkim edilmemiş bir bölge tespit ederek Roma birliklerinin buradan kaleye girmelerine öncülük etmiştir.¹³² Bu askerin sergilemiş olduğu üstün cesaret, birliklerin kale duvarlarını aşarak zafer kazanmalarını sağlamıştır. Nihayetinde şehir ele geçirilerek yağmalanmış ve ganimet paylaştırılmıştır. Bir dizi başarılı operasyonlardan sonra Marius'un komutanlığı M.Ö. 106 yılı içinde uzatılmıştır. Marius, Cirta'ya yaklaştığında düşman kuvvetleriyle büyük bir muharebe yapılmıştır. Neticesinde Marius galip gelmiş ve Jugurtha'nın hazinesi de dâhil olmak üzere çok önemli kazanımlar elde etmiştir.¹³³

Bunun yanı sıra Jugurtha ile birlikte hareket eden ve ona destek olduğu bilinen Moritanya kralı Bocchus'un, savaşın nihai olarak sona erdirilmesinde kilit bir rol oynadığı aşikârdır. Çemberin artık daraldığını fark eden Bocchus, Jugurtha ile ittifakın kendisine faydadan çok zarar getireceğini düşünerek Sulla ile görüşmelere başladığında, savaş Jugurtha açısından çoktan kaybedilmişti.¹³⁴ Marius'un komutası altında *quaestor* olarak hizmet veren ve daha sonra komutanın amansız rakibi haline gelecek olan Sulla, Afrika'ya gelmeden önce İtalya'da askere alım işlemlerini yürütmekteydi. Numidya'ya

¹³⁰ Sall. *Iug.* 88.4-5.

¹³¹ Sall *Iug.* 89.4.

¹³² Sall. *Iug.* 89.4-6.

¹³³ Sall. *Iug.* 92. 5-7.

¹³⁴ Sall. *Iug.* 102. 2.

bir süvari birliğini de beraberinde getiren Sulla, Marius'un ordusuna dahil olmuştur.¹³⁵ Bu iki adam arasındaki farklılıklar, onların çağdaşları tarafından da net bir şekilde görülmüştür.

Sallust'a göre, Marius'un aksine Sulla hayatın zevklerine ilgi duyan bir adamdı ve Yunan literatürü hakkında kayda değer derecede bilgiliydi.¹³⁶ Her ne kadar Marius'a göre tecrübesiz olsa da askerlerin sempatisini kazanmada ve politika yapma sanatında en az onun kadar yetenekliydi. Bu yeteneklerini, Bocchus ile bir dizi görüşme yaparak ve harekâta katkı sağlayarak kanıtlamış olacaktı. Bu esnada Roma birlikleri, kışlık karargâhlarına doğru ilerlerken, Jugurtha ve müttefiki Bocchus tarafından ani bir saldırıya uğramıştı.¹³⁷ Marius bir taraftan düşmana saldırırken diğer taraftan sergilediği soğukkanlı yaklaşımla liderliğini güçlü bir şekilde ortaya koymuştu. Görünüşe göre Marius piyade birliklerini komuta ederken, Sulla süvarileri idare etmekteydi. Beraber karşı saldırıda bulunarak bir dizi önemli başarılar elde etmişlerdi. Böylelikle Roma ordusu kışlık karargâhına ilerlediği esnada Marius'un liderliği gerçekten de güçlü bir konuma erişmişti.

Jugurtha ve Bocchus'a karşı alınan zaferden sonra Roma birlikleri kışı geçirmeyi planladıkları Cirta'ya ulaşmışlardır. Cirta'ya varmalarından kısa bir süre sonra, Jugurtha'nın en yakın müttefiki Bocchus, Marius ile iş birliği yapmanın kendi çıkarı adına en iyisi olacağını düşünmüş olmalı ki ortak çıkarların konuşulabilmesi için kendisine elçilerin gönderilmesini talep etmiştir. Bu noktada Marius tarafından şartların Bocchus'a iletilmesi görevi Sulla'ya verilmiştir.¹³⁸ Bocchus'a, Jugurtha'yı ortadan kaldırmak için doğrudan desteğine ihtiyaç duyulabileceğine dair açık bir imada bulunulmuş ve O da bunu memnuniyetle kabul ederek görüşmelere hazır olduğu mesajını vermiştir. Bunun ardından Sulla, gözdağı niteliğinde İtalya'dan ve İspanya'dan birkaç *auxiliary* birliğini de yanına alarak Bocchus ile görüşmek üzere yola çıkmıştır.

¹³⁵ Plut. *Sull.* 3. 1.

¹³⁶ Sall. *Iug.* 95. 3.

¹³⁷ Sall. *Iug.* 97.3.

¹³⁸ Sall. *Iug.* 105.

Bocchus'un gerçek niyeti üzerine var olan kimi endişeler, oğlu Volux'un şövalyeler eşliğinde görülmesiyle daha da artmıştır. Volux, barışçıl niyetini net bir şekilde ortaya koyana kadar endişeler devam etmiştir. Ardından Volux, Sulla ve beraberindekilere eşlik ederek onları babasının yanına kadar götürmüştür. Sallust'un bu önemli görüşme hakkındaki aktarımına göre Bocchus, Roma'ya karşı koşulsuz sadakat duyduğunu belirtmiş ve sadakatinin sınanmasını istemiştir.¹³⁹ Yapılan görüşmelerde Sulla, Jugurtha'nın ele geçirilmesi için Bocchus'tan uygun bir ortamın sağlanmasını talep etmiştir. Çok geçmeden, Bocchus'un ihanetine maruz kalan Jugurtha, planlanmış bir görüşmede Sulla tarafından ele geçirilmiştir.¹⁴⁰ Böylece Kuzey Afrika'da yürütülen savaş bu şekilde nihai olarak sona ermiştir.

Seçim kampanyası esnasında vaat etmiş olduğu gibi Marius, -kısa sürede olmasa bile- yaklaşık 1 yıl içerisinde Jugurtha'yı ele geçirerek savaşı neticeye ulaştırmada başarılı olmuştur. Ancak bu savaşın sona erdirilmesindeki esas rolün kime ait olduğuyla alakalı o dönemden bugüne kadar hararetli tartışmalar söz konusudur. Sulla'nın süvarileriyle savaşta başarılı işler yapması, Bocchus ile yapılan görüşmelerdeki rolü ve Jugurtha'nın Marius yerine ona teslim edilmiş olması zaferde kimin payının daha çok olduğuna ilişkin Marius aleyhindeki söylemlerin artmasına yol açmıştır. Özellikle Marius'un muhalifleri, Metellus'un çabası sayesinde savaşın belli bir noktaya getirildiğini, sonuca ulaştırılmasında ise Sulla'nın gayretlerinin belirleyici olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁴¹ Ayrıca yine bu konuyla ilgili olarak, M.Ö. 91 yılında Moritanya kralı Bocchus'un, Jugurtha'nın Sulla tarafından ele geçirilişini tasvir eden bir anıtı Capitol'e inşa ettirmesinden bahsedilir.¹⁴² Anlatılana göre Marius, bu işin Sulla tarafından kendi itibarını zayıflatmak için yapılmış bir girişim olduğunu düşünmüştür ve beklendiği üzere öfkeye kapılarak anıtı yıktırmanın yollarını aramıştır.

¹³⁹ Sall. *Iug.* 108-111.

¹⁴⁰ Plut. *Sull.* 3. 3.

¹⁴¹ Plut. *Mar.* 10. 6.

¹⁴² Plut. *Mar.* 32. 2.

Senato, *Numidicus* ünvanıyla Metellus'u onore etmiş ve Sulla'yı da savaşta oynadığı role ithafen övmüştür. Tüm bu gücendirici hareketlere karşın Marius, lejyonlarıyla birlikte İtalya'ya muzaffer bir komutan olarak geri dönmüş ve Jugurtha'ya karşı elde ettiği başarıyı, büyük bir zafer alayı eşliğinde kutlamıştır.¹⁴³ Her ne kadar Metellus ve Sulla'nın savaştaki rolleri inkâr edilemez olsa da, savaşın kazanılması ve mutlak olarak sona erdirilmesindeki esas rol Marius'a ait olmalıdır. Savaş, onun komutanlığı üstlenmesine kadar nihai olarak neticelenmekten uzaktı ve adeta kronikleşmiş bir sorun haline dönüşmüştü. Bunun yanı sıra, yetersiz kaldığı görülen Metellus'un askerî birliklerini kullanmaktan ziyade, Marius yeni yöntemlerle lejyonlara geniş çaplı askere alımlar yapmış ve aynı zamanda daha uyumlu, daha esnek birlikler kullanmıştır. Bunların tümünün Marius'un sayesinde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu zaferin ardından Roma'nın ciddi bir şekilde Germen istilasıyla karşı karşıya kaldığını görüyoruz. Germen istilacılara karşı yapılan savaş Kuzey Afrika'daki savaşın son dönemleriyle eş zamanlı olarak gerçekleşmişti. Bu dönemde Roma, Alplerin ötesine geçmekte zorlanmaktaydı. M.Ö. 107 yılının konsülü Cassius Longinus, Aquitania bölgesine düzenlenen bir sefer esnasında Tigurinilere karşı yapılan savaşta yenilerek hayatını kaybetmişti. Onun *legatusu* olarak görev yapan Popillius Laenas, güç duruma düşen Roma askerlerinin hayatını kurtaracak bir anlaşmaya razı olmak zorunda bırakılmış fakat senato bu anlaşmayı reddetmiştir. Bunun üzerine konsüller Mallius Maximus ve Servilius Caepio liderliğinde Cimbri ve Tötonlara karşı sefere çıkmış ancak M.Ö. 105 yılında Roma ordusu Galya'da büyük bir yenilgi alarak lejyonları imha edilmiştir.¹⁴⁴ Böylesi feci bir yenilgi Romalıları ziyadesiyle korkutmuş, dolayısıyla Arausio'da alınan bu mağlubiyet güçlü bir tepkinin doğmasına yol açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler Roma'da politik atmosferin doğrudan değişmesine yol açmış olmalıdır. Sallust'un da dikkat çektiği gibi, bütün umutlar Roma'da bulunmamasına karşın, M.Ö.

¹⁴³ Plut. *Mar.* 12. 2.

¹⁴⁴ Plut. *Mar.* 11. 9.

104 yılının konsüllüğüne seçilen Marius'a bağlanmıştı.¹⁴⁵ Bu sırada Marius, halen Kuzey Afrika'daydı ve büyük bir zafer alayı kutlamak üzere Roma'ya hareket etmişti.

Roma'da korku ve endişe hali hâkimdi. Bu durum karşısında Roma halkı, askerî seferin komutasını üstlenmesi için Marius'un tekrar konsüllüğe seçilmesini sağlamıştır. Böylesi bir seçim eşine az rastlanan bir durumdu ve Roma teamüllerine de aykırıydı. Geleneksel teamüllere ve *cursus honorumun* işleyişine göre bir kimse konsüllük makamı gibi yüksek *magistratlıklardan* birine seçilmeyi istiyorsa bizzat Roma'da bulunması gerekiyordu ve iki konsüllük arasında bir on yıllık sürenin geçmesi de şarttı.¹⁴⁶ Dolayısıyla Marius'un yokluğunda gıyaben konsüllüğe seçilmesi ve iki konsüllüğü arasında bir on yıllık sürenin geçmemiş olması aykırılığa işaret etmektedir.¹⁴⁷ Ancak bu durumun Roma'da bundan sonra birçok emsali görülecekti.

Sonuç olarak Marius, M.Ö. 104 yılının konsüllüğüne seçildi. Senato aristokratları da bir başka felakete karşılaşmamak için Marius'un teammüllere aykırı şekilde yeniden seçilmesine göz yummak zorunda kalmıştır. Afrika'dan M.Ö. 105 yılının sonlarına doğru zafer alayını kutlamak üzere harekete geçen Marius, Roma'ya doğru yola çıkmıştır. Nihayetinde Roma'ya ulaşmış ve muzaffer bir general olarak karşılanmıştır. Beklendiği gibi büyük bir zafer alayı kutlaması yapılmıştır. Generalin önderliğinde gerçekleşen zafer töreni, büyük bir halk kutlamasına ve göz alıcı dinî ritüellere sahne olmuştur. Zafer alayında en başta mağlup kral olmak üzere esirler ve ganimetler sergilenmiştir. Plutarch, Jugurtha'nın Roma hapisanesi Carcer Mamertinum'a götürüldüğü esnada, zincire vurulan ve aklını yitiren bir kral tasvir eder.¹⁴⁸ Gardiyan tarafından kralın küpeleri kulak memelerinden kopartılarak alınmış ve ardından da Jugurtha çukura atılmıştır. Ölümüne terk edilmesinin ardından altı gün sonra açlıktan hayatını kaybetmiştir.

¹⁴⁵ Sall. *Iug.* 114. 4.

¹⁴⁶ M. Duncan, 2017, s. 29, 130.

¹⁴⁷ Plut *Mar.* 11.

¹⁴⁸ Plut. *Mar.* 12.

Jugurtha'nın ortadan kaldırılması, Roma üzerindeki tehditleri tamamen sona erdirmemiştir. Gözler Marius'un dönüşüyle beraber Roma politik sahnesine çevrilmiştir. Marius'un senatodaki toplantıya Roma teamüllerine aykırı olacak şekilde zafer töreni elbiseleri içerisinde girmesi yadırganmıştı.¹⁴⁹ Senatoda hoş gitmeyecek bir duruma yol açtığına farkına varan Marius, kıyafetini değiştirerek durumu telafi etmiştir. Bu yılın Marius ile birlikte eş konsülü Flavius Fimbria'ydı. Dolayısıyla düzenlenecek seferin komutası için iki seçenek vardı. Bu bağlamda Marius, Fimbria'ya göre oldukça tecrübeliydi ve hali hazırda kazanmış olduğu zaferler askerî komuta yetkisinin kendisine verilmesi için yeterliydi. Böylece ikinci bir *plebiscitum* oylaması yapılarak yaklaşmakta olan Cimbrî ve Töton tehditlerinin üstesinden gelinmesi için Marius Galya seferinin komutanlığına atanmıştır.¹⁵⁰ Bu yüzden Roma'da çok fazla kalamamıştır. Marius, Kuzey Afrika'da askerî faaliyetler yürütmüş olduğu ordusunu da beraberinde getirmiş ve Metellus tarafından orduya alınan birlikleri dağıtmıştı.

Bu sırada lejyonlara yeni birliklerin alınması işi tamamlanmış ve tam da bu alımlardan sonra Marius orduyla alakalı bir dizi reformlar gerçekleştirmiştir. Bu yenilikler; yük kafilesinin azaltılması, askerlerin taşımak zorunda kaldığı yük miktarındaki değişiklikler, temel taktiksel birim olarak *kohortun* benimsenmesi, kartalın lejyoner sancağı olarak kullanmasını gibi değişikliklerdi.^{151*}

Marius, Kuzey Savaşları'nın komutasına getirildiğinde Cimbrîler İtalya yerine İspanya'ya yani batıya doğru ilerlemeyi tercih etmişlerdi. Bu güzergâh değişikliği, Marius için bulunmaz bir fırsattı. İstilacıların doğrudan İtalya yerine İspanya'ya yönelmesi, ona gerçekleştireceği sefer için çok daha iyi hazırlanma imkânı tanımıştır.¹⁵² Bu sebeple o yıl askerî açıdan beklenenden daha sakin geçmiştir. Ancak İtalya'nın barbarlar tarafından istila edilmesi ihtimali hafızalardaki tazeliğini her zaman

¹⁴⁹ Plut. *Mar.* 12. 5.

¹⁵⁰ Plut. *Mar.* 12. 1.

¹⁵¹ C. A. Matthew, 2010, s. 6. * Bu değişikliklerin her birini ilgili bölümde daha detaylı olarak anlatılacağıımızdan burada kısaca değinilmiştir.

¹⁵² Plut. *Mar.* 14. 1.

korumaktaydı. Dolayısıyla eşi benzeri görülmemiş bir şekilde Marius'un M.Ö. 104-100 yılları arasında peş peşe konsüllük makamına gelmiş olmasında, İtalya'da yaşanan bu korkunun etkili olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir.

Yaklaşmakta olan savaşla alakalı tedbirler ve hazırlıklar tamamlanmaya çalışılırken, başka bir dizi gelişmelerin de yaşandığı görülmektedir. *Proletarya* sınıfından geniş çaplı askere alımlar yapılmış, gereken teçhizat ve silahlar kamusal harcamalarla karşılanmaya başlanmıştır. Askerlerin tek tip teçhizatla donatılmasıyla taktik birim olarak *kohortun* kullanımı örtüşmektedir. Lejyonlara askere alımlarda servet esasına dayalı olan sistemden tüm vatandaşların askerliğe kabul edildiği bir sisteme geçiş yapılmış, fakat ordunun bu şekilde proleterleşmesi daha yoğun ve daha zorlu bir eğitim ihtiyacını da beraberinde getirmişti.¹⁵³ Marius, Scipio Aemilianus döneminde etkinliğine tanık olduğu iyi eğitilmiş ve iyi disiplinli askerleri kendi ordusunda yetiştirmek üzere yoğun bir çaba sarf etmiştir. Özellikle disiplin konusunda Plutarch'ın anlattığı bir hikâyeye dikkat çekicidir. Bu hikâyeye göre, Marius'un yeğeni C. Lusius, birliklerdeki askerlerden birine cinsel istismar girişiminde bulunmuş, bunu müteakip Trebonius adındaki bu asker Lusius'u öldürmüştür. Olayın sonrasında yargılanan Trebonius, Marius tarafından suçsuz bulunarak beraat ettirilmiştir.¹⁵⁴ Dolayısıyla Marius orduda disiplinin sağlanmasında ve askerlerin güvenini kazanmada tavizsizdi.

Marius, M.Ö. 104 yılından 102 yılına kadar askerleri eğitime tabi tutmuş, Alp bölgesindeki siperleri tahkim ettirmiş ve daha güvenli bir ikmal hattı oluşturmak için *Fossa Mariana* gibi döneminin ileri mühendislik örneği olan bir kanal inşa ettirmiştir.¹⁵⁵ Birlikleri eğitmek, onları motive etmek, tahkimatlı kilit mevzileri ele geçirmek, ikmal hatlarını geliştirmek, hepsi bir arada düşünüldüğünde bunlar M.Ö. 101'de Vercellae ve M.Ö. 102'de Aquae Sextiae da elde edilen kesin sonuçlu zaferlerin en önemli unsurlarıydı.¹⁵⁶ Bu esnada Marius, komuta yetkisinin devam etmesi için yeniden

¹⁵³ Plut. *Mar.* 14.1-3.

¹⁵⁴ Plut. *Mar.* 14.

¹⁵⁵ Plut. *Mar.* 15.

¹⁵⁶ Eric Hildinger, *Swords Against The Senate*, De Capo Press, Cambridge, 2003, s. 98-99.

konsüllüğe seçilmişti. Marius'un yeniden seçilme sebebi olarak konsül olmadığı takdirde orduya komuta etmek istemeyeceği ve Roma aristokrasisinin onun yerine kendi politik çevrelerinden birini seferin başına getireceği inancının etkili olması kuvvetle muhtemeldir. Plutarch, o yılın konsüllüğüne aday olanların gelecek yılın konsüllüğüne aday olanlardan daha güçlü isimler olduğunu ileri sürer. Öte yandan Marius güçlü bir taraftarının desteğine güvenebiliyordu. Bu destek, Roma'da önemli bir siyasi figür olarak öne çıkan ve Metellii ailesi ile senato sınıfına karşı muhalif bir duruş benimseyen *tribün* Appuleius Saturninus'dan gelmiştir. Bu şartlar altında Marius, M.Ö. 103 yılının konsüllüğünü elde ederek gücünü ve otoritesini pekiştirmiştir.¹⁵⁷

Saturninus ile olan dostluklarında, tarafların birbirlerinden birtakım beklentilerinin olması olağandı. Bu bağlamda Saturninus, M.Ö. 103 yılında, Marius'un daha fazla sayıda gönüllüyü ordu saflarına alabilmesine müsaade eden ve askerlere Kuzey Afrika'dan toprak tahsisi yapılmasını amaçlayan bir yasa tasarısı sundu. Bunun karşılığında Saturninus, kendi politik hedeflerini gerçekleştirmek üzere Marius'un askerlerinin desteğini temin etmiş oluyordu. Yine kurulan bu ittifak sayesinde Saturninus, M.Ö. 102 yılında Marius'un yeniden konsüllüğe seçilmesinde ona bariz bir şekilde destek vermiştir. Marius'un konsüllük makamındaki mevkidaşı ise senato sınıfının desteğine sahip olduğu anlaşılan Lutatius Catulus'tu.¹⁵⁸

M.Ö. 102 yılı Roma için hareketli geçmişti. Beklenen ilerleyiş o yıl Germen kabilelerinin İtalya'ya doğru ilerlemesiyle ciddileşmiştir.¹⁵⁹ Marius'un mevkidaşı olarak görev yapan Catulus, Alp geçitlerini Cimbri ve Tigurinilere karşı tutmak için gönderilmişken, Marius kuvvetlerini çeşitli kollara ayırarak Rhone Nehri yakınlarında Töton¹⁶⁰ ve Ambronesleri¹⁶¹ karşılamak üzere harekete geçmiştir. Tötonlar'ın İber

¹⁵⁷ Plut. *Mar.* 14. 7.

¹⁵⁸ Plut. *Mar.* 14. 8.

¹⁵⁹ Plut. *Mar.* 15.

¹⁶⁰ Germen kökenli olduklarına inanılan Avrupa'nın kuzeyinde yaşayan eski bir kabile.

¹⁶¹ Avrupa'nın kuzeyinde yaşayan Kelt-Germen kökenli eski bir kabile.

yarımadasına ilerleyişi, Keltiberler¹⁶² karşısında aldıkları bir mağlubiyetle durdurulmuştu. Bu yenilginin ardından ordu tekrar güney Galya'ya doğru ilerlemişti. Bu bölge Marius'un onlarla karşılaşacağı yerd. Marius, kampını Rhone nehri civarına kurmuş ve birliklerinin lojistik ihtiyaçlarını karşılayarak pozisyonunu sağlama almaya çalışmıştır. Germen kuvvetleri ise güçlerini farklı cephelere bölmek suretiyle ortak bir stratejiyi kullanıyorlardı. Bu şekilde İtalya'ya ulaşmak üzere iki koldan ilerlemekteydiler. Plutarch'a göre Marius, barbarlarla açık bir askerî karşılaşmaya girmekte istekli değildi. Tötonlar, Roma ordusunun çevresini kuşatarak Marius'u meydan muharebesine davet etmiş ancak Marius, askerlerin yatıştırılması ve düşman kuvvetlerinin kulelerden takip edilmesi emriyle davete karşılık vermiştir. Marius'un amacı, lejyonları düşman varlığına alıştırmak ve tedirginliklerini üzerlerinden atmalarını sağlamaktı.¹⁶³

Bununla birlikte Plutarch'a göre, Tötonların Roma kampı çevresinden yaptıkları meydan okumalar ve bir dizi menzilli silahların kullanımı, Roma askerleri arasındaki tedirginliği artırmıştı. Bu noktada Marius kampta bulunan askerlere bazı kehanetlerin ortaya çıktığını, kazanılacak zaferin yeri ve zamanının bildirildiğini, doğru fırsatı beklediklerini iddia etmiştir.¹⁶⁴ Birliklerin morali üzerinde kehanetin olumlu etki yaptığı muhtemeldir. Marius, askerleriyle paylaştığı kehanet bilgisini yabancı bir kâhinden almıştı. Seferin başlangıcından beri Marius, tanrılara ne zaman kurban sunulacağına dair kendisine bilgiler veren Martha adında Suriyeli bir kâhinide beraberinde getiriyordu. Marius'un kendi gerekçesi her ne olursa olsun, Martha adlı kâhinin seferdeki varlığı, dinsel endişelerin de söz konusu olduğu son derece gergin bir ortamı işaret etmektedir.

Kehanetlerin en etkileyicisi, Küçük Asya Pessinus Antik tapınağındaki *Mater Magna* tarikatına mensup ruhbanların, Roma'nın yakında elde edeceği zafer haberini senatoya bildirmeleridir. Dahası, *Mater Magna*'nın ruhban sınıfı üyelerinden Bataces adında biri,

¹⁶² İber Yarım Adası'nda yaşayan Kelt-İber kökenli topluluklara verilen isim.

¹⁶³ Plut. *Mar.* 16.

¹⁶⁴ Plut. *Mar.* 17.

bu kehanetleri senatonun yanı sıra halk meclisine de sunmak istemişti.¹⁶⁵ Ancak *tribün* A. Postumius, onun halka hitabını engellemek için veto yetkisini kullanmıştı. Plutarch'a göre, Postumius bu olaydan kısa bir süre sonra ölmüş ve onun bu ani ölümü, engellemeye çalıştığı kehanetle ilişkilendirilmiştir. Kehanet söylemlerinin Marius'un ordusunun morali üzerinde etkili olması mümkün olsa da, savaşın mutlak sonucu üzerinde doğrudan belirleyici olması söz konusu değildir.

Lejyonlar tahkim edilmiş bölgelerde mevkilerini koruyorlardı. Marius, birliklerini yalnızca gerektiği zaman kampın dışına çıkarmaktaydı. *Aquae Sextiae*'da (günümüz *Aix-en Provence*) düşman kuvvetleriyle karşılaşmaya karar verene kadar onları takip etmeyi sürdürmekteydi. Bir süre sonra bir kısım Roma askeri, ordunun su ihtiyacını temin etmek üzere yakınlarda bulunan bir nehre gitmiştir. Burada kendileri gibi bölgeye ulaşmış olan düşman birliğiyle karşılaşmışlar ve bu şekilde iki taraf arasında ilk temas sağlanmıştır. Buradaki karşılaşma çok geçmeden, Roma ordusu ile Ambrones birlikleri arasında geniş çaplı bir çarpışmaya dönüşmüştür. Bu durum üzerine kısa süre içerisinde Roma destek birlikleri bölgeye ulaşmış ve çetin geçen bir mücadelenin ardından Ambrones kuvvetleri yenilgiye uğratılmıştır. Plutarch, Roma ordusunun kazanmasıyla sonuçlanan bu mücadelenin etkileyici bir tasvirini sunar.¹⁶⁶ Bu zaferin ardından Marius, birliklerine düşman saldırısını beklemeleri talimatını vermiştir. Tötonların saldırısı gerçekleşir gerçekleşmez, Romalılar karşı saldırıya geçerek anında karşılık vermiş ve *Aquae Sextiae* adı verilen bölgede onları büyük bir yenilgiye uğratmışlardır. Böylelikle birliklerin parlak bir zafer kazanması ve ganimetler elde etmiş olmaları, tahmin edilebileceği üzere Marius ve askerleri arasındaki bağın kuvvetlenmesini sağlamıştır.

Bu esnada Catulus, Cimbriler tarafından Cisalpina Galya'da iki kez yenilgiye uğratılmış ve Po Vadisine çekilmek zorunda kalmıştı. Catulus'un yenilgisi ve Marius'un zafer haberleri neredeyse eş zamanlı olarak Roma'ya ulaşmıştır. Plutarch, Catulus'un birliklerini birkaç kola ayırmadığı için düşmanla başa çıkmakta zorlanmış olduğunu

¹⁶⁵ Plut. *Mar.* 17. 4-6.

¹⁶⁶ Plut. *Mar.* 18-22.

bildirmektedir.¹⁶⁷ Her ne kadar ordusu büyük bir direniş sergilemiş olsa da yenilgiye uğramaktan kurtulamamıştır. Bunun üzerine Marius, Senato tarafından durumun görüşülmesi için acilen Roma'ya çağırılmıştır. Panik halinde olan Roma, Marius'u giyaben yeniden konsüllüğe seçmiş ve dahası, Cimbri ve Tötonlara karşı yürütülen operasyonlarda onun *legatusu* olarak görev yapan Manius Aquillius'u da mevkidaş konsüllüğe getirmiştir.¹⁶⁸

Beşinci kez konsüllüğe seçilen Marius, akabinde Cisalpina Galya'ya geçmiştir. Ardından Catulus'un birlikleri ile Marius'un kuvvetleri burada birleşerek İtalya'nın kuzeybatısında Vercellea'de, Cimbriler karşısında oldukça belirleyici bir zafer elde etmişlerdir.¹⁶⁹ Bu büyük bir Roma zaferiydi. Ancak başarının kiminle ilişkilendirileceği hususunda yine yoğun anlaşmazlıklar başlamıştır. Yaşanan bu anlaşmazlık o kadar şiddetli hale gelmiştir ki, daha önce Roma ordusunda görev yapan Parma kolonisinden bazı vatandaşlardan anlaşmazlığı çözmeleri istenmiştir. Marius'un mu yoksa Catulus'un mu birliklerinin daha çok düşman askeri öldürdüğünü tespit etmek üzere onların savaş alanında hakem rolüyle dolaştıkları söylenir.¹⁷⁰ İnceleme sonucu ne olursa olsun, Cimbriler karşısında alınan zaferin kiminle ilişkilendirileceğine dair Roma'daki görüş barizdi: Marius ve onun muzaffer ordusu. Bu zaferle birlikte, onun altıncı konsüllüğe seçilmesi neredeyse garantilenmiş oldu. Marius'un lejyoner ciriti üzerinde yaptığı değişikliğin bu harekâtın öncesinde gerçekleştiği söylenir.¹⁷¹ Bu seferlerin en önemli sonuçlarından birisi, bir dizi önemli askerî reformların ve girişimlerin kesintisiz bir şekilde uygulanması ve sürdürülmesine imkân tanımış olmasıdır.

Kazanılan tüm bu zaferlerin ardından Marius'a büyük bir zafer alayı bahşedilmiştir. Marius, kendisinin onore edildiği zafer alayını gönülsüz bir şekilde olsa da Catulus ile

¹⁶⁷ Plut. *Mar.* 23.

¹⁶⁸ Plut. *Mar.* 14. 7.

¹⁶⁹ Plut. *Mar.* 25-27.

¹⁷⁰ Plut. *Mar.* 27. 4.

¹⁷¹ Plut. *Mar.* 25.

paylaşmıştır.¹⁷² En azından bu sayede Catulus'un birliklerindeki askerlerin tepkisini almaktan kaçınmış oluyordu. Aynı zamanda yeni bir politik şiddetten ve tartışmalardan uzak kalmak istediği de açıktı. Ancak yine de bu isteksizlik hali Catulus'un ona karşı amansız bir düşmanlık sergilemesine ve zaferin övgüsünü her fırsatta kendisine mal etmesine engel olamamıştır.¹⁷³ Fakat, Roma'nın adeta kurtarıcısı olarak görülen Marius, Plutarch'ın da ifade ettiği üzere, Germenlere karşı kazanılan zaferin asıl sahibiydi. Efsanevi isimler Romulus ve Camillus'un ardından Marius, Roma'nın üçüncü kurucusu olarak selamlanmıştır.¹⁷⁴ Dönüşünü müteakip Marius, *Honos et Virtus*'a ithafen C. Mucius'a bir tapınak yaptırmış ancak tapınaktan günümüze hiçbir arkeolojik kalıntı ulaşmamıştır. Vitruvius mimarlık üzerine olan çalışmasında bu yapıdan bahseder, hatta mimarından açık bir şekilde övgüyle söz eder.¹⁷⁵ Cicero, burasının M.Ö. 1. yüzyılın ortalarında senato oturumları için toplantı yeri olarak kullanıldığından bahseder.¹⁷⁶ Bir tapınağı, Roma politik söylemlerinde başat bir rol oynayan iki farklı tanrıya adanmış, Marius gibi güçlü bir askerî geçmişe sahip olan birinin faydasınaydı. Kayda değer bir askerî geçmişle Marius, kendisini şehrin dinî ve politik kesimleri üzerinde kolay kolay unutulamayacak bir yerde konumlandırmaya çalışıyordu. Zaferlerin ardından sıra onun meyvelerini toplamaya gelecekti.

Böylesi bir ortamda Marius'un altıncı kez konsüllüğü elde etmek istemesi beklenen bir durumdu. Dönemin politik arenasının önde gelen figürlerinden Marius, nüfuzunu ve imkânlarını konsül seçilmek üzere kullanmıştı.¹⁷⁷ Ancak yeni bir tehdidin ufukta gözükmemesi ve hali hazırda kuzeyli kabilelerin yenilgiye uğratılması, askerî açıdan olağanüstü durumların söz konusu olmadığı yeni bir ortam yaratmıştı. Marius, artık seçim kampanyasını, siyasi denklemler üzerine kurarak ilerlemek zorundaydı. Bu

¹⁷² Plut. *Mar.* 27. 6.

¹⁷³ Howard Hayes Scullard, *From The Gracchi To Nero A History of Rome 133 B.C. to A.D. 68*, Routledge, 2010, s. 49.

¹⁷⁴ Plut. *Mar.* 27. 5.

¹⁷⁵ Vitr. 3. 2. 5.

¹⁷⁶ Cic. *Div.* 1. 59.

¹⁷⁷ T. F. Carney, 1970, s. 10.

noktada, senato düzenine muhalifliğiyle bilinen ve aşırı popülist eğilimleriyle dikkat çeken Saturninus ile yeniden yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır.¹⁷⁸ Bu birliktelik, Marius'un askerlerine karşı göstereceği sadakatle ve İtalyanlara vatandaşlık verilmesi gibi konularla yakından alakalı olup onların desteğini kazanma amacı taşımaktaydı. Hali hazırda elinde tuttuğu ancak askerî bir gerekçeyle artık ilişkisi kalmayan en yüksek *magistratlık* makamına yeniden seçilmek için kalabalıkların desteğini aramak zorundaydı.

Bu yüzden Marius, soylulara karşı, özellikle de amansız düşmanı Metellus Numidicus'a karşı şiddetli bir saldırı kampanyasına girişti.¹⁷⁹ Metellus ise M.Ö. 100 yılının konsüllüğünü elde etmeyi amaçlamaktaydı ve Marius'a karşı benzer bir duruş sergileme niyetindeydi. Plutarch'ın rivayetine göre, Marius'un Metellus hakkındaki tedirginliği, onu yanlış yola sevk etmiş ve adeta baş düşmanı haline getirmişti. Marius'un, Metellus'a ve senato hizbine karşı koyma ihtiyacı onu Saturninus gibi problemlerle çevrelerle müttefiklik kurmaya itmiş olmalıdır. Diğer taraftan kendisine seçimlerde destek vermeleri için ordusunda savaşan Camerinumlu askerlere vatandaşlık hakkı verilmesi gibi bir dizi dikkat çekici argümanlara da başvurmuştur.¹⁸⁰ En nihayetinde Marius'un çabaları ağır basmış ve Metellus yenilgiye uğratılmıştır. Marius, sadakatine güvenebileceği bir isim olan Valerius Flaccus ile beraber M.Ö. 100 yılının konsüllüğüne seçilmiştir.¹⁸¹

Seçimlerde kurmuş olduğu ittifaktan dolayı *tribün* Appuleius Saturninus ve *praetor* Servilius Glaucia, Marius'un anlaşmak zorunda olduğu diğer politik aktörlerdi. Glaucia, birbirini takip eden yıllarda *praetorluk* ve *tribünlük* yapmıştı ve teamüllere aykırı bir şekilde M.Ö. 99 yılı konsüllüğü için adaylığını koymayı istemekteydi. Parlak bir hitabet ustası olan Saturninus, muhtelif zamanlarda *tribünlüğü* elde etmişti ve son derece hırslı bir politik görüşe sahipti. Saturninus'un yasa tasarısı sadece Marius'un askerlerine

¹⁷⁸ Plut. *Mar.* 28. 5.

¹⁷⁹ Plut. *Mar.* 28. 4.

¹⁸⁰ Plut. *Mar.* 28. 2-3.

¹⁸¹ Plut. *Mar.* 28. 5.

yönelik bir arazi kanunu değildi. Aynı zamanda eyaletlerdeki *magistratların* gücünü sınırlayan ve muhtemelen doğudaki bölgesel yönetimleri de ilgilendiren bir yasa tasarısı hazırlamıştı. Takip ettiği politikalar, Gaius Gracchus zamanından beri eşi benzeri görülmemiş bir hırsı ortaya koymaktaydı. Dahası, Saturninus bu stratejisini desteklemek üzere şiddet kullanmaya eğilimliydi. Şiddete olan eğilimi, *tribünlük* seçimleri esnasında seçilme şansı yüksek olan rakibi Aulus Nonius'u ortadan kaldırmasında görülebilir.¹⁸²

Appian'ın tarımsal yasa tasarısı üzerine olan anlatısında ortaya koyduğu gibi,¹⁸³ Saturninus'un yasa tasarısının hedefinde Marius'un askerlerine toprak tahsis edilmesi meselesi vardı.¹⁸⁴ Bu plana konsülün doğrudan destek verdiği ve içeriğinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynadığı kuvvetle muhtemeldir. *Tribünlük* makamı ve tarımsal kanunlar arasındaki ilişki, Gracchi dönemine kadar eskiye uzanır ve *populares* politikasının temel savları içerisinde değerlendirilir.¹⁸⁵ Tasarı, tartışmasız bir şekilde Marius'un çıkarlarını koruyan maddeler içerdiğinden bir şekilde kendisini yasa tasarısıyla mesafeli tutması gerekiyordu. Böylelikle daha büyük tartışmaların odağı haline gelmeden başarıyı elde edebilirdi. Yasanın geçerliliğine veya uygulanmasına dair herhangi bir müdahaleyi engellemek amacıyla bir dizi önlemler alınmıştı. Bu önlemlerden biri toprak reformunu destekleyen senatörlerin, halkın vereceği karara sadık kalacaklarına dair yemin etmelerini zorunlu tutan bir maddeydi.¹⁸⁶

İstenmeyen bir dizi olayların yaşanmasının ardından Marius, sadakat yeminin gerekliliğini vurgulamaya başlamış ve böylelikle konu senatonun gündemine alınmıştır. Plutarch'ın anlatısına göre Marius, Metellus'a karşı bir tuzak hazırlamıştı. Marius görünürde yemin etmeye niyetli olmadığını bildirmişti. Onun bu ifadesinin ardından Metellus da yemin etmeyeceğini açıklamıştır. Ancak, birkaç gün sonra Saturninus

¹⁸² Plut. *Mar.* 28-29.

¹⁸³ App. *B Civ.* 1.29-31.

¹⁸⁴ Plut. *Mar.* 29. 1.

¹⁸⁵ Augustus Henry Beesly, *The Gracchi, Marius, and Sulla*, Charles Scribner's Sons, New York, 1886, s. 5, 23-37.

¹⁸⁶ Plut. *Mar.* 29. 4-7.

konuyu tekrar gündeme getirmiş ve senatörleri yemin etmeye çağırmıştır. Bu defa Marius halkın iradesini hiçe sayamayacağını ve kanunda belirtilen şekliyle yemin edeceğini belirtmiştir. Senatörlerin çoğu, halkın tepkisinden çekinmiş olduklarından dolayı istemeseler dahi yemin etmek zorunda kalmışlardır. Fakat Metellus bu konudaki fikrini değiştirmemiş, buna karşılık olarak Saturninus onu tutuklatmaya kalkışmıştır. Daha sonrasında Metellus'un ateş, su ve barınaktan yoksun bırakılmasına dair bir karar hazırlanmıştır. Önerenin oylamaya sunulmasından önce Metellus şehri terk etmiş ve yaşanan anlaşmazlık tartışmalı da olsa bu şekilde sona ermiştir. Plutarch'ın aktardığı üzere, Metellus felsefi çalışmalarını daha rahat sürdürebileceği Rodos'a iltica etmiştir.¹⁸⁷ Metellus'un bu kararı almasına yol açan durumun, kendisine karşı beliren muhalefetle başa çıkmak için daha uygun bir zamanı mı beklemek istediği yoksa başka sebepler mi bulunduğu belli değildir. Her koşulda yasa tasarısı geçmiş ve senato egemenliği üzerinde böylece büyük bir gedik açılmıştır.

Bu sırada yeni bir siyasi atmosferin başlangıcı için güçlü sebepler vardı. Binlerce asker tarafından desteklenen bir konsül, hırslı ve etkili bir *tribün* ile arazi reformlarını hayata geçirmek için güçlerini birleştirmişlerdi. Ancak diğer taraftan, Saturninus ve müttefiki Glaucia, giderek daha fazla radikal davranışlar sergilemeye başlamışlardı. Bu durum Roma'da tansiyonun yükselmesine yol açmaktaydı. Aynı zamanda toprak tahsisi meselesinde sorunlar çıkmış, şehirli ve kırsal kesimler arasında gerilimler artmış, tökezlemiş olan senato hizbi hızlıca toparlanmaya başlamıştı. Bu müttefiklik Marius'un itibarına bir zaman sonra zarar vermeye başlarken, Saturninus ve çevresinin kendi politik gündemlerini gerçekleştirmesine hizmet etmekteydi. Bu bağlamda Saturninus'un desteğinin tehlikeli doğası, müttefikliğin diğer ucunda yer alan Marius açısından sorgulanmaya başlanmıştı. Böylece Marius, her zaman kabul edilmeye istekli olduğu senato hizbine doğru kaymaya başlamıştır. Politik huzursuzluk, eski bir praetor olan Glaucia'nın M.Ö. 99 yılının konsüllük seçimlerinde taraftarlarıyla birlikte rakibi C. Memmius'u öldürmesiyle zirveye ulaşmıştır.¹⁸⁸ Yaşanan bu kargaşa ortamında seçimler askıya alınmış ve Roma bir dizi çatışmaya sürüklenmiştir.

¹⁸⁷ Plut. *Mar.* 29. 8.

¹⁸⁸ Gareth Sampson, *The Crisis Of Rome*, Pen and Sword Military, 2010, s. 195-197.

Çatışma ortamında, Saturninus ve Glaucia destekçileriyle beraber Capitol'ün kontrolünü ele geçirmiştir. Bu sırada senato onları yasa dışı ilan ederek, konsüllere Cumhuriyet'i tehdit eden bu kişilerin etkisiz hale getirilmesi talimatını vermiştir. Böylelikle Marius yeniden otoritesini kurmak isteyen senato ile yakın politik ilişkiler içerisinde olduğu bu kişiler arasında seçim yapmak zorunda kalmıştır. Bir süre kararsız kalmasına karşın, Saturninus ve Glaucia'nın gerçekleştirdiği radikal eylemlerle ilişkisiz hale gelmenin kendisi adına daha iyi olacağını düşünmüş olduğundan, itibarını kurtarabilmek için onlara karşı harekete geçmeye karar vermiştir. Nihayetinde onları sığındıkları Capitol'de ele geçirerek, *curia* binasına hapsedmiştir. Artık onların karşısındaymış gibi gözükken Marius, asi önderlerin canlarının bağışlanması umuduyla senatoyla görüşmüş fakat teklifi reddedilmiştir. Ardından, Saturninus ve işbirlikçileri hala *curia* binasında öfkeli kalabalıkların saldırısına maruz kalarak hayatlarını kaybetmişlerdir.¹⁸⁹ Onlarla beraber taraftarları da benzer bir akıbeta uğramış ve uygulamaya soktukları yasalar rafa kaldırılmıştır.

Bu gelişmelerin bir başka önemli sonucu, Marius'un önlenemez yükselişinin sona ermesidir. Artık ona karşı üstünlük kurulmaya başlanmıştı. Sergilediği ikircikli tutum ve yaptığı politik hatalardan dolayı, gerek senato sınıfında gerekse de halkın gözünde itibar kaybına uğramıştı. Saturninus'u yüzüstü bırakması ve senato sınıfının arzularına boyun eğmesi halkla olan ilişkisine ciddi ölçüde zarar vermişti. Senato sınıfının temsilcileri açısından ise, geçmişte Saturninus ile müttefiklik kurduğundan dolayı Marius güvenilmezdi. Ayrıca Roma dışında İtalyanlar arasında ona verilen desteğin azaldığı görülmekteydi. Siyasi zeminini ve her iki kesim üzerindeki nüfuzunu kaybetmeye başlayan Marius, durumu telafi etmek için yeni bir fırsatı beklemekten başka çaresi yokmuş gibi görünüyordu.¹⁹⁰ Roma artık olağanüstü politik parçalanmalar dönemine doğru girmekteydi.

Marius, M.Ö. 99 yılına girildiğinde amansız düşmanı Metellus'un sürgünden geri çağırılması meselesinde veto hakkını kullanan *tribün* Furius'u destekleyerek durumu

¹⁸⁹ Plut. *Mar.* 30. 4.

¹⁹⁰ Michael Grant, *History of Rome*, Charles Scribner's Sons, 1978, s. 179-180.

kendi istediği şekilde yönlendirmeye çalışmıştır. Sürgüne gitmesinden dolayı etkisi zayıflamış olan Metellus'un aksine Marius, her şeye rağmen yine de Roma'da hatırı sayılır derecede nüfuza sahipti. Her ne kadar sahip olduğu gücü Marius yavaş yavaş yitirecek olsada kendi taraftarı olan bir konsül tarafından da destekleniyordu. Ancak bu sonsuza kadar böyle devam etmeyecekti ve M.Ö. 98 yılına gelindiğinde tepkiler kendini iyiden iyiye hissettirmeye başlamıştı.¹⁹¹ O yılın her iki konsülü aristokrasi sınıfındandı ve Saturninus olayı halen hafızalardaki canlılığını korumaktaydı. Politik iklimin uygun hale gelmesinin ardından Metellus'un sürgünden dönmesine izin verilmişti. Bir önceki yıl onun geri dönmesi teklifine muhalif olan Furius, öfkeli kalabalıklar tarafından linç edilmişti. Yaşanan tüm bu gelişmeler Marius'u istenmeyen adam yapmaktaydı ve özellikle Metellus'un dönüşü onun için tam bir hezimetti.¹⁹²

Bu gelişmeler karşısında Marius, muhtemelen siyasi atmosferin kendisi için uygun olmadığını düşündüğünden ve Metellus'un dönüşüne tahammül edemeyeceğinden dolayı Roma'dan ayrılmaya karar vermiştir. Bu nedenle bir süre bulunacağı Küçük Asya'ya doğru yolculuğa çıkmıştır. Onu bu yönde seçim yapmaya iten sebepler bariz değildir. Küçük Asya Pessinus antik kentinde bulunan *Mater Magna* tapınağının ruhban sınıfı temsilcilerinin Cimbri Savaşlarıyla ilgili zafer kehanetinde bulunmuş olmaları görünürde Marius ile tapınak arasında bir bağ kurulduğunu işaret etmektedir.¹⁹³ Fakat bundan daha ziyade Marius'un orada daha öncesinde bağlantıda olduğu kimselere güvenmiş olduğu muhtemeldir. Kendisinin de parçası olduğu *equestrian* sınıfının temsilcileri bölgede ekonomik amaçlı faaliyetlerde bulunmaktaydı ve Marius onlarla bir şekilde politik olarak bağlantı kurabilirdi.

Bunun yanı sıra Plutarch, bu yolculuk esnasında Kapodokya'da Marius ve Pontus kralı Mithridates arasında gerçekleşen bir görüşmeden bahseder. Bu görüşmede Marius, Pontus kralını Roma'ya karşı savaş açmak üzere teşvik etmiş ve böylece yeni bir askerî seferin komutasını elde edebilme şansını aramıştır. Dahası, kışkırtıcı tarzda davranışlar

¹⁹¹ Andrew Lintott, 'Political History 146-95 B.C.', *Cambridge Ancient History Volume IX The Last Age Of The Roman Republic*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 99-101.

¹⁹² Plut. *Mar* 31. 1.

¹⁹³ Plut. *Mar* 31.

sergilemeyi tercih ederek Mithridates'e, ya Roma'dan daha güçlü olmasını ya da onun (Roma) emirlerini sorgusuz sualsiz yerine getirmesi gerektiğini bildirmiştir.¹⁹⁴ Tüm bunlar Marius açısından değerlendirildiğinde, Mithridates'in bölgesel bir krizi tetikleyebileceği ve sonunda kendisinin başına geçebileceği askerî bir kriz halini umduğunu gösterir.

Küçük Asya'ya özellikle son dönemlerde artan düzeyde bir ilgi vardı ve Roma buradaki çıkarlarını genişletmek adına daha agresif politikalar takip etmeye istekliydi. Roma, gittikçe istikrarsızlaşan bölgeye Kapodokya soylularının talebi üzerine Kilikya valisi olarak eski *praetor*lerden Sulla'yı göndermiştir.¹⁹⁵ Sulla, Kapadokya kralı Ariobarzanes'i yerinden etmek isteyen ve Mitridates ile müttefiklik kuran Gordious'a karşı başarılı askerî faaliyetlerde bulunmuştur. Bu sayede Mitridates'in bölge üzerindeki hırsları bir süreliğine de olsa dizginlenmiştir. Ancak, Küçük Asya meselesi yüzünden Marius ile Sulla arasındaki çatışma ve düşmanlık hali bir zaman sonra zirveye ulaşmıştır.

Bu sıralarda Marius, Küçük Asya'ya gerçekleştirdiği seyahati tamamlamak üzeredir. Onun Roma politik sahnesine dönmeye istekli olduğunu tahmin etmek zor değildir. Politik sahneye bakıldığında, M.Ö. 97 yılının konsüllerinden Licinius Crassus ile o yılın *ensor*lerinden ikisinin Marius taraftarı olduğu görülür. Her ne kadar Marius'un M.Ö. 100 yılı olaylarından sonra etkisi azalmış olsa da, Roma'da güvenebileceği politik bir zemin bulunmaktaydı. Roma'ya dönmesinden hemen önce gıyabında *augur* olarak seçilmişti. Yaşam boyu sürecek şekilde politik öneme sahip olan bu makama seçilmesi, onun Roma halkı üzerindeki itibarının halen devam ettiğinin kanıtlarından biridir.¹⁹⁶

İtalya'nın geneline baktığımız da, *lex Licinia Mucia* yasasının M.Ö. 95 yılından itibaren yürürlüğe girmesiyle İtalyan halklarının, Roma karşıtlığı ve nefreti daha da şiddetli hale

¹⁹⁴ Plut. *Mar.* 31. 2-3.

¹⁹⁵ Plut. *Sull.* 5. 3-6.

¹⁹⁶ Mary Beard, John North ve Simon Price, *Religions of Rome Vol. I*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. 18.

gelmeye başlamıştır.¹⁹⁷ Roma'dan ayrılmak isteyen aşırılık yanlısı taraflar ile Roma arasındaki ilişkiler artık uzlaşamaz bir noktaya varmıştı. Aynı zamanda oligarşiye karşı sergilenen Gracchi tarzı muhalefet, yeni bir boyuta evrilmekteydi. Bunun sonucunda askerî liderliğin gittikçe daha fazla ön plana çıktığı yeni bir anlayışa doğru geçiş yapılması söz konusuydu. Bunun yanı sıra, İtalyanların davalarına genellikle sempatiyle yaklaşmayı tercih eden Marius, Asya seferi komutanlığına atanabilmek için bu konuda fırsatçı bir tutum sergilemiştir. İtalyanlara vatandaşlık verilmesi meselesini destekleyerek İtalya genelinde ciddi oranda bir halk desteğine sahip olmayı umuyordu.¹⁹⁸

Bu dönemden kalan sınırlı sayıda kanıt, Marius ve taraftarlarına karşı güçlü bir muhalefetin sergilendiğini ortaya koyar. M.Ö. 95 yılında Marius taraftarı *ensorlerin* görev süreleri sona ermiş ve vatandaşlık verilmesi hususunda geçmişte yaşanmış ihmallerin kovuşturmalarını yapmak üzere *lex Licinia Mucia* yasası yürürlüğe girmiştir. Bu türden eylemlerle karşıt gruplar birbirlerini itibarsızlaştırmaya çalışarak bir dizi karşılıklı davalar açılmıştır. Marius tarafından özel bir imtiyazla vatandaşlık hakkı verilmiş olan Spoletum bölgesinden T. Matrinius adında biri mahkemeye çıkarılmıştır. Marius'un otoritesi, davanın her ne kadar sonuçsuz kalmasını sağlasa da Marius tarafında yer alan ve henüz yeni vatandaşlık elde etmiş olan Norbanus'da başka bir kovuşturmanın hedefi haline getirilmiştir.¹⁹⁹

Cumhuriyet döneminin bu safhasında politik amaçlarla işletilen mahkemeler, Roma siyasetindeki hizipsel bölünmeleri ve politik ihtilafları temsil etmekteydi. Aynı zamanda bu davalar, İtalyanları Roma iç politikasının oyuncağı haline getirerek, onların Roma ile olan bağlarını zayıflatmaktaydı. İtalyanlar, Cimbri ve Tötonlara karşı yürütülen seferlerde savaştıklarından, M.Ö. 96 ve 97 yılının *ensorleri* tarafından normal prosedürlerden daha esnek olacak şekilde onlara vatandaşlık verilmiş olması muhtemeldir. Ancak Romalı seçkinler ve vatandaşlar bu konudan rahatsızlık

¹⁹⁷ Cic. *Off.* 3.11.47.

¹⁹⁸ T. F. Carney, 1970, s. 45-46.

¹⁹⁹ Cic. *Off.* 2.14.49.

duymaktaydılar. Çok geçmeden usulsüz bir şekilde verilen vatandaşlıkların iptaline karar verilmiştir. Bu karar tahmin edileceği üzere İtalyan halkları arasında Roma'ya karşı duyulan tepkinin artmasına yol açmıştır.²⁰⁰

Var olan gerilim ilerleyen yıllarda daha ciddi seviyelere ulaşmıştır. M.Ö. 91 yılının *pleb tribünü* Livius Drusus, dikkat çekici bir dizi yasa tasarıları sunmuştu ki bunlar arasında senatonun yeniden yapılandırılması, mahkeme üyeliklerinin belirlenmesi, toprak tahsislerinin yapılması ve daha geniş çaplı olacak şekilde İtalyanlara vatandaşlık hakkının verilmesi gibi tartışmalı konular bulunmaktaydı. Tüm bu maddeler, senato sınıfına karşı daha radikal bir meydan okumayı içermekteydi fakat senato her ne pahasına olursa olsun, İtalyanların davasını ve toprak dağıtma meselesini yaklaşık bir yüzyıldır kararlı bir şekilde reddetmekteydi. İtalyan müttefiklerin çoğu, umutlarını Drusus'un girişimlerine bağlamışlardı. Ancak onun bu girişimleri M.Ö. 91 yılının konsülü Marcius Philippus'un başını çektiği senato hizbi tarafından engellendi ve kendisi de tıpkı Gracchiler gibi girişiminin bedelini hayatıyla ödemek suretiyle M.Ö. Ekim 91 de öldürüldü.²⁰¹

Onun ölümü bardağı taşıran son damla olmuştu ve İtalyanlar Roma'ya karşı isyan bayrağını açmışlardı. Bu isyan çok geçmeden İtalyanlar arasında organize edilmiş silahlı bir askerî harekâta dönüşmüştü. İtalyanlar, Samnit ve Marsilerin başını çektiği bir İtalyan konfederasyonu kurarak Roma'ya karşı savaşmak üzere harekete geçmişlerdi.²⁰² Böylesi bir meydan okuma büyük bir askerî karşılığın verilmesi gerektiği anlamına geliyordu. Harekâtın kontrolünün konsüllere verilmesi yerine, kendisini ispatlamış en iyi komutanların çeşitli cephelerde savaşmasının Roma adına daha iyi olacağı düşünülmüştü. Nitekim Roma böylesi geniş çaplı bir savaşta yetenekli komutanlara ihtiyaç duyacağından dönemin önde gelen komutanlarına askerî birliklerin komutası verilmiştir. Bu isimler arasında şüphesiz Roma'nın en büyük askerî dehalaları arasında

²⁰⁰ Daha geniş bilgi için bkz; Emilio Gabba, *Republican Rome The Army and The Allies*, çev. P.J. Cuff, University of California Press, Berkeley, 1976, s. 70-131.

²⁰¹ Vell. Pat. 2. 14.

²⁰² Emilio Gabba, 'Rome and Italy The Social War', *Cambridge Ancient History Volume IX The Last Age Of The Roman Republic*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 113-114.

görülen Marius da bulunmaktaydı. *Sosyal Savaşlar* olarak adlandırılan ve M.Ö. 91-87 yılları arasında gerçekleşen bu savaşlar, yoğun bir insan gücü kaynağı gerektirdiğinden, Marius'un reformları tam da bu noktada etkili bir yöntem olarak kendisini kanıtlamıştır.²⁰³

Sosyal Savaşlar esnasında Marius, konsül Rutilius Lupus liderliğinde *legatus* olarak görev yapmıştır.²⁰⁴ Her ne kadar geçmiş yıllarda İtalyanların davasına ılımlı bir şekilde yaklaşmış olsa da, Roma'ya olan bağlılığından şüphe edilemezdi. Mevkidaşı olarak görev yapan *legatus* Perperna'nın yenilgiye uğramasının ardından onun ordusundan geriye kalanlar Marius'un birliklerine dâhil edilmiştir. Akabinde Rutilius ve Marius kuvvetlerini birleştirerek Liris Nehri'nde İtalyan birliklerine karşı konuşlanmışlardır. Bu esnada Rutilius'un birlikleri, İtalyan birliklerini komuta eden Vettius Scato tarafından pusuya düşürülmüş ve yaşanan bozguna konsülün kendisi de hayatını kaybetmiştir. Bu konuda Appian, Roma ordusunun maruz kaldığı kıyımı ve Marius'un komutanlığını işler.²⁰⁵ Appian'a göre, yakın bir mesafede kendi birliklerine komuta eden Marius akıntıda yüzen cesetleri görerek Rutilius'un birliklerinin başına gelen durumu fark ederek harekete geçmiştir. Böylelikle Marius, Rutilius'un bozguna uğramasından sonra İtalyan birliklerini sahada yenilgiye uğratarak durumu Roma lehine çevirmeyi başarmıştır. Konsülün hayatını kaybetmesinin ardından bir başka *legatus* Caepio ile Marius orduya birlikte komuta etmeye başlamışlardır. İtalyan birliklerine komuta eden P. Silo tarafından Caepio'nun da bozguna uğratılıp öldürülmesinin ardından komutayla alakalı tüm yetkiler Marius'a geçmiştir.²⁰⁶ Seferin sonraki safhalarında Sulla ile kuvvetlerin birleştirilmesiyle isyana önderlik eden Marsi ve Marricuni kuvvetleri ağır bir şekilde yenilgiye uğratılmıştır.²⁰⁷ Böylece *Sosyal Savaş* artık neredeyse sona erme aşamasına gelmişti. Genel olarak bakıldığında bu savaşlarda her iki tarafta ağır zayıflık

²⁰³ Kathleen Kuiper (Ed.) *Ancient Rome From Romulus and Remus To The Visigoth Invasion*, Rosen Publishing, New York, 2011, s. 83-84.

²⁰⁴ App. *B Civ.* 1. 40.

²⁰⁵ App. *B Civ.* 1. 43.

²⁰⁶ App. *B Civ.* 1. 41.

²⁰⁷ App. *B Civ.* 1. 46.

vermiştir. Dahası, İtalya'nın büyük bir kesiminde savaşın yol açtığı ekonomik ve sosyal tahribat uzun süre etkili olmuştur.

Son zaferin ardından M.Ö. 89 yılında da Marius askerî birlikleri komuta etmeye devam etmekteydi. Fakat bu esnada 60'lı yaşlarının sonuna yaklaşmış olan Marius'un komutadan gönüllü olarak çekilmesinden bahsedilir. Plutarch'a göre, askerî hayatın getirdiği zorluklarla başa çıkma noktasında yaşının ilerlemesini ve kötüleşen sağlık durumunu ileri süren Marius, görevinden azlini istemiştir.²⁰⁸ Ancak Marius her ne kadar daha genç olduğu dönemlerdeki gibi olmasa da, Roma için önemli bir generaldi ve kimi önemli zaferler elde etmişti. Dolayısıyla Plutarch aslında Sulla'nın etkisi altında kalarak duruma taraflı bir şekilde yaklaşmış olabilir. Bu açıdan Marius'un komutadan çekilme isteğinde etkili olan başka faktörlerin olması yüksek ihtimaldir. Bunlar; elde edilen zaferlerin övgüsünün umduğu gibi kendisine verilmemesi, senato sınıfı ve kendi taraftarları açısından güvenilmez bulunması, Roma'da değişen sosyo-politik dengeler ve sahip olduğu siyasi desteğin zayıflaması olarak gösterilebilir.²⁰⁹

Değişen dengeler bağlamında, Marius'un uzun süredir rakibi olan Sulla, M.Ö. 88 yılının konsüllüğüne seçilmeyi başarmıştır.²¹⁰ *Sosyal Savaş*'ın önemli bir bölümünün sona ermesinin ardından Roma artık dikkatini Doğu Yunanistan ve Küçük Asya meselelerine çevirmişti. *Sosyal Savaş*'ın İtalya'yı yerle bir ettiği zamanlar, Doğu'da güçlü bir krallığın başında olan Mithridates, Roma'nın içine düştüğü problemliden istifade etmekten geri kalmamış ve onun egemenlik sahasındaki bazı bölgelere saldırılar düzenlemişti. Onlarca yıllık sömürü düzenine dayalı olarak bölgede faaliyetlerini sürdüren Roma, o zamana kadar kendisine karşı duyulan kin ve nefreti artırmaktan başka bir şey yapmamıştı. Bölge halkı Roma'nın sömürü düzeninden kurtulmak için Mithridates ile işbirliği yapmaya hazırdı. Böylesi tehlikeli bir ortamda ekonomik

²⁰⁸ Plut. *Mar.* 33. 2-3.

²⁰⁹ Daha geniş bilgi için bkz; Thomas Francis Carney, 'The Death of Marius', *Acta Classica Vol. 1*, 1958, s. 117-122.

²¹⁰ Plut. *Sull.* 6. 10.

faaliyetleri tekelinde tutan bölgenin İtalyan ve Romalı sakinleri, Mithridates'in kışkırtmasıyla katledilmişlerdir.²¹¹

Buradan elde edilen gelirlerin kesilecek olması ve çok sayıda İtalyan ve Romalının öldürülmesi, Roma'nın ekonomisine geniş çaplı zararlar verebilir ve onun emperyal egemenliğini tehlikeye sokabilirdi. Böyle bir durumdan en fazla istifade edecek olan ise Roma'nın bir numaralı rakibi haline gelen Mithridates'di. Bu problemlili durum karşısında Roma'nın yeni bir askerî harekâta girişmesi kaçınılmazdı. Bu noktada M.Ö. 88 yılının konsüllük seçimleriyle yalnızca *Sosyal Savaş* sonrasında Cumhuriyet'i yönetecek konsüller seçilmemişti. Aynı zamanda Mithridates'e karşı yürütülecek seferin komutanlığı da konsüllerden birisine verilmiş olacaktı.

Konsüllük seçimlerini Sulla'nın kazanmasının ardından Senato, Yunanistan ve Küçük Asya üzerine düzenlenecek olan seferin komutanlığına Sulla'yı atamıştır.²¹² Sulla'nın bu harekâtın komutasına getirilmesinde İtalyanlara karşı yürütülen savaşlarda gösterdiği parlak zaferlerin etkili olması muhtemeldir. Doğu Seferi'nden beklenen yalnızca Roma'ya karşı olan tehditlerin bertaraf edilmesi değildi, bunun dışında ve belki daha da önemlisi çok küçük bir yenilgi ihtimaliyle kayda değer bir savaş ganimetinin söz konusu olmasıydı.²¹³ Bu nedenle generallerin askerî komuta yetkisini arzu etmesi anlaşılabilir. Sefer aynı zamanda, askerler için de oldukça fazla ganimet imkânı barındırmaktaydı.

Dolayısıyla Roma'da gücü ve zenginliği arzulayan kimseler için bu konu oldukça ilgi çekiciydi ve komuta yetkisinin Sulla'dan alınması için yoğun bir mücadelenin başlaması şaşırtıcı değildir. Dönemin önemli figürlerinden *tribün* Sulpicius Rufus ile Marius bir süredir yakın ilişki içerisindeydiler ve görünüşe göre birlikte hareket etmekteydiler.²¹⁴ Marius komuta yetkisinin önemli politik etkilerinin farkındaydı ve

²¹¹ Plut. *Sull.* 24. 4 ; Livy, *Per.* 78. 1.

²¹² Plut. *Sull.* 7. 1.

²¹³ Daha geniş bilgi için bkz; Adrienne Mayor, *The Poison King The Life and Legend of Mithridates Rome's Deadliest Enemy*, Princeton University Press, Oxford, 2010, s. 52-53.

²¹⁴ T. F. Carney, 1970, s. 14.

savaşın büyük askerî zorluklar barındırmadığını da öngörebiliyordu. Harekete geçmenin vakti gelmişti ve Marius tarafından desteklenen Sulpicius, komuta yetkisinin Sulla'dan Marius'a devredilmesini de içeren bir yasa tasarısı (*leges Sulpiciae*) hazırlamıştır.²¹⁵ Böylece herhangi bir kamusal görevi bulunmayan Marius, arzu ettiği şekilde büyük bir askerî seferin komutasına getirilmiş oluyordu. Plutarch, yapılacak olan sefere hazırlıklar aşamasında Marius'un Campus Martius'ta, askere alınanlarla birlikte yapmış olduğu talim programından bahseder.²¹⁶ Bu talim esnasında Marius her ne kadar onlarla birlikte talim yapma konusunda istekli olsa da ihtiyarlamış bir generalin yaşının vermiş olduğu zorlukları gösteren tasvirler gözlerden kaçmaz.

Aslında bazı anlatılara göre Marius, komutayı elde etmek için *tribünden* aldığı desteğin karşılığında ona daha geniş bir politik uzlaşım imkânı sağlamıştır. Böylece Marius, Roma vatandaşlarının otuz beş seçim bölgesine atanmasını içeren ve İtalyanlara vatandaşlık hakkının verilmesine yönelik Sulpicius'un tasarısını desteklemeyi kabul etmiştir.²¹⁷ Böylelikle yeni vatandaşların Roma siyasetinde büyük bir etkiye sahip olmasının önü açılmış oluyordu. Şüphesiz, bu durumun *res publica*'nın politik fonksiyonları üzerinde geniş çaplı etkilerinin olması kesindir. Halkın önemli bir kısmının bu çalışmaları, Sulpicius ve Marius'un seçimleri kontrol altında tutma girişimi olarak görmeleri doğaldı. Roma'da böylelikle taraflar arasında kargaşa hali ortaya çıkmış ve politik şiddet artık kontrol edilemez noktalara varmıştır. Durum o kadar gergin bir hale gelmişti ki konsüller oylamanın büyük riskler taşıdığı hükmüne varmış ve bunun neticesinde kamu işlerinin askıya alınmasına dair karar çıkartılmıştır.²¹⁸

Tribün Sulpicius sahip olduğu veto yetkisine dayanarak kamu işlerinin askıya alınması kararını kabul etmemiştir. Derinleşen kriz hâli, konsüllerin *tribün*'ün taleplerine uymayı reddetmeleriyle zirveye ulaşmış ve çok geçmeden Sulpicius ve taraftarları şiddet

²¹⁵ Plut. *Mar.* 34. 1 ; Vell. Pat. 2.18. 5-6.

²¹⁶ Plut. *Mar.* 34. 3-5.

²¹⁷ Plut. *Sull.* 8. 1.

²¹⁸ Plut. *Mar.* 35. 3 ; Plut. *Sull.* 8.3.

eylemlerine başvurarak duruma hâkim olmuşlardır.²¹⁹ Konsüllerden Q. Pompeius Rufus, Roma'dan kaçmak zorunda kalmış, yakınlarından biri Sulpicius'un destekçileri tarafından öldürülmüştür. Sulla kontrolden çıkan öfkeli gruplardan kendisini korumak için olsa gerek en güvenli yer olarak görülen Marius'un evine sığınmak zorunda kalmıştır. Sulla'nın Marius'un konutunda bulunma sebebi her ne olursa olsun bir süre sonra buradan ayrılmış ve kısa süre sonra kamu işlerinin askıya alınması işlemini yürürlükten kaldırmıştır.²²⁰ Sulla'nın bu şekilde zarar görmeden bırakılması, Sulpicius ve Marius'un, muhtemelen onun gücüne ve yetkisine karşı meydan okumaktan kaçınmış olduklarını gösterir. Bu olayların akabinde Sulla, krizin yalnızca askerî güç kullanılarak çözüleceğine ve birlikleriyle doğrudan Roma'ya karşı yürümesi gerektiğine karar vermiştir.²²¹ Akabinde Roma'dan ayrılarak askerî birliklerinin bulunduğu Campania bölgesine doğru yola çıkmıştır.

Sulla Nola'ya vardığında, yaklaşık 6 lejyondan oluşan ordusuna hitaben kendisine karşı yapılan onur kırıcı davranışlarla ilgili söylevde bulunmuştur.²²² Sulla askerlerine hitaben; Marius'un yapılacak sefer için onları kullanma niyetinin olmadığını, bunun yerine kendi askerlerinden oluşan bir lejyon oluşturacağını, Doğu Seferleri'nden elde edilecek ganimet fırsatlarından yoksun kalacaklarına dair etkili bir konuşma yapmıştır. Bu fırsatı kaybetmek istemiyorlarsa komutanlarının yanında yer almaları gerekmektedir. Appian'a göre, Sulla'nın başlangıçta birlikleriyle ne yapması gerektiği hakkında kafasında soru işaretleri vardı. Hatta bir *quaestor* hariç subayların hemen hepsi Roma'ya ve *res publicaya* karşı harekete geçmeyi kabul etmeyerek Sulla'yı terk etmişlerdi. Fakat lejyonerler her ne pahasına olursa olsun konsülün yanında kalmışlardı. Askerler, Sulla'nın kafasındaki çözüm planının Roma'ya karşı harekete geçmek olduğunu anladıklarında, komutanlarını bu konuda desteklemişler ve hatta onu teşvik

²¹⁹ App. *B Civ.* 1. 56.

²²⁰ Plut. *Mar.* 35. 3.

²²¹ Plut. *Sull.* 9. 1-2.

²²² App. *B Civ.* 1. 57.

bile etmişlerdir. Bunun en bariz kanıtı lejyonları devralmak üzere Marius tarafından gönderilen *askerî tribünlerin* çok kısa süre içerisinde öldürülmeleridir.²²³

Askerlerinin desteğini arkasına alan Sulla, M.Ö. 88 yılında komutasındaki 6 lejyonla birlikte Roma'ya doğru yürüyüşe geçmiştir. Bu hareket, 'Romalıların Romalılarla' çarpıştığı ilk ciddi iç savaş olacaktı. Sulla bu esnada zaman zaman Roma'dan gelen elçilerle görüşmüş ve amacının şehri tiranlıktan kurtarmak olduğunu bildirmiştir.²²⁴ Sulla, Roma'ya yaklaştığında Marius ve Sulpicius ile görüşmek istediğini iletmış ancak bu talebi onların muhtemelen daha fazla zaman kazanmak istemelerinden dolayı gerçekleşmemiştir.

Sulla ordusunu Roma sınırlarına konuşlandırdığında, Marius ve Sulpicius, Sulla'ya şehrin surlarından uzakta kalmasını bildirmişlerdir. Ancak Sulla harekete geçmeye kararlıydı ve birliklerini şehrin farklı noktalarına yerleştirmişti. Bu esnada Sulla'nın doğrudan komutası altında olan birlikler Esquiline Kapısı'ndan Roma'ya girmeye başlamışlardır.²²⁵ Appian'ın da belirttiği gibi, Sulla'nın birlikleri şehre adeta işgalci bir kuvvet gibi girmişlerdi. Her ne kadar tarafların sahip olduğu güçler orantısız olsa da bir dizi kanlı çarpışmalar yaşanmıştır.²²⁶ Marius ve Sulpicius, Sulla'yı Esquiline'de tutabilmek için ivedi bir şekilde askerî birlikleri harekete geçirmiş ve şehirdeki tüm Sulla taraftarlarının öldürülmesi emrini vermiştir. Bunun yanı sıra, onların yanında savaşmaya hazır olan kölelere özgürlük vaadinde bulunmuşlardır.²²⁷

Bu vaat o kadar çaresizlik içinde yapılmış olmalı ki köleler bile Marius ve Sulpicius'un gittikçe azalan otoritesine güvenmede isteksizlik sergilemişlerdir. Plutarch'a göre, onların içerisinde sadece üçü bu çağrılara cevap vermiştir. Marius'un kuvvetleri yaşanan kargaşa ortamından dağılma noktasına gelmişlerdi. Sulla'nın askerleri

²²³ Plut. *Sull.* 9.

²²⁴ App. *B Civ.* 1. 57.

²²⁵ Plut. *Sull.* 9. 5-6.

²²⁶ App. *B Civ.* 1. 58.

²²⁷ Plut. *Mar.* 35. 5.

ilerlemeye devam ettikçe daha fazla direniş göstermenin bir anlamı kalmadığını fark eden Marius ve Sulpicius, şehirden kaçmak üzere harekete geçmişlerdir. Sulla ise mevkidaşı Pompeius ile birlikte şehrin ele geçirilmesini tamamlamak üzeredir ve kendi hâkimîyetini kabul ettirmek adına senatoyu da toplayarak güç ve otoritenin artık kendisinde olduğunu ilan etmiştir. Bu esnada halka hitap eden Sulla, şehri tiranlardan kurtardığını iddia etmiştir. Sonuç olarak, Sulpicius zamanında hayata geçirilen uygulamalar yürürlükten kaldırılmış, Sulla'nın doğu seferine komuta etmesi konusunda kendisine verilen yetki yenilenmiştir. Ardından, Marius taraftarlarına karşı bir dizi temizlik harekâtına girişilmiş ve Sulpicius bu esnada yakalanarak öldürülmüştür.²²⁸

Yaşanan bu gelişmelerin ardından Marius ve oğlu için durum kritik bir hale gelmiştir. Sulla'nın adamları onları her yerde aramaktaydı ve yakalanmaları halinde öldürülmeleri an meselesiydi.²²⁹ Plutarch'ın biyografisinin geniş bir bölümü bu olaylara ayrılmıştır. Marius'un görünürdeki amacı, öncelikle İtalya'dan ayrılmak ve askerleri ile destekçilerinin yoğun olarak bulunduğu Kuzey Afrika'ya geçmektir. İlk kaçış yeri Roma'nın çıkış noktalarından Ostia limanıydı.²³⁰ Marius, burada oğlunun kendisine katılmasını bekleyecek fırsatı bulamadan küçük bir gemiyle denize doğru açılmıştır. Ardından oğlu Genç Marius da bir başka gemiyle babasının izinden Afrika'ya doğru yola çıkmıştır. Yaptığı yolculuğun risklerinin farkında olan Marius, çeşitli tehlikelerle karşı karşıya kalmamak için tedbirli davranmak zorundaydı. Gemi yeterince dayanıklı ve büyük olmadığından denizde ilerlemekte güçlük çekmekteydi. Ayrıca Terrecina kıyılarına ulaştığında bölge yöneticisinin Marius'a karşı düşmanlık beslemesinden dolayı burada çok fazla kalamadığından daha güneye Minturnae sahiline gitmek zorunda kalmıştır. Bu bölgede hayatta kalmak için bir miktar erzak bulmuş fakat çok geçmeden Sulla'nın süvarileri tarafından takip edilmekte olduğunu farkına vararak kaçmaya devam etmiştir. Bununla birlikte Marius, bir dizi maceralı yolculuktan sonra Minturnae'ye doğru ilerlediği esnada yakalanmıştır. Yakalanmasının ardından infaz edilmek üzere Minturnae şehrine götürülmüştür. Plutarch'a göre Marius, altıncı

²²⁸ App. *B Civ.* 1. 60.

²²⁹ Plut. *Sull.* 10. 1.

²³⁰ Plut. *Mar.* 35. 6-7.

konsüllüğü esnasında görülen bir davada cezalandırmış olduğu Fanna adlı bir kadının evinde tutulmuştu. Marius aslında onun düşmanlığından korkabilirdi fakat kadının şaşırtıcı şekilde onunla iyi ilişkiler kurduğu belirtilir.²³¹

Marius'un göz hapsinde tutulduğu bu şehir, *municipium* statüsündeydi yani sahip olduğu *magistratları* ve otonom yapısıyla kendi kendisini yöneten bir topluluktu. Buna mukabil Roma tarafından verilen emirler şehir için bağlayıcı olsa da yerel meclislerinde konuyla ilgili müzakerelerde bulunmuşlar ve en nihayetinde Plutarch ve Appian'ın da belirttiği üzere, Marius'un şehirden ayrılmasına müsaade etmişlerdir.²³² Temin edilen bir gemiyle denize açılan Marius farklı rotaları takip etmeye başlamıştır. Bu aşamada, Napoli körfezinde bir ada olan Aenaria'da destekçilerinden birkaçıyla yollarının kesiştiği belirtilir. Marius'un hedefinde hala Kuzey Afrika bölgesinde bulunan Kartaca vardı. En sonunda, Kuzey Batı Sicilya'daki Eryx'te erzak için durduklarında yakalanmaktan kıl payı kurtularak Kuzey Afrika'ya geçiş yapmıştır.²³³ Bu bölgeye yerleşmiş askerlerine ve destekçilerine güvenen Marius, çok geçmeden Roma hükümetinin egemenliği altında bulunan eyalette kendisine karşı muhalif bir tutum sergilendiğini görmüştür. Bölge yöneticilerinin temsilcileriyle görüşen Marius'a Roma senatosunun hakkında vermiş olduğu kararın uygulanacağı bildirilmiştir. Beklemediği bu tavırdan oldukça etkilenmiş olan Marius bölge valisinin kendisini Kartaca harabelerinin ortasında oturan bir mülteci olarak görmüş olduğu serzenişinde bulunmuştur. İtalya'dan kaçış mutlu sona henüz ulaşmamıştı. Dahası, Romalılar tarafından M.Ö. 146 yılında mahvedilmiş olan şehrin manzarası eski konsülün düşmüş olduğu felaketin adeta yansıması olmuştu.²³⁴

İçinde bulunduğu durumdan hoşnut olmadığı bariz olan Marius, Cercina bölgesine çekilmiştir.²³⁵ Burada, Roma'dan aldığı haberlere bağlı olarak hem Romalılar hem de

²³¹ Plut. *Mar.* 38-39.

²³² Plut. *Mar.* 39 ; App. *B Civ.* 1.61.

²³³ Plut. *Mar.* 40. 1-3.

²³⁴ Plut. *Mar.* 40. 4.

²³⁵ Plut. *Mar.* 40. 7.

Gaetuli²³⁶ halkından askerî birlikler toplamaya başlamıştır. Bölgede eyalet valisi ise Roma'da değişen şartlardan dolayı Marius'a müdahale etmeyerek sessiz kalmıştır. Bu koşullar, Marius'a ve taraftarlarına çok geçmeden harekete geçme fırsatı verecek olan politik arenada yaşanan değişimlerdi. Bu sırada Sulla, komuta yetkisini tekrar üstlenmesinin ardından başında bulunduğu orduyla birlikte Doğu'ya sefere çıkmıştı. Sulla'nın mevkidaşı Pompeius Rufus, İtalya'daki ordunun komutanı olarak Pompeius Strabo'nun yerine geçmesi için gönderildiğinde, Strabo komutayı devretmemiş, hatta Rufus'u öldürmüştür.²³⁷ Bu hareket, konsüllüğü elde etmek için kendisine yardım edeceğini düşündüğü lejyonların kontrolünü bırakmak istemediğini gösterir.

Politik ittifaklar neticesinde M.Ö. 87 yılı için seçilen konsüller Octavius ve Cinna'nın göreve gelmelerinin ardından bariz bir şekilde anlaşmazlıklar yaşanmaya başlamıştır. Cinna, Marius'u ve onun davasını destekliyordu ve aynı zamanda Sulpicius'un yürürlükten kaldırılan yeni vatandaşların tüm kabilelere dağıtılmasını öngören düzenlemeleri de uygulamaya geçirmişti. Böylelikle hem Marius hem de Cinna uzun süredir Roma siyasetine damga vurmuş olan İtalyanların desteğini alabilecekti. Zamanla mevkidaş konsüller arasında artan tansiyon, Senato tarafından Cornelius Merula'nın yeni konsül olarak atanması ve Cinna'nın görevden alınmasıyla sonuçlanmıştır.²³⁸ Tüm bu olaylar Roma'da bir dizi şiddetli çarpışmaların yaşanmasına davetiye çıkarmıştır.

Köleleri ayaklandırma konusundaki başarısız girişiminin ardından Cinna, altı *tribün*le birlikte Roma'yı terk etmiştir. Bu şekilde görevden alınmış olması haklılığını öne sürebileceği bir gerekçe sağlamıştı ve askerî birlikler toplamak üzere Campania'ya geçmişti. Ardından on bir lejyondan oluşan ordusuyla Roma'ya karşı harekete geçen Cinna, böylece iç savaşın fitilini ateşlemiştir.²³⁹ Octavius ve Merula ise Roma'da

²³⁶ Getulia bölgesinden eski bir Berberi kabilesinin Romalılaştırılmış adı.

²³⁷ Robin Seager, 'Sulla', *Cambridge Ancient History Volume IX The Last Age Of The Roman Republic*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 173.

²³⁸ App. *B Civ.* 1. 65.

²³⁹ App. *B Civ.* 1. 66.

yeterince güçlü bir konumda değildi ve bu yüzden Roma'yı savunmak üzere Strabo'nun desteğine ihtiyaç duymaktaydılar.

Marius'un yaşanan bu gelişmelerden nasıl haberdar olduğu açık değildir. Şayet Roma ve İtalya'da gerçekleşen olaylar hakkında bilgi sahibi olduğu göz önüne alınırsa, Marius'un gündemi bir şekilde takip ettiği kolaylıkla anlaşılabilir. Yaşadığı bu zor zamanlarda her ne kadar Roma'dan uzakta kalsa da taraftarları ve bağlantıda olduğu kişiler aracılığıyla politik açıdan bilgi sahibi olabilecek kadar geniş bir çevreye sahip olduğu açıktır. Değişen koşullar sayesinde Marius, iyi bir şekilde karşılandığı Sicilya üzerinden topladığı kuvvetlerle destekçilerinin birçoğunun bulunduğu Etrurya'ya geçmiştir.²⁴⁰ Burada taraftarlarıyla bir araya gelen Marius, Cinna'nın konsüllük otoritesini kabul ettiğini ve karşılığında tanınma beklediğini bildirmiştir.

Bu esnada Marius, kendisine katılmaları karşılığında bir kez daha kölelere özgürlük vaadinde bulunmuş ve bölgede yaşayan halkı da yanına katarak topladığı önemli sayıda kuvvetle Roma'dan gelecek haberleri beklemeye koyulmuştur. Plutarch'a göre Cinna, Marius'a *prokonsüllük* makamını teklif ederek onu tanıdığını bildirmiştir. Etrurya'ya varışından kısa bir süre sonra Marius, Roma'da Octavius ve Merula'ya karşı kurulan ittifakın önde gelen bir üyesi olmuştur. Marius'un kuvvetlerinin çekirdeğini Romalılardan ziyade, Kuzey Afrika'dan gelen askerlerle birlikte İtalyanlar oluşturmaktaydı.²⁴¹ Nihayetinde Cinna, Q. Sertorius ve Papirius Carbo ile birlikte Roma'yı kuşatma altına aldığı anda, Tiber bölgesindeki harekâtın liderliğini Marius üstlenmiştir. Marius sahil boyunca gerekli tedbirleri alarak Roma'nın tahıl ikmal hattını kesmiş ve Ostia limanını ele geçirmiştir.²⁴² Roma'nın en önemli limanı olan bu bölgenin ele geçirilmesi Marius'un askerlerine bekledikleri ganimeti ve motivasyonu sağlamıştır. Strabo ise Octavius'a sınırlı da olsa destek vermeye başlamıştı ancak onun da bir şekilde hayatını kaybetmesinin ardından Roma'nın artık yapacağı çok da bir şeyi kalmamıştı.

²⁴⁰ Plut. *Mar.* 41. 2-3.

²⁴¹ Plut. *Mar.* 41.

²⁴² Plut. *Mar.* 42. 1.

Bu esnada Marius, müttefiklerine katılmak üzere kendisine bağlı birliklerle Roma'ya doğru yola çıkmıştır. Cinna ise, Appian'nın da belirttiğine göre, bir miktar köleyi daha birliklerine dâhil etmeyi başarmıştır.²⁴³ Böylelikle kayda değer sayıya ulaşan kuvvetlerle, Roma'yı çevreleyen kasabaları işgal ederek, şehrin giriş çıkışlarını kontrol altına almışlar ve içersindekileri de açlığa terk etmişlerdir. Dahası, katliam riski söz konusu olmaya başladığında, Cinna ile müzakerelerde bulunmak üzere senato onu konsül olarak tanıdığını bildirmiştir. Artık senatonun Cinna ve Marius'u Roma'ya davet etmekten başka çaresi kalmamıştı. Ancak Marius kendisini kanun kaçağı ilan eden kararın iptal edilmesine kadar beklemiştir. Ardından yapılan oylamada sürgünlerin iptal edilmesi kararının alınmasıyla Marius'un şehre girmesindeki yasal engeller ortadan kaldırılmış oldu.²⁴⁴

Hesaplaşma zamanının geldiği artık açıktı. Cinna şehre girer girmez Roma'dan ayrılması yönünde tavsiyeleri görmezden gelen Octavius'u öldürtmüştür.²⁴⁵ Octavius'un başı daha sonra Cinna'ya getirilmiş ve Forumda teşhir edilmiştir. Böylesi bir vahşet, görevde bulunan konsülün başına gelen ilk hadiseydi. Bu korkunç hareket, Roma ve İtalya'da yaşanacak katliamların adeta başlangıcıydı. Böylelikle Cinna ve Marius'un şehre girmesinin ardından birkaç gün sürecek olan yağma, tecavüz ve cinayet olayları yaşanmıştır.²⁴⁶ Bunun yanı sıra bazılarının yasal olarak yargılanmaya çağrıldığı ve cezalarının görev sürelerinin bitimine ertelendiği, ancak bilhassa Marius karşıtı faaliyetlerde bulunanların ciddi bir şekilde takibata uğradığına dair işaretler vardır.

Özellikle bu bağlamda Plutarch, Marius'un eylemlerini, kana susamışlığını bastıramayan, asabi ve yaşlı bir adamın hareketleri olarak tasvir eder. Öyle ki eski *praetor*lerden birinin sokakta Marius ile karşılaştığında selam vermediği iddiasıyla, koruma çetesi *Bardylaei* tarafından öldürüldüğü ifade edilir.²⁴⁷ Marius, kendisine karşı

²⁴³ App. *B Civ.* 69.

²⁴⁴ App. *B Civ.* 1. 70.

²⁴⁵ App. *B Civ.* 1. 71.

²⁴⁶ Plut. *Mar.* 43.

²⁴⁷ Plut. *Mar.* 43. 3-4.

cephe almış kimselerden intikam almak istiyordu ve herhangi bir resmî görevi olmamasına karşın arkasında o kadar çok destek vardı ki ne onları kontrol edebiliyor ne de kendi ihtiraslarını dizginleyebiliyordu. M.Ö. 102 yılının eş konsülü Lutatius Catulus da kurbanları arasındaydı. Öldürülmemesi için Marius ikna edilmeye çalışılsa da girişimler fayda sağlamamıştı. Bunun üzerine Catulus, öldürülmeyi beklemeden intihar ederek hayatına son vermiştir. Cinna'nın konsüllüğünü hükümsüz bırakan Merula da hayatını kaybetmiştir. Katliamların yanı sıra muhaliflerin mallarına da el konulmuştur.²⁴⁸ Yaşanan bu olaylardan tek bir kimseyi sorumlu tutmak zordur. Dolayısıyla olayları ve katliamları siyasi çekişmelere bağlı olarak değerlendirmek daha doğru olur. Bu bağlamda Sulla ile bağlantılı olan veya basitçe Cinna ve Marius'a karşı olduğu düşünülen kimseler sistematik bir şekilde ortadan kaldırılmıştır. Ancak Cinna ve Marius'un dönüşünden sonra gelişen ortam, politik şiddetin uygulanmasının tamamen yeni bir yoluydu. *Bardylaei* adı verilen Marius'un muhafızlarının olaylarda oynadığı rol, sıra dışılığın en ağır belirtisiydi. Marius'un onları kullanma kararı, hayatının son bölümünde aklının ne kadar bulanık olduğunun bir göstergesi olarak kınanmıştır.²⁴⁹ Bu korkunç yapı, halkın hoşnutsuzluğunun şiddet eylemlerine dönüşmesiyle birlikte kamplarına girilmesi ve uykularında öldürmeleriyle ortadan kaldırılmıştır.

Olaylarda öldürülenlerin ve sürgün edilenlerin mal varlıklarına el konulması, politik seçkinler arasında gücün ve zenginliğin el değiştirmesi anlamına geliyordu. Marius böylesi etkileyici bir geri dönüşten sonra, vakit geçirmeden İtalyanların kabilelere kaydedilmesini sağlamıştır. Bu durum muhtemelen gelecekteki konsüllüğünü garanti altına almasını kolaylaştıracaktı. M.Ö. 86 yılına gelindiğinde beklendiği gibi Cinna ve Marius birlikte konsüllük görevine gelmişlerdir.²⁵⁰ Bu, Marius açısından yedinci konsüllüğün elde edilmesi demektir. Gerek daha öncesinde art arda konsüllük makamında bulunması ve gerekse yedinci kez konsüllüğe seçilmesi, Roma siyasi tarihinde emsali görülmemiş bir başarıydı.

²⁴⁸ App. *B Civ.* 1.73-74.

²⁴⁹ Plut. *Mar.* 43. 3, 44.6.

²⁵⁰ Plut. *Mar.* 45. 1 ; App. *B Civ.* 74.

Mevkidaş konsüller faaliyet alanlarını ilgi alanlarına göre belirlemişlerdi. Marius tutkulu bir şekilde arzuladığı doğu seferinin komutanlığını üstlenirken, Cinna lke içerisindeki idarenin düzenlenmesinden sorumlu olmuştı. Değişen şartlar, Yunanistan'da bulunan Sulla'yı kritik bir duruma sokmuştı. Kendi hkmetinden destek alamayan Sulla, Marius'un sefer için birlikler toplamasından dolayı kaygılıydı. Ancak Marius'un sağlığı giderek bozulmuşt ve konsüllüğe seçilmesinden yalnızca on yedi gün sonra M.Ö. 86 yılında hayatını kaybetmiştir.²⁵¹ Marius öldüğünde, Romalıların çoğu belki de zalim bir konslden kurtulduklarını düşünmüşlerdir. Ancak hırslı bir diktatörün onun yerini almışt olduğunu sonradan fark edeceklerdi.

²⁵¹ Plut. *Mar.* 46. 5 ; Livy, *Per.* 80. 8.

4. BÖLÜM

MARIUS'A ATFEDİLEN ASKERİ REFORMLAR

4.1. CAPITE CENSI

Marius'un Roma askerî uygulamalarına dair yaptığı ilk ve en önemli değişim belki de adıyla en çok anılan bu reformudur. Kelime anlamı olarak *capite censi*, kafa hesabına göre sayılanlar demektir.²⁵² Bu ifadeyle sosyo ekonomik bağlamda *census* sayımlarına göre herhangi bir mala mülke sahip olmayan ya da yok denecek kadar az varlığa sahip olanlar kastedilir. Bunlar, Cumhuriyet döneminde Roma'nın en fakir vatandaşlarını temsil etmekteydiler. Mevcut politik sistemde güvenilmez görülür ve topluma fayda sağlamadıkları düşünülürdü. Normal şartlar altında forsalık dışında başka hiçbir askerî vazife için uygun bulunmazlardı. Fakat, Cumhuriyet döneminin ortalarına kadar görülen bu kısıtlamalar, M.Ö. 2. yüzyılın sonlarında giderek artan sosyo ekonomik problemler ve askerî krizler yüzünden askıya alınmıştır.

M.Ö. 2. yüzyılın ortalarına doğru lejyonlara askere alımlarda ciddi problemler yaşanmaya başlamıştır. Roma ordusunun bel kemiğini oluşturan orta sınıfın varlık sahibi vatandaşları, savaşların ve sosyo ekonomik problemlerin yol açtığı ezici baskılarla karşı karşıya kalmışlardı. Dahası, gittikçe artan genişleme, deniz aşırı politikalara yönelme, sınırları koruma gereksinimi, seferlere karşı isteksizlik ve daha da önemlisi sosyo ekonomik açıdan yaşanan sorunlar, geleneksel askere alım sisteminde başvurulan mülk yeterliliğinin düşürülmesine ve bir zaman sonra da göz ardı edilmesine yol açmıştır.²⁵³ Böylelikle bazı komutanlar *proleterya* kesiminden orduya askere alımlar yapmaya başlamışlardır.

²⁵² Lee L. Brice (Ed.), *Warfare In The Roman Republic From the Etruscan Wars to the Battle of Actium*, ABC-CLIO, California, 2014, s. 147.

²⁵³ Mülk yeterlilikleriyle ilgili ayrıntılı bir tablo için bkz; C. A. Matthew, 2010, s. 13-16.

Scipio Aemilianus komutası altında Marius'un da görev yaptığı M.Ö. 134 yılında Numantia seferlerinde benzer bir durum yaşanmıştır.²⁵⁴ İspanya bölgesinin çetin koşulları ve bazı sosyo ekonomik sorunlardan dolayı seferler halka çekici gelmemekteydi. Bu durum üzerine ordu saflarını güçlü bir şekilde doldurabilmek için Scipio, geleneksel askere alım uygulamalarını bir kenara bırakarak gönüllülerden askere alımlar yapmıştı. Görüldüğü üzere acil durumlar ve olağanüstü koşullarda *capite censi* lejyonlara alınabiliyor ve temel ihtiyaçları da devlet tarafından karşılanabiliyordu.

Plutarch, geleneksel askere alım sisteminin İspanya gibi çok az veya hiç yağma imkânının olmadığı zorlu askerî seferlerin söz konusu olduğu bir zamanda bozulmuş olabileceğini öne sürer.²⁵⁵ Geleneksel Roma askerî sistemine göre, lejyonlara alınan askerler uzun süreli seferlerin ardından evlerine döndüklerinde arazilerinin işgal edilmesiyle, büyük toprak sahipleri tarafından zorla ellerinden alınmasıyla yahut küçük ölçekli çiftçiler olduklarından yoğun köle emeğine dayalı işletmelerle rekabet edemeyecekleri gerçeğiyle baş başa kalıyorlardı. Dolayısıyla artık kendi geçimliklerini ve mülklerini kaybettiklerinden askerlik hizmeti için gerekli olan nitelikleri karşılayamıyorlardı.²⁵⁶ Bu problemlili durum, orduya asker alımlarında kendisini hissettirmektedir. Ancak bir şekilde lejyon saflarının da doldurulması gerekmektedir.

Bu noktada yapılması gereken, geleneksel sosyo ekonomik sınıflara dayalı askere alımların yanı sıra *capite censi* sınıfına da ordunun kapılarının açılmasıydı. Bu durum varlıklı Romalıları neredeyse hiç etkilemeyecekti ve aynı zamanda kaybedeceği hiçbir şeyi olmayan kitleler için de lejyonlar bir nevî istihdam sahası olarak kullanılabilirdi. Böylelikle Roma ordusunun demografik yapısı kalıcı olarak değişecek ve sonraki generaller için bu yöntem sıklıkla başvurulmuş bir araç olacaktı.²⁵⁷ *Capite censi*, Roma Cumhuriyeti için potansiyel olarak kullanıma hazır, muazzam büyüklükte bir insan gücü kaynağı sağlamıştı.

²⁵⁴ Plut. *Mar.* 3. 2.

²⁵⁵ Plut. *Ti. Gracch.* 8. 7.

²⁵⁶ Ross Cowan, *Roman Legionary 109-58 BC*, Osprey Publishing, 2017, s. 11.

²⁵⁷ C. A. Matthew, 2010, s. 9.

M.Ö. 107 yılının konsüllüğüne seçilen Marius, aynı zamanda Numidya askerî harekâtının komutanlığını da üstlenmiştir.²⁵⁸ Hali hazırda Kuzey Afrika'da sürmekte olan savaş, mümkün olan en kısa sürede çözülmesi gereken işlerin başında geliyordu. Ancak Roma, mevcut askerî kaynaklarla kesin bir netice almaktan uzaktı. Bölge, Roma'dan uzaktaydı ve aynı zaman da Kartaca Savaşları yüzünden yerle bir edilmiş olduğundan ekonomik olarak henüz arzu edilen seviyede değildi.²⁵⁹ Dolayısıyla sürüncemede kalmış olan savaş, tatmin edici yağma ve ganimet fırsatı sunmadığından birlikleri takviye etmek kolay değildi. Bununla ilgili olarak Evans, Marius'un savaşı daha hızlı bir şekilde sona erdireceği sözünü verdiğiinden *capite censi* sınıfını askere aldığından bahsederken,²⁶⁰ diğer araştırmacılar Roma insan kaynağı üzerinde var olan sosyo ekonomik baskılara dikkat çekerler.²⁶¹

Doğrusu, ordunun kapılarının *capite censiye* açılması noktasında askerî nedenlerin daha ağır bastığını görüyoruz. Böyle bir ortamda Marius, lejyonlar oluşturabilmek için birliklerin askere alımlarını içeren bir *supplementum** başlatmıştır.²⁶² Daha önceki askerî kuvvetler her ne kadar Metellus'un komutası altında Marius tarafından sevk ve idare edilmiş olsa da bunlar kendi topladığı kuvvetler değildi. Tüm konsüller gibi artık kendi birliklerini oluşturabilmek için askere alımlar yapma hakkına sahipti. Bu sayede öncelikle zayıf, hastalık ve firar gibi istenmeyen durumlarla sayıları azalan lejyonların mevcudu artırılabilirdi. Bunun yanı sıra kapasite kaybına uğrayan ve askerliğin getirdiği zorlu şartlara uzun süredir maruz kalan birliklerin terhis edilebilmesi de mümkündü. Belki de çok daha önemlisi, kendisine karşı daha fazla sadakat duyması beklenen birlikleri askerî seferlerde kullanabilecekti. Bu durum özellikle de komutayı devraldığı ve amansız çekişme içerisinde olduğu rakibi söz konusu olduğunda bir anlamda

²⁵⁸ Plut. *Mar.* 9. 1.

²⁵⁹ Cass. Dio. 21.30.

²⁶⁰ R. J. Evans, 1995, s. 92.

²⁶¹ Antonio Santosuosso, *Storming The Heavens Soldiers, Emperors, and Civilians in the Roman Empire*, Westview Press, Boulder, 2001, s. 11 ; H. M. D. Parker, *The Roman Legions*, Dorset Press, New York, 1992, s. 22 ; Graham Webster, *The Roman Imperial Army of the First and Second Centuries AD*, University of Oklahoma Press, London, 1998, s. 18.

²⁶² *Takviye, destek anlamına gelen bu terim için bkz; Charlton Thomas Lewis, *A Latin Dictionary for Schools*, Harper and Brothers, New York, 1889, s. 1045.

zorunluluktaki. Marius, konsüllük seçimleri için Roma'ya gittiğinde Metellus'un komutası altında hizmet eden askerlerin kendisine sadık kalacağından emin olamazdı. Tüm ihtimaller göz önüne alındığında Numidya'da mutlak bir başarı için daha sağlam adımların atılması gerekmektedir.

Böylece Marius, senatonun kendisine verdiği asker toplama hakkına dayanarak *supplementum* yapma çalışmalarına başlamıştır. Fakat ona tanınmış olan sayıdan çok daha fazla sayıda askeri ordusuna kaydetmiş olduğu söylenir.²⁶³ Durum her ne olursa olsun kesin olan şey, Marius'un yalnızca varlık esasına dayalı olan sınıfları değil aynı zamanda *capite censi* sınıfını da ordu saflarına dâhil etmesiydi. Yüzyıllardır süre gelen ve lejyonlara askere alımlarda uygulanan mal varlığı sınırlamaları hiçe sayılarak kendisinden başka sunabileceği bir şeyi olmayan vatandaşlara lejyonların kapılarını sonuna kadar açmış oldu. Böylece ordunun halka açılmasıyla, *dilectus* yoluyla varlık sahibi kişilerden askere alımların yapıldığı geleneksel uygulamalardan uzaklaşmıştır. Bu durumun, ordunun rolü ve karakteri üzerinde bir hayli etkisinin olduğu muhakkaktır.

Roma, ekonomik açıdan alt tabakadan gelen kimseleri orduya almada isteksizdi ancak acil durumlar ve olağanüstü şartlar gibi kimi istisnai durumlarda askerî kapasiteyi artırmak üzere birliklere alındıkları oluyordu. Bu durumun en iyi örneklerinden biri M.Ö. 216 yılındaki Cannae felaketinden sonra ortaya çıkan tehlike üzerine yaklaşık 6000 kölenin ek bir lejyon kuvveti oluşturmak üzere silah altına alınmasıdır.²⁶⁴ Marius'un *capite censi*ye askere alma kararı, görüleceği üzere Roma tarihinde bir ilk değildi. Marius, varlık sınıfı dışından gelen kesimleri askere almadan önce, İtalyan müttefiklerden ve eyaletlerdeki eski askerlerden birlikler toplamaya çalışmıştır. Ancak az sayıda gönüllü bu çağrılara karşılık vermiştir. Zorunlu askere alım yapma yetkisi olmasına rağmen orduya alınabilecek nitelikte olan vatandaşların sayısı da istenilen seviyede değildi. Askerliğe karşı giderek artan isteksizlik fark edilmekteydi ve Marius, *equites* ile *plebler* arasındaki desteğini zorunlu askere alımlar yaparak zayıflatmak istemiyordu. Bunun yerine, daha öncesinde Scipio Aemilianus'un yaptığı gibi *dilectus*

²⁶³ Sall. *Iug.* 86. 4.

²⁶⁴ Livy, 22. 57.

yönteminin dışında gönüllü olarak askere alımlar yapmış ve ordusunun saflarını bu şekilde takviye etmiştir.²⁶⁵

Böylece Marius, *capite censi*yi askere alarak ordusunda kullanabileceği büyük bir insan gücü kaynağı elde etmiş oldu. *Capite censi* sınıfını ve eski askerlerini ordu saflarına dâhil ederek, Kuzey Afrika seferi için önemli sayıda askerî kuvvet toplamıştır. Marius'un askere alımlar için varlık niteliklerini göz ardı etmek zorunda kalması, ordu saflarının doldurulması yönünde duyulan ihtiyacı gösterir. Ancak böylesi bir askere alımın ardından üstesinden gelinmesi gereken başka sorunlar da vardı. Marius öncesi dönemin maniple lejyonlarında askerler kendi silahları ve zırhlarını tıpkı Yunanlıların *hoplit* olarak adlandırılan yurttaş askerlerinde olduğu gibi kendileri sağlamaları gerekiyordu.²⁶⁶ Dolayısıyla hemen hiçbir malı mülkü olmayan *capite censi* sınıfından askerlerin teçhizatları nasıl karşılanacaktı?

Bu konu hakkında çalışan araştırmacılardan bazıları, *capite censi* sınıfının fakirliğini göz önüne alarak, teçhizatların devlet harcamasıyla karşılanmış olduğunu ileri sürerler.²⁶⁷ Buna dayanak olması için Gaius Grachus'un *lex militaris* yasası gösterilir.²⁶⁸ Ancak Matthew, yasanın daha detaylı incelenmesiyle, askerlere devlet kasasından silah ve zırh verilmesinden ziyade sadece elbise ve tayın dağıtılmasının amaçlandığını belirtir.²⁶⁹ Bunun yanı sıra, yine Matthew'e göre, Polybius'un Marius dönemi öncesi askerlerin teçhizatlarının karşılanabilmesi için ücretlerinden kesinti yapılmış olduğunu söylemesi, devlet harcamasıyla bunların bedelsiz olarak verildiği fikriyle çelişir.²⁷⁰ Dolayısıyla bu uygulamanın Marius öncesi dönemde yürürlükte olduğu düşünüldüğünde, M.Ö. 107 yılında Marius'un askere almış olduğu birliklerin silah ve teçhizatlarının bedeli, onlara ödenen ücretlerden kesinti yapılmak suretiyle

²⁶⁵ A. E. Astin, *Scipio Aemilianus*, Oxford University Press, New York, 1967, s. 135-136.

²⁶⁶ P. Connolly, 1998, s. 213.

²⁶⁷ A. Santosuosso, 2001, s. 13 ; L. Adkins ve R. A. Adkins, 2004, s. 53.

²⁶⁸ Plut. *C. Gracch.* 5.

²⁶⁹ C. A. Matthew, 2010, s. 24.

²⁷⁰ Polyb. 6. 39.

sağlanmış olduğu sonucuna varılabilir. Yani askerlerden savaş öncesinde bütün bir lejyon teçhizatına sahip olmaları beklenmiyordu. Bunun yerine, sonrasında geri ödemeleri koşuluyla teçhizatları sağlanmaktaydı. Bu sistemde *publicani* teçhizatı temin ediyor, devlet bu ekipmanları satın alıp askerlere dağıtıyor ve ardından bir *quaestor* askerlerden geri ödemeleri toplayarak ücretleri tahsis etmiş oluyordu.²⁷¹ Her askerin kendisine ait teçhizatı olması gerekmektedir. Böylece terhis edilmelerinden sonra bile göreve çağrıldıklarında her an savaşa hazır olmaktaydılar.

Askerlerin iki seçeneği vardı: Ya teçhizatlar için gereken ücret hemen ödeniyordu ki bu durum *capite censi* sınıfı göz önüne alındığında pek mümkün görünmez ya da antik kaynakların belirttiği üzere ücretlerinden kesinti yapılarak sağlanmaktaydı. Marius'un orduya aldığı askerleri silahlandırması bazı açılardan riskleri de barındırmaktaydı. Devlet bir çeşit kredi verme yoluyla askerlerin teçhizatlarını sağlama sorumluluğunu üstlenmişti. Lejyonların ekipmanı, onlardan kesilen ücretlerle karşılandığından sınıflar arasındaki sosyo ekonomik farklılıklar da ortadan kalkmaktaydı. Bu durumun askerî saflar arasında tek tipleşmeye giden sürece katkıda bulunduğu açıktır.²⁷² Marius'un ordu saflarını M.Ö. 107 yılından itibaren dolduran *capite censi* sınıfı, güvenilir bir mal varlığından yoksun olduğundan daha büyük miktarda borçların altına girmişlerdi. Zaten kaybedecekleri çok da fazla bir şeyleri yoktu.

Sosyo ekonomik bağlamda zayıf sınıflardan toplanan birliklerin silahlanmasını kolaylaştıracak zemin aslında mevcuttu. Öncelikle yukarıda da bahsettiğimiz üzere borçlandırma yöntemiyle askerlere teçhizat sağlanmasına dair hali hazırda kurulu bir düzen bulunmaktaydı. Yani birliklere bu şekilde teçhizat verilmesi yeni bir durum değildi. *Lex militaris*, devletin askerlere olan sorumluluğunu artırarak onların temel ekipman ve kıyafetlerini finanse etmekteydi.²⁷³ Bununla birlikte Marius, Numidya Savaşları sırasında bir zamanlar Metellus'un komutası altında *legatus* olarak görev yapmıştı. Seferin komutanı Metellus, Sallust'a göre, Jugurtha'ya karşı yapılacak savaşa

²⁷¹ Michael Sage, *The Republican Roman Army A Sourcebook*, Routledge, New York, 2008, s. 101.

²⁷² *Rome At War*, Osprey Publishing, 2018, s. 81-82.

²⁷³ Lee L. Brice (Ed.), 2014, s. 177.

hazırladığı esnada bol miktarda teçhizat ve erzak temin etmişti.²⁷⁴ Dolayısıyla generalin yakın çalışma heyeti içerisinde yer alan Marius'un bu imkânları fark etmemiş olması zordur. Dahası, bahsi geçen bu kaynakları *capite censiden* oluşan ordusu için kullanmayı düşünmüş olduğu yüksek ihtimaldir. Bu imkânlar, normal şartlar altında Marius'un M.Ö. 107 yılında atanacağı askerî harekâtın yasal komutanlık mülküne ait olduğundan birliklerin teçhizatlanmasını kolaylaştıran unsur olmuştur.

Bir diğer mesele, toplanan bu askerlerin eğitime tabi tutulması gerekliliğiydi. *Capite censi* sınıfından alınan askerler, daha öncesinde ordu hizmetleri için uygun görülmediğinden askerlikle alakalı neredeyse hiçbir tecrübeye sahip değillerdi. Bu askerlerin, birlikler içerisinde doğru bir şekilde hareket etmeleri, silah ve teçhizatlarını kullanmaları, kamp kurabilmeleri ve askerî yürüyüşler gerçekleştirebilmeleri için eğitilmeleri gerekiyordu. Aynı zamanda fiziksel açıdan kuvvetli hale gelmeleri şarttı. Ancak tüm bunları geniş bir kesim üzerinde uygulamak kolay bir iş değildi. Cumhuriyet döneminin başlarında ve ortalarında zorlu yürüyüşler ve uzun dönemli talimler genelde yaygın olan şeyler değildi. Bunun en önemli sebeplerinden biri, generallerin askerî komuta yetkisinin belirli bir süreyle çoğunlukla da bir yıllla sınırlanmış olmasıdır.²⁷⁵

Marius, acemi askerleri iyi bir şekilde eğitebilmek için onları daha zayıf düşman kuvvetleri üzerinde sınıyordu. Birlikleri daha küçük yerleşim sahalarına yönlendirerek kale ve kasabaları ele geçirmek eğitimin bir parçası haline gelmişti. Marius, M.Ö. 106 yılında Cirta üzerine doğrudan bir askerî operasyona girişmeden önce birlikleri daha küçük bölgelere göndererek onların deneyim ve özgüven kazanmalarını sağlamıştı. Böylece savaşın gerçeklerine alışmaları daha kolay olmuştur.²⁷⁶ Neticede Cirta'ya vardıklarında etkili bir kuşatma yapan Marius, savaşın sona erdirilmesinde önemli bir aşama kaydetmiş oldu.

²⁷⁴ Sall. *Iug.* 43

²⁷⁵ Chris McNab (Ed.), *The Roman Army The Greatest War Machine Of The Ancient World*, Osprey Publishing, 2010, s. 37.

²⁷⁶ Sall. *Iug.* 87.

Kuzey Afrika'daki savaşın ardından, Töton ve Cimbrilere karşı Galya'da askerî harekâtlar düzenlenmiştir. Bu savaşın komutasına getirilen Marius'un aynı şekilde birliklerin eğitimi meselesine önem verdiği görülür. Uzun süreler boyunca seferlerde kalabilen ve kapsamlı bir şekilde eğitilen askerler, Germanler üzerine gerçekleşen seferlerde de kullanılmıştır. Metellus tarafından askere alınmış olanlar muhtemelen terhis edilmiş ve yeni askere alımlar yapılmıştı. Önceki yılın konsülü Rutulius Rufus'un eğittiği daha iyi durumdaki lejyonların komutasını da Marius'un devralmış olduğu söylenir.²⁷⁷ Bu alımlar çoğunlukla *capite censi* sınıfını içerdiğinden, Plutarch, acemi askerlerin eğitime tabi tutulması ihtiyacına vurgu yapar.²⁷⁸ Bu işle ilgili olarak en tecrübeli askerlerin birlikleri eğittiği ifade edilir. Germanlerin doğrudan İtalya yerine İspanya'ya hareket etmeleri, Marius'a askerlerin eğitilmesi hususunda bolca zaman kazandırmıştır. Hazır hale getirilen lejyonlar, Marius'un öncülüğünde İtalya'nın kuzeyine doğru uzun askerî yürüyüşler gerçekleştirmiş, giriştikleri zorlu mücadelelerde rakipleri üzerinde mutlak bir zafer elde etmişlerdir.²⁷⁹ Bu durum, birliklerin zor şartlar altında ne kadar başarılı olduğunu ve her ne olursa olsun başarmaktan başka seçeneklerinin olmadığını gösterir.

Capite censinin askere alınmasının sosyo politik etkileri kayda değer olduğundan genelde bu konu araştırmacıların ilgisini çeken bir mesele olmuştur. Sosyo ekonomik açıdan alt sınıflardan alınan gönüllülerin askerlik hizmeti sona erdiğinde güvenebilecekleri geçim kaynakları neredeyse bulunmamaktaydı. Bu kimselerin çoğu, yoksul bir hayat tarzından kurtulmak için ordu saflarına katılmışlardı. Kaybedecek fazla bir şeyleri yoktu ve ordu onlar için en azından daha fazlasını sunabilirdi.²⁸⁰ Bu durum, Marius öncesi döneme kadar devlete sadakat duyan ve görev bilincinin farkında olan çiftçi vatandaş asker modelinden köklü bir şekilde uzaklaşılması anlamına gelmekteydi. Nitekim, M.Ö. 2. yüzyılda lejyonerler sadakatlerini ve hizmetlerini kendilerine fayda

²⁷⁷ Frontin. *Str.* 4. 2. 2.

²⁷⁸ Plut. *Mar.* 13. 1.

²⁷⁹ Plut. *Mar.* 14.

²⁸⁰ Sall. *Iug.* 86. 3.

sağlayabilecek olan komutanlarına sunmaya başlamışlardır.²⁸¹ Böylelikle kendi çıkarlarını, komutanlarının davaları ve çıkarlarıyla eş tutan lejyonlar dönemi açılmış oldu. Bu türden bir sadakatın amaç ve hedef gözetmeksizin Roma yerine komutana gösterilmesi, Cumhuriyeti yıkılış sürecine götüren politik istikrarsızlığın en büyük kaynaklarından birisi olmuştur.

Daha yüksek güç ve otoriteye sahip olmak isteyen hırslı komutanlar için ordu politik bir araç haline gelmişti. Marius'un Roma geleneklerine aykırı olacak şekilde daha öncesinde eşi benzeri görülmeyen ardışık beş konsüllüğü, ordunun merkezde rol oynadığı bir dönemin habercisiydi. Askerî ihtiyaçlar söz konusu olduğunda, ordunun komutası seçilmiş konsüller yerine başarılı generallere veriliyordu. Askerî açıdan kendini ispat etmek, politik bir konum elde etmenin veya bunu muhafaza edebilmenin en etkili yolu olmuştu. Nitekim gerek Marius gerekse de Ceasar'in kazandığı zaferlerle elde ettikleri makamlar arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, askerî yönden başarıya duyulan ihtiyaç, Licinius Crassus gibi kariyerinin parlaklığını yitirdiği bir dönemde askerî zafer kazanma hırsıyla hareket eden bir *konsül*ü de akıllara getirir. *Part*lara karşı bu amaçlarla çıkılan sefer, M.Ö. 53'te Charrae ovalarında Roma ordusuna ve onun generaline felaketi getirmişti.²⁸²

Lejyonların *capite censiye* açılmasından bir zaman sonra ülkeyi saran iç savaşlarda, birçok general birbirlerine karşı savaşmış ve hatta ordularıyla Roma'ya yürümekten çekinmemişlerdir. Bu noktada askerler ile komutanlarının kaderleri arasındaki bağ her zamankinden daha kuvvetli hale geldiğinden komutanlarına karşı sadakatlerini sürdürmüş oldukları görülür.²⁸³ Ordunun bu dönemdeki rolü, devletin savunulmasından daha ziyade, komutanın siyasi hırslarına ve lejyonların kendi isteklerine göre ya mevcut statükoyu koruyan ya da var olan durumu ortadan kaldıran bir pozisyona evrilmişti. Bunun en bariz örneklerinden biri Sulla'nın M.Ö. 88 yılında Roma'ya ordusuyla beraber yürümesidir. Appian'a göre, 6 lejyonla birlikte harekete geçen Sulla'nın

²⁸¹ J. Warry, 1995, s. 133-134.

²⁸² Plut. *Crass.* 16.

²⁸³ App. *B Civ.* 1. 87-88.

ordusunda yalnızca bir subay kalmıştı ve diğer subaylar Roma'ya yürümeyi reddetmişlerdi.²⁸⁴ Bu durum, mevcut statükoda benzer çıkarlara sahip olan ve daha üst basamaklarda yer alan kimselerin harekâta destek vermediğini gösterir. Aynı şekilde Caesar, şayet geleneksel varlık sınıfına göre toplanmış birliklere sahip olsaydı, bu askerlerin Rubicon'u geçmesi düşük bir ihtimal olurdu. Sonuç olarak politik gayeleri desteklemek üzere orduyu kullanmak, Octavian'ın Mutina Muharebesi'ndeki rolüyle ve en nihayetinde *Principate Dönemi*'nin²⁸⁵ mutlak anlamda kurulmasıyla zirveye ulaşmıştır.²⁸⁶

Lejyonların *capite censiye* açılması başka sosyo politik değişimleri de beraberinde getirmiştir. *Capite censinin* lejyonlara kaydedilmesi, bu kişilere ganimet ve ücret imkânı sunduğundan kısa vadede işsizliğin azaltılmasında etkili olmuştur. Ancak orta ve uzun vadede halen bazı problemler çözülmemişti. Öyle ki terhis edilmelerinin ardından bu kimselere toprak hibesi verilip verilmeyeceği tartışmaların merkezini oluşturmaktaydı.²⁸⁷ Marius öncesi dönemde, birliklerin terhis edilmesinin ardından onlara kamu arazilerinden tahsisler yapılması yaygın bir uygulama değildi. Ancak bu dönemle birlikte özellikle, Marius'un ve Sulla'nın askerlerine bazı toprak tahsisleri ve koloni kurma hakları gibi kimi imtiyazların sağlandığı görülür. Fakat yine de terhis sonrası bu imkânların askerlere verilmesi *principate* döneminde yaygınlaşmıştır.

Askerî bağlamda düşündüğümüzde *capite censinin* askere alınmasının başlıca etkilerinden birinin askerî işgücü havuzunun genişlemesi olarak görülebilir. Artık Roma orduları potansiyel olarak kullanıma hazır daha büyük birlikleri savaş sahasına sürebiliyordu. Bu durum Marius'un gerek Jugurtha'ya gerekse de Germenlere karşı yapmış olduğu askerî harekâtlarda daha net gözlemlenebilir. *Capite censi* sınıfı uzun dönemli seferlere katılmaya daha fazla istekliydi. Onlar için askerlik bir nevi meslek

²⁸⁴ App. *B Civ.* 1. 57.

²⁸⁵ Augustus'un rakiplerini saf dışı bırakarak M.Ö. 27'de tek başına iktidar olmasıyla başlayan ve M.S. 3. yüzyılda sona eren dönemi belirtmek için kullanılan terim.

²⁸⁶ App. *B Civ.* 3. 40.

²⁸⁷ Richard Edwin Smith, *The Failure of the Roman Republic*, Cambridge University Press, 1955, s. 101-103.

haline gelmeye başlamıştı. Bundan dolayı yıllık olarak *dilectus* işlemiyle yapılan askere alımlar gereksiz hale gelecekti. M.Ö. 107 yılından sonra, antik kaynaklarda *dilectustan* nadiren bahsedilmesi, muhtemelen bu askere alım prosedürünün standart askere alım yöntemi olarak çoğu zaman kullanılmadığını gösterir. *Capite censiden* ve gönüllülerden askere alımlar yapılmaya başlandıktan sonra tamamen eski sisteme dönmek artık çok da mümkün değildi. Bu yüzden, en iyi ihtimalle belli bir zaman diliminde, her iki askere alım yönteminin de birlikte kullanıldığını kabul etmek akla yatkındır.²⁸⁸

Bazı araştırmacılar askere alım için mülk gerekliliğinin kaldırılmasının radikal bir değişimden ziyade yüzyıllardır süregelen bir uygulamanın sonuca bağlanmasından başka bir şey olmadığını ileri sürerler.²⁸⁹ Bu teoriler, Roma'nın genişleme yönlü savaşları esnasında, daha geniş çaplı askere alım işlemlerinin yapabilmesi için M.Ö. 6. yüzyıldan 2. yüzyıla kadar mülk yeterliliğinin aşamalı olarak 11 bin *asdan* 1.500 *asa* kadar düşürüldüğünü belirtir.

Askerî bağlamda *capite censinin* askere alınmasının yol açtığı son etki, Marius'un gelecekteki reformlarını gerekli kılmasıydı. Özellikle M.Ö. 104 yılından 101 yılına kadar, Marius tarafından uygulanan ve birbirleriyle bağlantı olarak yapılan yenilikler, lejyonları gerek sayıca gerekse de teçhizat ve taktiksel açıdan iyileştirmişti. *Capite censi* sınıfının lejyonlara girmesine izin verilmesiyle, Roma ordusu geniş çaplı insan kaynağına ulaşabilmiştir. Bu durum askerî güç olarak Roma'nın çağdaşlarına göre üstün olan yönlerinden birisiydi. Aynı zamanda potansiyel olarak kullanıma hazır, daha istekli ordular oluşturmasını kolaylaştırmıştır.

Lejyonlara alınan bu kimseler, askerlik yaşamını hayat tarzı haline getirmişlerdi. Bu gelişme, özellikle *principate* dönemindeki daimî orduların temelini oluşturmuştur.²⁹⁰ Bununla birlikte *Sosyal Savaş*'in bitişi ve askere alımların sağladığı yeni kolaylıklar bir

²⁸⁸ Pat Southern, *The Roman Army A Social and Institutional History*, ABC-CLIO, California, 2006, s. 132.

²⁸⁹ A. Santosuosso, 2001, s. 10 ; Richard Edwin Smith, *Service in the Post Marian Army*, Manchester University, Manchester, 1958, s. 4.

²⁹⁰ R. E. Smith, 1958, s. 11.

dizi sorunları da beraberinde getirmişti. Bu askerlerin çoğu, Roma'ya sadakat beslemekten uzaktı ve komutanlarına bağımlı hale gelmişlerdi. Ancak yine de Marius, profesyonel karaktere sahip daimî orduların kurulması noktasında birliklerin adaptasyonunu sağlayarak, ortaya çıkan yüksek kapasiteli askerî güçle, Roma'nın kuzeyden güneye, doğudan batıya başarılı bir şekilde askerî harekâtlar gerçekleştirmesini mümkün hale getirmiştir.

4.2. MANİPLELERDEN KOHORTLARA

Cumhuriyet döneminin sonlarına doğru Roma ordusunun yapısında önemli bir değişimin gerçekleştiği gözlemlenir. O zamana kadar birlikleri meydana getiren mülk sahibi milislerin teçhizatlanması ve konuşlanması *maniple* sistemine göre düzenleniyordu. Marius'un talim, teçhizat ve askere alma üzerine odaklanan reformlarının ardından benimsenen *kohortal* lejyon sisteminin incelenmesi sistemde neyin değiştiğini görmemiz açısından önemlidir. Öncelikle mevcut kanıtlar bu değişikliğin ne zaman ve kim tarafından yapıldığıyla ilgili kesin bilgiler sunmaz. Dolayısıyla bu reformların Marius'a atfedilip atfedilemeyeceğine dair esasen yoğun bir tartışma söz konusudur. Ancak elde edilen mevcut kanıtlar, temel taktiksel birim olarak *maniple* yerine *kohortun* kullanımının, Marius tarafından uygulanan bir dizi değişikliğin sonucunda meydana geldiğini gösterir.²⁹¹ Böylelikle artık Roma ordusu *maniple* sistemine dayalı düzenden, *kohortal* lejyona ve yarı profesyonel birliklere doğru aşamalı bir şekilde geçiş yapmış ve *maniple* sistemi bir zaman sonra kullanımdan kaldırılmıştır.

Reformun kendisi, Roma ordusunun temel yapısını ve savaş alanındaki hareketlerini ilgilendirmekteydi. Marius öncesi lejyoner *kohortu*, servet esasına göre *maniplelerin* dört hattından gelen ve yedi *century* içerisinde düzenlenen toplamda 420 askerden meydana gelen taktiksel bir birimdi. Marius'un reformu, bu *manipleleri kohort* olarak adlandırılan daha geniş birimler içerisinde toplamıştır. *Kohortu* meydana getiren *century* sayısı altıya düşürülmüş fakat her birinin mevcudu 60 adamdan 80 adama çıkarılmıştır. Marius döneminde reforme edilmiş lejyonlar bu şekilde oluşan 10

²⁹¹ C. A. Matthew, 2010, s. 29.

*kohort*tan meydana gelmekteydi.²⁹² Yeni tip lejyonlar için temel dizilim *triplex acies* sistemine göre düzenlenmişti ve ön cephede dört *kohort*, arka cephede ise üçer *kohort* bulunmaktaydı. Ordu içerisinde yeni bir bürokratik organizasyon yapısının (kuruluş) yürürlüğe girmesi, konuşlanma, teçhizat ve taktiklerde de bazı değişiklikleri beraberinde getirmişti.

Araştırmacılar, *kohort* teriminin antik kaynaklardaki kullanımına dair ortak bir görüşe sahip değillerdir. Dahası fikir ayrılıkları, bu taktik birimin Marius'a atfedilip atfedilemeyeceğine dair yaşanan yoğun tartışmalarla derinleşmiştir.²⁹³ Antik kaynaklarda geçen terminoloji incelendiğinde *kohort* terimi için kullanılan iki tanım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, piyadelerden meydana gelen ve bir Roma lejyonunun onda birlik bölümünü oluşturan birliklerdir. Bu birliklerdeki askerlerin sayısı lejyonların sayısal değerine ve durumun gerektirdiği ihtiyaca göre değişiklik gösterebilmekteydi. İkinci tanım ise müttefik ve *auxiliary* birliklerini lejyonlardan ayırmak üzere kullanılan bir terimi ifade eder.²⁹⁴

Bu noktada Polybius, Marius öncesi birliklerin İspanya'da Scipio tarafından kullanılan *kohortal* düzene dayalı taktiksel birlikler olduğunu ileri sürer. Her ne kadar belirtilmese de *kohort* esasında *principes*, *hastati* ve *triarii* saflarından alınan üç *manipleden* oluşan bir birlikti ve bunlara *velites* olarak adlandırılan bir kuvvet de eşlik etmekteydi.²⁹⁵ Bu açıklama, *kohortun* bir lejyonun onda birine denk geldiği tanımla devam eder. Fakat burada önemli bir konu dikkatleri çekmektedir. Numantia'da ortaya çıkarılan Roma kalıntıları, M.Ö. 130 dolaylarındaki Roma kamplarının *kohortlar* yerine *manipleler* için kurulmuş olduğu izlenimini verir.²⁹⁶ Bu durum, Marius öncesi dönemde *kohortal* birliğe

²⁹² J. Warry, 1995, s. 153.

²⁹³ Tartışmalar için bknz; G. Webster, 1998, s. 20 ; H. M. D. Parker, 1992, s. 47-48 ; M. J. Bell, 'Tactical Reform in the Roman Republican Army', *Historia* vol. 14, 1965, s. 409-410 ; P. Connolly, 1998, s. 213- 214.

²⁹⁴ Caes. *B. Gall.* 7. 60 ; Caes. *B. Civ.* 1. 39 ; P. G. W. Glare, *Oxford Latin Dictionary*, Oxford University Press, Oxford, 1968, s. 348.

²⁹⁵ Polyb. 11. 23.

²⁹⁶ L. Keppie, 1998, s. 43.

yalnızca gerek görüldüğü zamanlarda başvurulduğunu, dolayısıyla henüz yaygın bir uygulama haline gelmediğini gösterir.

Jugurthine Savaşı'na dair anlatılarında Sallust, '*kohort*' terimini belirli bir dizilimi anlatmak için kullanır. Ancak bu kullanımlar aynı zamanda müttefik veya *auxiliary* askerlerine yönelik atıfta bulunmayıda içerebileceğinden aslında bahsi geçen ikinci tanımı da karşılamış olduğu görülür.²⁹⁷ Askerlerin *manipular* tarzda teçhizatlanması ve konuşlanmasından bahseden o dönemde yazılmış olan son eser Sallust'un yapıtıdır.²⁹⁸ Bunun yanı sıra, *kohort* düzeninin benimsenmesinin Jugurthine Savaşları esnasında gerçekleşmiş olması düşük bir ihtimaldir. Bunun en önemli sebebi, Sallust'un anlattıklarının arasından bu kadar önemli bir olayı atlamış olmasının mümkün olmamasıdır. Dolayısıyla *kohort*ların Jugurthine Savaşları'nda kullanılan temel taktik birimler olmadığını söylemek mümkündür.

Taktik birim olarak *kohort* kullanımının ne zaman benimsendiğine ilişkin sorunun en akla yatkın cevabı Marius'un Germen seferleri olarak gözükmektedir.²⁹⁹ Bu noktada Roma, genelde kendisi için ağır sonuçlara yol açan çarpışmalarda kuzeydeki kabilelerle savaşıyordu. Galyalı kabileler, M.Ö. 390'da Roma'yı yağmalamış ve aynı zamanda İkinci Pön Savaşı sırasında İtalya'yı yerle bir eden Hannibal kuvvetlerinin parçasını oluşturmuşlardır. Bu olayların hafızalardaki yeri ve Germenlerin M.Ö. 105'te Arausio'da Romalıları ağır bir şekilde mağlup etmesi Roma'da adeta şok etkisi yaratmıştı. Bu tehlikeler karşısında, Germenler üzerine yapılacak seferin komutasının dönemin en ünlü Roma generallerinden Marius'a verilmesi esasen beklenen bir durumdur.³⁰⁰ Bu mağlubiyetlerin hafızalardaki yeri ve *barbarların* kullandığı taktikler, tehditlerin üstesinden gelebilmek için Roma ordusunda daha fazla reform yapılması gerektiği inancını kuvvetlendirmiş olmalıdır.

²⁹⁷ Sall. *Iug.* 100. 2.

²⁹⁸ Sall. *Iug.* 49. 4-6.

²⁹⁹ L. Keppie, 1998, s. 201.

³⁰⁰ P. A. Brunt, *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*, Clarendon Press, Oxford, 1988, s. 84.

Germen taktiklerinden bahseden Geç Cumhuriyet dönemi kaynakları, bu saldırıları toplu halde yapılan şok edici saldırılar ve bir dizi hileler olarak tasvir eder.³⁰¹ Bu anlatılar, farklı dönemlerde yazılmış olsalar da hemen hepsi *barbar* savaş taktiklerinin benzer doğasına dikkat çekerler. Arausio felaketinden sağ çıkanların, Germenlerin kullanmış olduğu taktiklerle ilgili Marius'a bilgi vermiş olmaları muhtemeldir. *Barbar* savaşçılara karşı etkili bir şekilde savaşabilmek için, Romalıların onlarla her açıdan mücadele edebilecek durumda olmaları gerekiyordu. Bu noktada *kohort* sisteminin lejyonlarda kullanılması, Marius'a tehditlerin üstesinden gelebilmesi için gerekli olan imkânı sağlamıştır.³⁰²

Reform öncesi *manipular* düzende yer alan boşluklar, ani ve dağınık hareket eden Germen askerlerine, Roma savaş hattında gedik açabilecekleri birçok fırsat sunmaktaydı. Bu sorunu gidermek için birkaç *maniple* birliği, *kohortlar* içerisinde birleştirilerek düşman kuvvetleri tarafından kullanılacak boşluklar kapatılmıştır. Bu anlamda cephe hattında sıklet merkezi de çok daha rahat bir biçimde kurulabilmekteydi. Daha önceki dönemde *maniple* hatlarını oluşturan daha küçük birlikler, yıpratıcı Germen saldırıları karşısında zaman zaman yetersiz kalmaktaydılar. Böylece nihayetinde *kohort* temeline dayanan lejyonların daha büyük birlikler şeklinde uyarlanmasıyla *triplex acies* düzeninin benimsenmesi, Marius reformunun bir başka avantajlı yönünü yansıtır.³⁰³

Reform öncesi lejyonlardaki *triarii*nin varlığı, klasik falanks diziliminin arka hattında yer alan birliklerin rolüyle benzerlik göstermektedir. Bu birlikler, esasen Yunan savaş diziliminde dengeyi sağlayan unsurlardı. Aynı şekilde *triarii* de arka saflardaki pozisyonlarını koruyarak ilerlediklerinde benzer düzeyde bir güç ve hıza erişmekteydiler. Böylelikle mücadele esnasında öndeki safların bozulup kaçmasını engelleyecek şekilde sağlam bir ihtiyat birliği meydana getiriyorlardı.³⁰⁴ Bununla

³⁰¹ Plut. *Mar.* 19-21 ; Caes. *B. Gall.* 4.12.

³⁰² E. Hildinger, 2003, s. 120-122.

³⁰³ C. A. Matthew, 2010, s. 33.

³⁰⁴ L. Keppie, 1998, s. 23.

birlikte, *kohortun* benimsenmesiyle beraber bu hat her ne kadar ortadan kaldırılmış gibi gözükse de savaş hattındaki safların boyutlarının artırılması sayesinde daha güçlü taktik birimler meydana getirilmiştir. Daha büyük birliklerden oluşan *kohort*, hem fiziksel hem de psikolojik açıdan lejyonlara daha fazla güven vermekteydi.³⁰⁵ Aynı zamanda Marius'un eski askerlerini orduya tekrar çağırması, *capite censiden* askere alınanların bulunduğu yeni lejyonlara moral ve tecrübe katmıştı.

Kohortun benimsenmesi lejyonların teçizatıyla ilgili değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bu dönem, lejyonların tek tip teçizatla donatılmaya başladıkları en muhtemel tarih olarak gözükmektedir.³⁰⁶ Germenler tarafından uygulanan hızlı ve ani saldırılar, *manipular* düzende ön hatta yer alan *velitesin* etkisini boşa çıkarmaktaydı. *Maniplelerin kohorta* dönüştürülmesi neticesinde bu birlikler ordu düzeninden çıkarılmıştır. Bunun ordudaki en bariz etkisi, lejyonların menzilli saldırı kabiliyetlerinin büyük bir kısmından vazgeçilmesiydi. Bu kaybın telafi edilmesi noktasında artık tüm lejyonerler tek tip kılıç (*gladius*), cirit (*pilum*) ve büyükçe bir kalkan (*scutum*) ile donatılmışlardır. *Triarii*nin esas saldırı silahı olarak mızrak kullanımından vazgeçilmesi, tek tip teçizat ve *gladius* ile *scutum*a geçiş, Germenler gibi dağınık düzende savaşan düşmanlarla Romalıların başa çıkmasını sağlayan en önemli değişiklikler olmuştur.³⁰⁷ M.Ö. 105 yılının konsülü Rufus, birliklerin gladyatörler tarafından eğitilmesini içeren bir talim programı uygulamıştı ve bu plan muhtemelen Germenlere karşı yakın mesafe de savaşabilecek lejyon modelini ortaya koymak için yapılmıştı. Bu durum Marius'un Numidya'da neden Metellus komutası altında savaşmış askerleri değil de, Rufus'un birliklerini devralıp kullanmış olduğunu da açıklar.³⁰⁸

Kohort sisteminde tek tip teçizatla mücehhez lejyonerlerin standart görünümü, subaylara ve birliklere savaş alanında daha rahat iletişim kurabilme imkânı vermiştir.

³⁰⁵ A. Goldsworthy, 2003, s. 47-48.

³⁰⁶ Sara E. Phang (Ed.), *Conflict in Ancient Greece and Rome The Definitive Political, Social, and Military Encyclopedia Vol.2*, ABC CLIO, California, 2016, s. 712.

³⁰⁷ J. Warry, 1995, s. 135-136.

³⁰⁸ Frontin. *Str.* 4. 2. 2.

Roma ordusunda *kohortun* benimsenmesiyle manevra ve sıklet merkezi prensipleri çerçevesinde kazanılan taktik çeşitlilik, *manipular* sisteme göre tek tek ayrı hatların savaştığı bir sistemden, yakın savaşta topluca saldırıya geçebilen lejyonların kullanımını mümkün kılmıştır.³⁰⁹ Ayrıca, *kohortların* standart bir şekilde teçhizatlanması, lejyonlara savunma ve saldırı pozisyonlarında taktik ve psikolojik yönden avantajlar sağlamıştır. Mızrak veya geniş savurma kılıçları kullanan Germen/Galyalı savaşçılar, silahlarını daha etkili bir şekilde kullanabilmek için, saplama silahı olarak *gladiusu* kullanan lejyonerlere göre daha fazla alana ihtiyaç duymaktaydılar.³¹⁰ Bu açıdan Roma *kohort* düzeni, *barbar* rakiplerinin düzenine nazaran daha yoğun bir birlik yapısına sahipti. Bu yoğunluk Roma lejyonlarının sadece moral ve güvenini yükseltmekle kalmıyor aynı zamanda kullanılan silaha göre her Germen savaşçısının genellikle iki ya da üç Roma askeriyle başa çıkmasını zorunlu hale getiriyordu.

Her bir *triplex acies* düzeninde Marius *kohortunun* cephesi 60 neferden, derinliği ise 8 kişiden müteşekkildi.³¹¹ Bu şekilde cephe hattının genişletilmesi, aynı zamanda birlik içerisinde yer alan askerlere fiziksel yönden avantaj sağlamaktaydı. Tam teçhizatlı olacak şekilde düz arazide Germenler gibi bir düşmana karşı lejyonların yaklaşık on beş dakika etkili bir şekilde savaştığı öngörülür.³¹² Bu sebeple Marius *kohortu*, *manipular* lejyona kıyasla askerî gücünün büyük bir kısmını daha geniş bir ön cepheye yaymak suretiyle yakın savaş modelinde kullanabiliyordu. Öte yandan Marius *kohortunda* arka sırada bulunanlar, yaralanmış ya da tükenmiş haldeki askerlerin yerine geçebilecek boşluklara da sahipti. Böylece savaş hattında zayıf kalan yerler ihtiyat göreviyle birliklerce rahatlıkla doldurulabiliyordu.

Yunan falanksında olduğu gibi, eski *manipular* ordudaki sınıf temeline dayanan birlikler farklı açılardan savaşan ya da farklı cephelere doğru hareket edebilen

³⁰⁹ C. A. Matthew, 2010, s. 34-35.

³¹⁰ Caes. *B. Gall.* 1.52 ; Polyb. 3. 114. Daha detaylı bilgi için bkz; Peter Wilcox ve Rafael Trevino, *Barbarians Against Rome*, Osprey Publishing, 2002, s. 15-22.

³¹¹ J. Warry, 1995, s. 153.

³¹² Donald Featherstone, *Warriors and Warfare in Ancient and Medieval Times*, Constable, London, 1997, s. 71.

düşmanlara karşı etkili bir şekilde savaşmaktan uzaktılar. Lejyonların *kohortlar* şeklinde tekrardan düzenlenmesi, destek kuvvetler gelene kadar düşmanla savaşabilecek düzeyde büyük birliklere imkân tanırken aynı zamanda savaş alanında hızlı manevra yapabilen küçük birliklerin kullanımını da olanaklı hale getirmekteydi. Bu yeni düzen, ihtiyaç duyulduğu zaman birbirine destek verebilen ve bu sayede savaş alanına daha esnek bir biçimde yayılarak bu sayede sağladığı avantajı kullanabilen birliklerden oluşmuştur.³¹³ Kanatlarda ve arka hatlarda yer alan askerler dışarıya yahut çevreye doğru açılarak farklı cephelerden saldıran düşmanı karşılayabilecek defansif bir hat oluşturulabiliyordu.

Birçok farklı açıdan gelebilecek saldırılara karşı konuşlanabilme kabiliyeti, Marius'un Kuzey Seferleri'nde savaştığı Germenler gibi sayıca üstün olan düşman kuvvetlerinden gelebilecek herhangi bir kuşatma harekâtını da engelleme noktasında da başarılıydı. Bunlar reform öncesi *manipular* lejyonlarda eksik olan hususlardı ve belki de Marius tarafından yapılan değişikliklerin temel sebeplerinden birisi de buydu. Daha sonra gelen komutanlar tarafından da kullanılan bu taktik özellikler, lejyonların düşmana veya araziye adapte edilerek çeşitli düzenlerde dizilmesini olanaklı hale getiriyordu. Bu dizilimler; tekli, çiftli, üçlü hat ile açık kare düzeni gibi Romalıların zaman içerisinde benimsedikleri taktik oluşumlardır.³¹⁴

Lejyonların standart şekilde donatılmasıyla, ekipmanların kalitesi arasındaki farklılıklara dayalı uyumsuzluklar da ortadan kaldırılmıştır. Bu durum farklı sosyo ekonomik sınıflara göre oluşturulan Marius dönemi öncesi *maniple* birliklerinin özelliklerinden biriydi. Bunun en büyük sebebi, her askerinin sahip olduğu çeşitli türden silah ve zırhlarla onların gelmiş olduğu sosyo ekonomik koşullar arasında yakın bir bağlantının olmasıydı. Ancak Marius dönemiyle beraber, askerlerin standart şekilde donatılmasıyla, yeni lejyonların tek bir düzen içerisinde kaynaşmasında önemli bir adım atılmıştı.³¹⁵ Böylelikle lejyonlarda birlik beraberlik ruhu daha fazla kuvvetlenmiştir. Bu

³¹³ Caes. *B. Civ.* 3. 89.

³¹⁴ C. A. Matthew, 2010, s. 36.

³¹⁵ A.D. Lee, 'Morale and the Roman Experience of Battle', *Battle in Antiquity*, The Classical Press of Wales, 2009, s. 199-219.

nitelikler, Marius'un M.Ö. 104'te yapacağı daha sonraki reformlarından lejyoner yüklerinin taşınma yönteminin değiştirilmesi ve lejyon sancağı olarak *aquilanın* benimsenmesi gibi uygulamalarla daha da geliştirilecektir.

Marius döneminden sonra da, Roma ordusunda temel taktik birim olarak *kohortun* kullanıldığını gösteren bilgiler mevcuttur. Mezar taşları, yazıtlar, mektuplar ve askerî belgeler M.S. 4.yüzyıla kadar *kohortun* kullanılmaya devam edildiğini gösterir.³¹⁶ Marius sonrası döneme ait Roma ordugâhlarının arkeolojik kalıntıları da bu reformun benimsenmesini destekler niteliktedir. Çünkü barınak ve kışlalar *maniple* lejyonlarına göre değil, *kohortlara* göre yapılmıştır.³¹⁷ *Kohortun* kalıcı bir şekilde taktik birlik olarak devam etmesinde, Galya fethi esnasında, Marius'un kullandığı dizilimlerin kullanılması gerektiğini düşünen Caesar'ın etkili olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla Caesar'ın, Marius'un ortaya koymuş olduğu savaş yöntemlerini geliştirerek daha ileri düzeyde taktik birlikler kullanmış olduğunu görüyoruz. Devamında görülen iç savaşların sona ermesiyle *kohort* sistemi bir savaş tarzı olarak çoğu general için artık tercih edilen bir sistem olmuştur.

Kohortlara geçmenin bir diğer avantajı, iletişimi daha kolay hale getirmesiydi. *Manipular* lejyonda komutanın 30 *centurion* yerine sadece 10 *centuriona* emir vermesi muharebe sahasındaki taktik değişimlere birliklerin daha kolay ayak uydurmasını sağlamıştır.³¹⁸ Bu durumun Roma Ordusunun sevk ve idaresini daha etkin hale getirdiği rahatlıkla söylenebilir.

4.3. MARIUS'UN KATIRLARI (MULI MARIANI)

Marius, kendisinden önce gelen birçok general gibi, askerî birliklerin intikal hızının artırılması ve ordu yükünün taşınması gibi konularla alakalı yenilikler yapmıştır. Orduların hem askerî yürüyüşlerde hem de savaş meydanında lojistik açıdan mümkün

³¹⁶ A. K. Bowman, *Life and Letters on the Roman Frontier*, British Museum Press, London, 1998, s.16-31 ; L. L. Brice (Ed.), 2014, s. 107-108.

³¹⁷ C. M. Gilliver, *The Roman Art Of War*, Tempus, Gloucesterhire, 1999, s. 20-22.

³¹⁸ L. L. Brice (Ed.), 2014, s. 107-108.

olduğunca kendi içlerinde yeterliliğe sahip olmaları büyük bir avantaj sağlamaktaydı. Roma komutanları, bu bağlamda intikal hızını düşüren takipçilerin askerler arasında yarattığı disiplinle ilgili problemler ya da fiziksel koşullarla ilgili eksiklikler gördüklerinde geçici önlemlere başvurmuşlardır. Bu önlemler arasında, kamp takipçilerinin bazılarının veya bir kısmının engellenerek ordu kafilisini takip etmelerini önlemek gibi kimi tedbirleri sayabiliriz.

Bu noktada Marius, geçici önlemleri bir adım daha ileriye taşıyarak kalıcı hale getirmiştir. Onun bu konuyla alakalı olan reformu, lejyonların ağırlıklarını taşıyan yük kafilisinin boyutu ve lejyonerlerin taşınması gereken yük miktarıyla ilgiliydi. Bu yenilik sayesinde Roma ordusunda lojistik bağlamda ciddi değişimler yaşanmıştır. Marius, ekipmanların taşınması kapsamında yaptığı reformla, Roma lejyonlarının idaresini ve hareket etme tarzını büyük ölçüde değiştirmiştir. Plutarch, Marius'un bu reformunu onun ikinci konsüllük tarihi olan M.Ö. 104 yılına tarihlendirir.³¹⁹ Diğerlerinde olduğu gibi, bu reformunu da Germenlere karşı sefere hazırlandığı esnada lejyonların etkinliğini artırmak üzere yapmış olduğu açıktır.

Plutarch, daha öncesinde de belirttiğimiz gibi Germen seferi için toplanan askerlerin daha fazla eğitime ihtiyaç duyduğunu aktarır.³²⁰ Marius'un askerleri artık eğitimlerinin bir parçası olarak silah, zırh, erzak, çadır ve pişirme kaplarının da dâhil olduğu bir dizi ekipmanı çatal uçlu bir sopa yardımıyla omuzlarının üzerinde tam teçhizatlı bir şekilde taşımaları gerekiyordu.³²¹ Antik kaynaklara göre, onların taşıdığı yüklerin ağırlığından dolayı bu askerlere '*Marius'un Katırları*' adı verilmiştir. Plutarch ayrıca bu adlandırmanın kökenine dair bazı açıklamalar öne sürer. Bunlardan ilki, çalışmaya istekli ve şikâyet etmeksizin her işi yapan kimselere verilen bir isim olduğu yönündeki anlatıdır. İkinci aktarım ise, Marius'un kariyerinin erken dönemlerinde görev yaptığı

³¹⁹ Plut. *Mar.* 13.

³²⁰ Plut. *Mar.* 13-14.

³²¹ Frontin. *Str.* 4. 1. 7.

İspanya'da komutan Scipio Aemilianus tarafından yapılan bir teftiş esnasında Marius'un çok iyi durumda olan bir atı ve katırı sergilediği sahneye atıfta bulunur.³²²

Bu hadiselerin ardından bahsi geçen terim, sonuç olarak Marius'un komutası altında hizmet veren ve görevini yerine getirmek için her türlü gayreti gösteren tüm askerler için kullanılmıştır.³²³ Ancak, belirtildiği gibi antik tarihçiler bu ifadeyi her askerin taşıdığı yükün miktarıyla ilişkilendirmektedirler. Günümüz araştırmacılarından önemli bir isim olan Keppie, *Marius'un Katırları* teriminin ağır bir yük ile ilerlemekte olan lejyonerlerin gözlemlenmesi sonucunda ortaya çıktığını varsaymaktadır ki bu askerler o zamanlar kendi yüklerini taşıyorlar ve adeta bir yük hayvanına benzetiliyorlardı.³²⁴ *Marius'un Katırlar Düzeninin* ortaya çıkması, onun Roma Ordusuna kazandırmış olduğu en önemli yeniliklerden birisidir ve Roma'nın savaşma yöntemleri üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır. Böylelikle kamp takipçilerinin sayısının daha az, yük kafilesi boyutlarının daha küçük tutulmuş olmasından lejyondaki birlikler daha bağımsız hareket edebilmekteydi. Araştırmacılar her ne kadar yeri geldiğinde bu konuya değinmiş olsalar da onlardan çoğu konuyla ilgili ayrıntılı bilgiler vermezler. Bu konuda birincil kaynakların bahsettiklerinin dışında reformların arkasındaki amaçlar ve onların etkileri açısından detaylı bir değerlendirme sunulmaz.³²⁵

Kohort reformunda olduğu gibi *Marius'un Katırlar Düzeni* de geçmişte Roma ordusu tarafından nadiren kullanılan bir pratiğin resmî ve kalıcı olarak uygulanmasıdır. İkinci Kartaca Savaşı esnasında, General Scipio Africanus teçhizatla koşma, kılıç eğitimi, ekipmanları temizleme gibi uygulamaları kapsayan bir talimle günlerce askerlerini eğitmişti.³²⁶ Ardından Scipio Aemilianus, Numantia'daki askerî harekâtlar sırasında bir yandan lejyonerleri tam teçhizatlı bir şekilde kötü hava koşulları altında ilerletirken,

³²² Plut. *Mar.* 13.

³²³ Plut. *Mar.* 13; Frontin. *Str.* 4. 1. 7.

³²⁴ L. Keppie, 1998, s. 46.

³²⁵ Başlıca değerlendirmeler için bknz; A. Santosuosso, 2001, s. 21 ; P. Connolly, 1998, s. 215 ; R. Cowan, 2017, s. 37 ; G. Webster, 1998, s. 21.

³²⁶ Polyb. 10. 20.

diğer taraftan birkaç günlük erzaklarını da onlara taşıtmış olduğu bir uygulamaya geçici de olsa başvurmuştu. M.Ö. 109 yılında, Marius'un görev yapmış olduğu Numidya seferleri esnasında harekâtın komutanı Metellus'un da benzer bir uygulamaya başvurduğu söylenir. Bu uygulamayla orduyu takip eden sivillerin, tüccarların ve hayat kadınlarının lejyonların peşi sıra gelmeleri yasaklanmıştır. Dahası, Metellus'un disiplinsiz ve fiziksel olarak zayıf bulduğu askerlere ağır yüklerin taşıttırılmasını da içeren bir talim programını uyguladığı belirtilir.³²⁷ Sallust, bu yükün yalnızca tayın ve teçhizatlardan oluştuğunu belirtmektedir, fakat lejyonerlerin taşımış olduğu ağırlığın miktarıyla ilgili ayrıntılı bilgiler vermez. Aynı zamanda, Metellus'un komutası altında yürütülen seferler esnasında teçhizatların ve ekipmanların taşınmasının yaygın bir uygulama haline gelip gelmediği ve bunun Metellus'un askerlerini eğitmek üzere kullandığı programın bir parçası olup olmadığı hakkında kesin bilgiler yoktur.

Yük kabilelerine olan bağımlılığın ortadan kaldırılmasıyla lejyonların ilerleme süresi de değişmiştir. Yapılan hesaplamalara göre, yük hayvanları her günün sonunda altı saat olmak üzere sabahleyin tekrar yola çıkılmadan önce yine bir saatlik beslenme süresine ihtiyaç duymaktaydılar.³²⁸ Peddie'ye göre, 1000 adet yük hayvanı, günde ortalama 9000 kilo yem tüketmektedir.³²⁹ Karargâhlardan gönderilen kaynakların kullanılması, yük hayvanları için yem kaynaklarının tükenmesi, askerler için ise erzakların azalması anlamına geliyordu. Bu durum lejyonların bir zaman sonra çok fazla hareket edemeyeceğine işaret etmekteydi. Lejyonerlerin kendi ekipmanlarını ve birkaç günlük azıklarını beraberinde taşımalarıyla birlikte, hayvanlar besleniyorken bile birlikler ilerleyebilmekteydi. Şayet yük kafilesi, hava koşulları ya da düşmanla karşılaşma gibi durumlardan dolayı muharebe birliklerine yetişme de başarısız olurlarsa, daha ileride olan birlikler kendi azıklarını ve ekipmanlarını taşıdıklarından mevkilerini her durumda

³²⁷ Sall. *Iug.* 45. 2.

³²⁸ Tablo için bkz; Adrian Goldsworthy, *The Roman Army At War 100 BC-AD 200*, Clarendon Press, Oxford, 1996, s. 293.

³²⁹ J. Peddie, 1994, s. 52-57.

koruyabilir ve kendi kendilerine yetebilirdi. Eğer arkada kalanlar öndekilere yetişirse, lejyonlar tarafından kurulu olan savunma hatlarında kafiye korunurdu.³³⁰

Geç Cumhuriyet dönemine kadar, ordunun önemli bir kısmını oluşturan varlık sınıfından gelen askerlere seferler sırasında kölelerinin ve hizmetçilerinin eşlik etmesi olağan bir durumdu. Bununla beraber Marius, ordusunun önemli bir bölümünü neredeyse hiçbir malı mülkü olmayan *capite censi* sınıfından almış olduğundan böyle bir durumun söz konusu olması neredeyse imkânsızdı. Sallust, Marius'un askerlerinin M.Ö. 107 yılında yüklerini şahsen taşımış olduklarını belirtir.³³¹ Bu durum, Metellus'un uygulamasının muhtemelen korunduğunu ve devam ettirildiğini gösterir. Bunun yanı sıra, teçhizatların şahsen askerler tarafından taşınmasının, Scipio ve Metellus'un emri altında görev yapan Marius'un onlardan edindiği tecrübelerle dayalı olarak kendi birliklerinde kullanmış olduğu muhtemeldir.

Marius eski bir pratiği basitçe yeniden uygulamış olsa bile, askerlerin taşıdığı yük miktarı onun reformunun bir sonucu olarak geçmişte Roma lejyonerlerinin taşıdığı yüke nazaran önemli ölçüde artmıştır.³³² Aksi takdirde bu terim ya da buna benzer herhangi bir terim önceki komutanlara atfedilmiş olurdu. Bununla birlikte, intikal halinde olan Marius öncesi askerlerin teçhizatlarına dair tasvirler veya birincil kaynaklardan anlatılar yoktur. Bazı araştırmacılar, karşılaştırma yapabilmek için Ahenobarbus Sunağı'ndaki tasvirleri kullanmışlardır.³³³ M.Ö. 2. yüzyılın sonlarına tarihlenen bu rölyef, Marius öncesi askerleri *census* işlemi sırasında göstermektedir. Ancak esasen sunaktaki rölyef, araştırmacılara yalnızca Marius öncesi lejyonların temel silah ve zırhlarını göstermektedir. Dolayısıyla reform öncesi askerlerin kendi ekipmanlarını kendilerinin taşıdıkları sonucunu çıkartmak çokta mümkün gözükmemektedir.

³³⁰ Caes. *B. Gall.* 2. 17-28.

³³¹ Sall. *Iug.* 91. 2.

³³² J. P. Roth, 1999, s. 206.

³³³ M. C. Bishop ve J. C. N. Coulston, *Roman Military Equipment From The Punic Wars To The Fall Of Rome*, Oxbow Books, Oxford, 2009, s. 48-49 ; L. Keppie, 1998, s. 37.

Marius'un standart birim olarak *kohort* düzenini benimsemesi ve askere alım yöntemleriyle ilgili reformlarında olduğu gibi, lejyonerlerin kendi ekipmanlarının kendileri tarafından taşınmasının standart bir uygulama haline getirilmesi Marius'a atfedilebilir.³³⁴ M.Ö. 104'te lejyonların durumu analiz edilerek bu uygulamanın daimî olarak kullanılmaya başlanmasıyla ilgili amaçlar belirlenebilir. Marius, M.Ö. 104'te konsüllüğe seçildiğinde Germen istilası yaklaşmaktaydı fakat tam olarak ne zaman ortaya çıkacakları bilinmiyordu.³³⁵ Plutarch, *katır düzeninin* sadece yeni lejyonlar için uygulanan bir program olduğundan bahseder. Ancak Marius, yeni askerleri bir an önce eğitebilmek için ve Germenler'in tahmin edilenden daha önce gelmeleri halinde lejyonları hızlıca kuzeye çıkarabilmek için bu uygulamaya başvurmuştu. '*Marius'un Katır Düzeni*' bu iki amacı da gerçekleştirmeyi olanaklı hale getirmiştir.

Marius'un komutası altında ordu yükünün ve teçhizatının taşınması, hem Numidya dönüşünde kendisiyle beraber gelen askerler için hem de M.Ö. 104'te orduya almış olduğu tecrübesiz askerler için talim programının bütünleyici bir parçası olmuştur. Antik kaynaklardaki anlatılara göre, Marius, çoğu zaman askerlerinin fiziksel kondisyonunu artırmaya ve seferin hedefini gerçekleştirmeye yönelik eğitim metotlarını uygulamıştır. Bu tarz talime verilebilecek en iyi örneklerden biri, askerleri hem fiziksel olarak daha iyi duruma getirmek hem de daha rahat bir lojistik rota temin etmek için M.Ö. 102'de Rhone nehrinin ağzında *Fossa Mariana* adı verilen kanalın inşasında onların çalıştırılmasıdır.³³⁶ Plutarch, Marius'un askerlerinin M.Ö. 101'de Vercellae'de Cimbrilerle savaşmadan önce bu tür talimlerle o kadar iyi bir duruma geldiğini belirtir ki, askerlerin gün ortasında güneşin altında savaşırken bile bir damla ter dökmediklerinden bahseder.³³⁷ Bu her ne kadar abartılı bir anlatım olsa da, yüksek fiziksel güç gerektiren *Fossa Mariana Kanalı*'nın kazılması gibi kimi işler askerlerin kondisyonlarını artırmasını sağlarken, aynı zamanda ağır yük taşımaları güçlerini muhafaza etmelerine yardımcı oluyordu.

³³⁴ C. A. Matthew, 2010, s. 41.

³³⁵ Plut. *Mar.* 11-15.

³³⁶ Plut. *Mar.* 15.

³³⁷ Plut. *Mar.* 26.

Katır düzeni, zahmetli ve taşınması zor olan yük kafilesini Roma yürüyüş kolundan tamamen çıkarmamıştır. Ancak onun boyutunu ve ağırlığını önemli ölçüde azaltmıştır. Bu noktada lejyonun en küçük birimi çadır arkadaşları anlamına gelen *contubernium*du. Bir *contubernium*, lejyonun büyüklüğüne bağlı olarak, bir *century*nin yaklaşık onda birini oluşturan altı ila on arasında değişen askerden meydana gelen bir gruptu.³³⁸ Marius'un lejyonları içerisinde bulunan her bir *contubernium*a lejyon yürüyüşe geçtiğinde ağır teçhizatların ve çadırların taşınması için bir yük hayvanı verilirdi. Bu durumda *century*ler de bulunan her bir *kohortun* 60 ve her lejyonun ise en azından 600 yük hayvanına sahip olduğu çıkarımını yapabiliriz. Subaylar da kendi yüklerinin taşınması için birer hayvan alırlardı. Ağır silahlar ve kuşatma ekipmanları için daha fazla yük hayvanına ihtiyaç duyulurdu. Ayrıca her bir lejyonda hastalık, telef ya da hırsızlık gibi durumların yaşanması halinde yerine yenilerinin konulabilmesi için ilave yük hayvanlarının da götürüldüğünü düşünürsek, yürüyüş kafilesi içerisinde 1000'in üzerinde yük hayvanının bulunması yüksek ihtimaldir.³³⁹

Hem stratejik hem de taktik açıdan değerlendirildiğinde *katır düzeni*, lejyonların muharebe birliklerine kısa süreliğine de olsa ana yürüyüş kolundan bağımsız hareket edebilme imkânı vermiştir. Marius'un Germenlere karşı gerçekleştirdiği seferlere dair kısa anlatılar, bu faydalar üzerine bazı küçük detaylar verir, ancak bunlar bir kuşak sonra, Caesar'ın '*Bellum Gallicum*' ve '*Bellum Civile*' adlı eserlerinde daha açık bir şekilde görülür. Bu eserler de, lejyonların belirli unsurlarının karargâhtan gerek destek kuvvet gerekse de erzak temin ederek destek alırken aynı zamanda kasaba veya müstahkem mevkilere doğru ilerleyebildiklerini aktaran çok sayıda bahisler yer alır.³⁴⁰

Birliklerin yük kafilesinden bağımsız kalmalarını sağlayan katır düzeni, komutanların savaşı daha hızlı şekilde yönetmesine ve hatta bitirebilmesine ciddi anlamda katkı sağlamıştır. Bu taktik becerinin en iyi örneği, M.Ö. 58'de Galya'da Sambre Nehri'nde

³³⁸ Pierre Cagniard, 'The Late Republican Army 146-30 BC', *A Companion To the Roman Army*, Blackwell Publishing, Oxford, 2007, s. 86.

³³⁹ John Peddie, *The Roman War Machine*, Sutton, Dower, 1994, s. 50-52.

³⁴⁰ Caes. *B. Gall.* 2. 5, 7. 10, 7. 34 ; Caes. *B. Civ.* 3. 75.

Caesar'ın *Nervii* kabilesiyle karşılaşmasında gözlemlenebilir.³⁴¹ Caesar'ın askerleri, Marius'un katır düzenini kullanan askerlerin daha öncesinde sahip olduğu gibi, en azından istihkâm için gerekli ekipmanlara ve yeteri kadar erzağa sahip olmasalardı, bu seferlerden bu kadar etkili sonuçlar alabilmeleri herhalde mümkün olmazdı. Caesar'ın eserindeki diğer örnekler, hafif yürüyüş düzenindeki askerlerin yük kafilesi olmaksızın erzaklarını, istihkâm ekipmanlarını ve silahlarını kendilerinin taşıdıklarına dair tasvirler içerir.³⁴² Bu durum, lejyon muharebe unsurlarının hızlı bir şekilde çarpışmaya girmesine imkân tanıyacak tarzda harekât kolunun yük kafilesinden bağımsız kılınmasıyla ilgilidir.

M.Ö. 104'te reformlarını uygulamaya başladığında Marius, ilerlemekte olan Germen kabilelerinin, İtalya yerine İspanya'ya yönelmiş olmalarından birliklerini hazır hale getirmek için iki yıl gibi kayda değer bir zamana sahip olmuştur. Bu nedenle Marius'un bir an önce kuzeye doğru harekete geçme zorunluluğu ortadan kalkmıştı. Bir zaman sonra sefere çıkılmasıyla Rhone Nehri'nin yakınlarında Arles'te karargâhını kurmuştu. Bu esnada *Fossa Mariana Kanalı*'yla erzak yolunu güçlendirmişti. Tüm bu hazırlıklar, Marius'un yapacağı seferler için burasının cephe karargâhı olarak kullanılacağına ve Germenlere karşı etkili bir savunma hattının oluşturulacağına dair güçlü göstergelerdir.³⁴³ Tıpkı Caesar'ın lejyonları gibi, güvenli halde bulunan Marius'un birlikleri karargâhlarından destek almak suretiyle Arles'ten ilerleyerek Germenlerin üzerine keşif seferine çıkabilmiştir. İlerleme sırasında tüm yürüyüş kolunun saldırıya uğraması ihtimaline karşılık yük kafilesinin küçültülmüş olması korunmasını kolaylaştırmıştı. Lejyonerler, düşman saldırılarını geri püskürtebiliyorken yük kafilesinin etrafında taktik dörtgenler kurabiliyorlardı.

M.Ö. 53'te Roma birlikleri Carrhae'de saldırıya uğradığında, taktik dörtgenlere dayalı bir düzenin uygulanmasıyla yalnızca yük kafilesi korunmamış aynı zamanda lejyonların da güvenli bir şekilde ilerlemesi mümkün hale gelmiştir. Marius reformları sonucunda

³⁴¹ Caes. *B. Gall.* 2. 17-28.

³⁴² Caes. *B. Gall.* 6. 5, 7. 14.

³⁴³ Plut. *Mar.* 14-18.

ortaya çıkan standart teçhizat ve *kohortun* benimsenmesi, Crassus'un lejyonlarına her yöne eşit sayıda silah ve asker sevk edebilen ve böylece düşmanı tüm yönlerden karşılayabilen dörtgen düzen dizilimini uygulama fırsatı vermiştir.³⁴⁴

Marius'un reformları, birlikleri daha etkili bir kaynak ikmaline ve iletişim hattına bağlamak suretiyle, yük kafilesinden ve destek personelinden bağımsız kılarak daha hareketli, daha küçük ve daha hızlı lejyonlar oluşturmuştur.³⁴⁵ İntikaller esnasında rahat erişim sağlanamayan rotalarda ilerleyen çok sayıda araç ve taşıma unsurları kullanan birliklere, reformların ardından lejyon muhabere unsurları tarafından daha rahat ulaşılmış ve intikal lejyon bütünlüğü kaybedilmeden gerçekleştirilebilmiştir. *Katır düzenini* kullanan lejyonların kendine yetebilme kabiliyetleri ve disiplinleri, birlik ve beraberlik ruhunu da geliştirmiştir. Sonuç olarak daha etkili ve daha hızlı intikal eden birlikler ortaya çıkmıştır. Her lejyonda görülen ve tüm askerlerin yaşamak zorunda kaldığı güçlükler, lejyonların birbirleriyle kenetlenmesini de kolaylaştırmıştır. Bu birlik beraberlik ruhu, kısa dönemli askerî hizmetlere ve sınıflara göre ayrılmış yapısından dolayı, Marius öncesi *maniple* askerlerinde eksik olan hususlardı.

Yukarıda bahsedilen intikal hızının artması dışında reformun faydasının bir başka bariz kanıtı *katır düzenine* dayanan sistemin Roma ordusunda uzun dönemler boyunca kullanılmaya devam edilmesidir. Josephus, M.S. 1. yüzyılın ortalarında yürüyüş halindeki bir Roma ordusunu tasvir eder.³⁴⁶ O dönemdeki lejyonerler, Marius'un askerlerinin taşıdıklarından şüphesiz daha ağır ve daha farklı teçhizatlar taşıyorlarken, kuşatma silahlarıyla diğer ağır eşyaların yük hayvanları tarafından taşınmış olması görüşümüzü destekler.

Yine aynı şekilde Josephus'tan kırk yıl sonra benzer yüklere sahip olan askerler, İmparator Trajan'ın Dacia istilasında ona eşlik etmişlerdir. *Trajan Sütunu*'ndaki frizler, Roma lejyonerlerini tam teçhizatlı bir şekilde çatallı Marius reform sopasını omuzları

³⁴⁴ Plut. *Crass.* 23.

³⁴⁵ F. E. Adcock, *The Roma Art of War Under The Republic*, Harvard University Press, 1940, s. 69.

³⁴⁶ Joseph. *BJ* 3. 87.

üzerinde taşır biçimde resmeder. Bu sopa yardımıyla bazı kişisel teçhizatlar da taşınmıştır. Frizde sergilenen Dacia seferi tasvirlerinde, Trajan'ın komutası altındaki birliklerin, Danube veya Dacia bölgesindeki kamplardan daha iç noktalara doğru bu şekilde ilerlediği görülür.³⁴⁷

M.S. 4. yüzyılda artık Roma lejyonerleri kendi silah ve zırhlarının dışında yaklaşık 27 kilogramlık bir yük taşımışlardır. Vegetius'a göre bunun sebebi, askerlerin ağır yük taşımaya alıştırılmaları ve fiziksel açıdan güçlerinin en üst seviyede tutulması isteğiydi.³⁴⁸ Bu durum, 500 yıl öncesinde *Marius'un Katırları* uygulaması mantığıyla benzerlik göstermesi bakımından kayda değerdir. Anlatılar, Marius reformlarına ait lojistik uygulamaların yürürlüğe girmesinden yüzlerce yıl sonrasında bile, askerî bir teamül olarak benimsendiğini gösterir. Ayrıca bu reform, Roma'nın gerçekleştirmiş olduğu savaşlarda faydalarının tecrübe edilmesinden dolayı benimsenmiştir.

Marius'un katırlar düzeni, Roma ordusunun en önemli lojistik gelişimlerinden birisidir ve lejyonların ilerleyebileceği, savaşabileceği ve konuşlanabileceği harekât tarzları üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu sistem, öncelikli olarak seri bir şekilde ilerleyebilecek etkili bir savaş gücünü oluşturmak için, ordu işleyişinin reforme edilmesi ihtiyacından dolayı yapılmıştır. Ağır yük kfilesinin ayak bağından kurtulan birlikleri kullanmanın avantajı, Roma savaş makinesinin doğasını büyük ölçüde değiştirmiştir. Marius sonrası dönemde lejyonların artan hızı, iletişim ve tedarik hatları güçlü kaldığı sürece, Romalılara düşman topraklarına girebilme ve oraları daha rahat fethedebilme imkânı vermiştir. *Marius'un Katırlar Düzeni'nin* başarısı, bu yeniliğin daha sonraları gelecek komutanlar tarafından Roma ordusunda etkili bir saldırı stratejisi olarak kullanılmasında görülebilir.

³⁴⁷ Daha geniş bilgi için bkz; I. Richmond, *Trajan's Army on Trajan's Column*, British School at Rome, London, 1982.

³⁴⁸ Veg. *Mil.* 1. 19.

4.4. KARTAL (AQUILA)

Roma ordusunun ve aslında bizzat Roma İmparatorluğu'nun en kolay tanınabilir sembollerinden biri kartaldır. Bununla beraber, Marius dönemi öncesi lejyonlar, hayvan motifleri içeren bir dizi sancaklar kullanmışlardır. M.Ö. 107 yılında *capite censi* reformunun ve M.Ö. 104 yılında *kohort* sisteminin benimsenmesinin ardından, kartalın Roma lejyonlarında baskın sancak olarak kullanılması, Marius'un Roma ordusunu yeniden yapılandığı süreçle ilgili reformlarından biridir.

İhtiyar Pliny, Roma lejyonlarında üstün sancak olarak *aquila* (kartal) sancağının benimsenmesini Marius'a atfeden tek antik tarihçidir. Ona göre bu reform, M.Ö. 104'te, Marius'un ikinci konsüllüğü zamanında, Töton ve Cimbrilere karşı yapılan seferin öncesinde yapılmıştır.³⁴⁹ Pliny, Marius'un reformundan önce Roma ordusunun kurt, minotaur (yarı insan yarı boğa), at ve yaban domuzu olmak üzere dört farklı ana sancak kullandığını öne sürer. Pliny, kartalı 'en ön sırayla' ilişkilendirirken, geri kalan dört sancağı ise her bir *ordine* /sıraya bir tane olacak şekilde dağıtır.³⁵⁰ Bu durumda söz konusu sancak ve flamalar haberleşme ve birliklere muharebe sırasında emirlerin iletilmesinde kullanılıyor olabilir. Bununla beraber, ikincil kaynaklarda bu konuyla alakalı fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı kaynaklar, Marius öncesi ordudaki sancakların işlevi, biçimi ve sayısına dair bilginizin ciddi anlamda eksik olduğunu belirtir.³⁵¹ Dolayısıyla bu konu, gerek bilgi eksikliğinden gerekse de farklı görüşlerden dolayı üzerinde dikkatle çalışılması gereken bir meseledir.

Kimi modern tarihçiler, yaban domuzu yerine ayının kullanıldığını öne sürerek Pliny'nin tarif ettiği hayvan motifleri yerine başka sembollerin kullanılmış olduğunu öne sürer.³⁵² Diğer tarihçiler, Pliny'nin metinlerini, kartal hariç olmak üzere dört sancağın her yıl oluşturulan dört konsüler lejyondan her birisine birer tane verilmiş

³⁴⁹ Plin. *HN*. 10. 16.

³⁵⁰ Plin. *HN*. 10. 16.

³⁵¹ J. Warry, 1995, s. 136 ; G. Webster, 1998, s. 133.

³⁵² J. Warry, 1995, s. 136.

olduğu şeklinde yorumlar.³⁵³ Ancak araştırmacılar, bir *maniple* lejyonunu meydana getiren üç hatta (*hastati*, *principes* ve *triarii*) dört sancağın eşit bir şekilde dağıtılamayacağından dolayı bu görüşü makul bulmazlar. Goldsworthy ise her lejyonun beş sancağı da kullanmış olduğunu ifade eder ancak *aquila* sancağının hangi lejyona verildiğini net bir şekilde belirtmez.³⁵⁴ Pliny, savaş esnasında tüm ordunun *aquila* sancağını kullandığını ve geriye kalan dört sancağın kampta bırakılmış olduğunu ifade eder.³⁵⁵ Dolayısıyla bu sancaklar arasında kartal daha üstün bir konuma yükselmiş ve bizzat lejyonu temsil eder hale gelmiştir.

Pliny, Marius'un gerçekleştirdiği reformun bir parçası olarak diğer dört sancağı kaldırdığını ve Roma lejyonlarının daimî sancak olarak kartalı kullanmaya başladıklarını belirtir.³⁵⁶ Aslında bu bilgi, M.Ö. 104'te lejyonlarla ilgili yapılan birbiriyle ilişkili diğer reformlarla uyumaktadır. Şöyle ki '*capite censi*' reformu ve *kohortun* benimsenmesi, *manipular* ordunun sınıf temelli yapısını ve bununla birlikte onları temsil eden sancakları da ortadan kaldırmış olduğu muhtemeldir.³⁵⁷ *Aquilifer* adı verilen sancaktar tarafından taşınan kartal ile *principes* hattının ilk *kohortunun* kıdemli *centurionu* böylelikle bütün bir lejyonu temsil etmeye başlamıştır.³⁵⁸ Artık lejyon simgesi olarak kartalın benimsenmesiyle, kullanışlı olmadığı düşünülen diğer sancaklar kaldırılmış ve sadece kartal muhafaza edilmiştir.

Kartalın işlevsel açıdan lejyonların hareket tarzında önemli rol oynadığı açıktır. Reforme edilmiş lejyonlarda benimsenen kartal sancağı, ilk *kohort* tarafından taşınmaktaydı.³⁵⁹ *Primus Pilus* (bir lejyonun en? kıdemli *centurionu*) rütbesinde görev

³⁵³ Nicholas Secunda, Simon Northwood ve Michael Simkins, *Caesar's Legions The Roman Soldier 753 BC To 117 AD*, Osprey Publishing, 2002, s. 26-27.

³⁵⁴ A. Goldsworthy, 2016, s. 136.

³⁵⁵ Plin. *HN* 10.16.

³⁵⁶ Plin. *HN* 10.16.

³⁵⁷ J. Warry, 1995, s. 136.

³⁵⁸ Veg. *Mil.* 2. 6, 2. 8, 2. 13.

³⁵⁹ Veg. *Mil.* 2. 6.

yapanların mezarlarında bulunan rölyefler, birinci *kohort* ile *aquila* arasında bir bağ kurulduğunu gösterir.³⁶⁰ Bu noktada lejyon savaş için dizildiğinde, kartal sancağı düzenin sağ kanadında yer alırdı.³⁶¹ Burada bulunmasının sebebi, lejyondaki *kohort*ların bu noktayı referans alarak konuşlanmalarını, hiza ve istikametlerini buna göre ayarlamalarını sağlamaktı. Her bir *kohort* ve *century* adına sancak taşıyanlar, ihtiyaç duyulan dizilime göre kartalın bulunduğu yeri referans alarak organize olmuşlardır. Lejyonerler bu şekilde doğru bir dizilim oluşturmak için kendi sancaklarının arkasında konuşlanabilmişlerdir.³⁶² Bu durum, ordu harekete geçtiğinde, *aquila* ve diğer sancak taşıyıcılarının görsel yol göstericiliğinde bütün bir dizilimin birlikte hareket edebilmesini kolaylaştırmıştır.

Sancakların işlevselliğiyle ilgili en iyi örnekler, askerlerin düzen içerisindeki uyumlarını kaybetmemeleri için sancakların bir buçuk kilometre uzağına çıkmamaları şeklinde emirlerin verildiği Caesar'ın Ruspina harekâtlarına dair anlatılarında görülebilir.³⁶³ Bu emrin yerine getirilmesi, sancak taşıyıcılarından oluşan bir hattın, dizilimin ön cephesinde bulunması sayesinde her birimdeki askerlerin kendi pozisyonlarını alabileceği bir noktayı referans almalarıyla mümkün hale gelmiştir. Dolayısıyla sancaklar, savaş alanında merkezî noktayı temsil ediyordu ve lejyonlar ile askerler arasında tam anlamıyla görsel bir iletişim hattı sağlıyordu.

M.Ö. 107'deki *capite censi* reformunun ardından, sosyo ekonomik olarak daha düşük sınıflardan gelen askerler, *aquila* sancağının benimsenmesiyle onur, kimlik ve tek bir odak noktası kazanmıştır. Lejyon kartalına duyulan sadakat, askerlerde bir bütün olarak lejyona ait olma hissiyatını geliştirmiştir.³⁶⁴ Kartalın üstün sancak statüsüne yükselmesi, *kohort*un benimsenmesi ve lejyonların standart şekilde donatılması göz önüne

³⁶⁰ Valerie M. Hope, *Constructing Identity: The Tombstones of Aquileia, Mainz and Nimes*, British Archaeological Reports, 2001, s. 230.

³⁶¹ Veg. *Mil.* 2. 15.

³⁶² Veg. *Mil.* 2. 13.

³⁶³ Caes. *BAfr.* 15.

³⁶⁴ C. A. Matthew, 2010, s. 55.

alındığında askerlerin gelmiş olduğu sosyo ekonomik koşulların dikkate alınmadığı, en azından birlikler içerisinde eşit görüldüğü yeni bir sistemin kurulmaya çalışıldığı görülür.

Araştırmalar, kahramanlık geçmişi ya da özgün kimliklerin oluşturulmasıyla güçlü bir askerî birliğe ait olma hissi arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu ortaya koyar.³⁶⁵ Hem yoldaşlarının hem de ait olduğu birliğin savaş alanında yüzünü kara çıkarma korkusu, birliğin şerefini koruma pahasına askerlerin riskli görevler üstlenebilmesini kolaylaştırmıştır.³⁶⁶ Roma lejyonları tarihinde buna benzer bir onur duygusu, lejyonların sancaklarına eklenen muharebe şeref nişanlarında da görülebilir. Bu nedenle bu türden bir sadakat ve görev anlayışının Roma lejyonerleri arasında var olabileceğini kabul etmek makuldür. Sadakat ve onurun biricik noktası olarak simgeleştirilen kartal sancağının benimsenmesiyle, askerlerin lejyonlara olan bağlılıkları kuvvetlendirilmiştir. Bu birlik ve beraberlik ruhu, *katır düzeni* sisteminin uygulanması ve bunun yanı sıra *kohortun* benimsenmesiyle daha da pekiştirilmiştir.

Tek bir sancağa ve kimlik bilincine ait olma duygusunun, Marius dönemi öncesi *maniplelerin* sınıf sistemine dayalı birliklerinde görülme ihtimali neredeyse yoktu. Kartal aynı zamanda bir hayvan olarak Roma dinsel inancının ana tanrısı Jüpiter ile ilişkilendirilmiştir. Webster, Marius'un kartal sancağını tercih edip diğerlerini göz ardı etme sebebinin muhtemelen bu inanıştan kaynaklı olduğunu ifade eder.³⁶⁷ Bununla beraber, Marius'un hali hazırda bütün bir lejyonun sembolü haline gelen tek bir sancağı muhafaza etmesi ve buna karşılık reforme edilmiş lejyonların artık ihtiyaç duymadığı diğerlerini kaldırması sürecin olağan akışına uygun bir gelişmedir.

Sebebi her ne olursa olsun lejyonlar benliklerini Jüpiter ile ilişkilendirerek, kendilerini doğrudan Roma'nın gücü ve otoritesiyle ilişkilendirmişlerdir. Bu inanç, *aquilanın* çoğu tasvirinde kartalın pençeleri arasında tutulan Jüpiter'in sembolü yıldırım figüründe

³⁶⁵ Ramsay Macmullen, 'The Legion as a Society', *Historia* vol. 33, 1984, s. 446-451.

³⁶⁶ *a. g. e.*, s. 448.

³⁶⁷ G. Webster, 1998, s. 135.

görülebilmektedir. Lejyon kartalı, onları dolaylı olarak Roma'ya bağlarken doğrudan ülkenin askerî yapısıyla ilişkili olması, İtalyan yarım adasının diğer bölgelerinden yapılan askere alımlar üzerinde de önemli derecede etkisi olmuştur.³⁶⁸ Böylelikle Roma lejyonları kendilerini dolaylı olarak Roma'ya ait hissederken, kartal sancağına duyulan inanç, onları doğrudan lejyonlara ve komutanlarına sadakatle bağlanmalarını sağlamıştır.

Böylece, Marius öncesi manipule lejyonlarında açık bir şekilde görülen fakat M.Ö. 107'deki *capite censi* reformuyla etkisi zayıflayan 'devlete karşı sadakat ve sorumluluk' duygusu gittikçe azalmıştır. Jüpiter'e olan bağlılık lejyon üyelerine 'kutsal korunma' duygusunu aşılammıştır. Bu durum belkide *aquilanın* neden *principate* döneminde yarı tanrısal statüde görüldüğünü açıklar niteliktedir. Kartal motifi tarafından bizzat sembolize edilen kutsal yönetme hakkının Romayla olan ilişkisi ve 'tanrısal korunma' anlayışı, M.Ö. 104'te Germen tehditlerinin üstesinden gelmek için Marius'un önderliğinde kuzeye doğru ilerleyen lejyonlara büyük bir motivasyon sağlamıştır. Marius dönemindeki lejyonerler *aquila* sancağını çok yüksek statüde görmekteydiler ve adeta bir kült haline getirmişlerdi. Lejyonun gerçek ruhu, gösterişli sancakla tek bir vücut haline gelmiş gibi gözüküyordu. Kartal sancağının kaderiyle lejyonların yazgısı neredeyse iç içe geçmişti.³⁶⁹ Bunun bir sonucu olarak zarar görmüş sancakların çoğu atılmamış, temsil ettiği birliğin daimî olması adına tekrardan onarılmıştır.³⁷⁰

Lejyoner kartalının kaybedilmesi en büyük felaketlerden birisi olarak görülmüştür.³⁷¹ Bu bağlamda lejyoner kartalının korunması, lejyonun her üyesi için oldukça önem arz etmekteydi ve bu koruma güdüsü ona karşı duydukları saygının somut bir yansıması haline gelmişti. Antik metinlerde Marius'un gerçekleştirdiği seferlere dair anlatılar, bu saygı üzerine çok fazla detay sunmaz. Bununla birlikte *aquilanın* Marius'un birlikleri tarafından benimsenmesinden sadece bir kuşak sonra, Roma askerlerinin lejyon

³⁶⁸ C. A. Matthew, 2010, s. 56.

³⁶⁹ J. Warry, 1995, s. 136.

³⁷⁰ G. Webster, 1998, s. 133.

³⁷¹ Joseph. *BJ* 6. 230 ; Tac. *Ann.* 1. 60, 1. 65.

sancağına olan bağlılıkları, onun her ne pahasına olursa olsun korunması gerektiğini gösteren örneklerle doludur.³⁷² Lejyonların biricik sancağı haline gelen *aquila*, antik metinlerde hem birliklerin ilerleyişe geçmelerini teşvik edici bir unsurdu hem de dağılan birliklerin toplanması için güçlü bir referans noktasıydı.

Sancakların bu şekilde kullanımına dair kayda değer bir örnek, M.Ö. 54'te Caesar'ın Galya seferlerine dair söylevlerinde görülebilir. Çetin bir mücadele sırasında sancağın düşman kuvvetlerinin eline geçmesini önlemek amacıyla Caesar'ın *aquilifer*lerinden biri onu surların üzerine fırlatmıştır.³⁷³ M.Ö. 55'te Britanya'yı istila etmek üzere gerçekleştirilen bir başka seferde, lejyonerlerin isteksiz olduğunu fark eden yine Ceasar'ın sancak taşıyıcılarından biri, herkesten önce gemiyi terk ederek karaya çıkmak üzere harekete geçmiştir.³⁷⁴ Bu davranış neticesinde sancaklarının düşman eline geçmesinden korkan Roma askerleri de *aquiliferin* peşinden düşman cephesine doğru giriş yapmak zorunda kalmıştır.

Marius tarafından kartal sancağının benimsenmesinden sonra bu sembole duyulan saygı öyle bir dereceye ulaşmıştır ki onun aynı zamanda dinî çağrışımlar ve kehanetler içerdiği varsayılmıştır. Tacitus, kartal sancağı hakkında 'lejyonların gerçek koruyucu ruhları' şeklinde atıflarda bulunur. Ordu için düzenlenen festivallerde kartallar kutsanmış ve çelenklerle süslenmiştir.³⁷⁵ Bunun yanı sıra, lejyonerler tarafından yapılan yemin ve ahitler artık kartalların huzurunda yapılır hale gelmiştir.³⁷⁶ Kazanılan zaferlere minnet göstergesi olarak *aquilaya* ithafen çeşitli kurbanlar sunulmuştur.³⁷⁷ Bunların dışında antik kaynaklarda sancakların yaklaşımakta olan talihsiz durumlar karşısında hoşnutsuzluk sergilediğine dair bazı anekdotlar bulunur. Doğu seferine çıkılmadan önce, M.Ö. 53'te Crassus'un lejyonlarına ait sancaklar buldukları yerden kalkmak

³⁷² Caes. *B. Gall.* 4. 25 ; Caes. *B. Civ.* 3. 64 ; App. *B. Civ.* 2. 61.

³⁷³ Caes. *B. Gall.* 5. 37.

³⁷⁴ Caes. *B. Gall.* 4. 25.

³⁷⁵ Suet. *Claud.* 13.

³⁷⁶ Tac. *Ann.* 15.16.

³⁷⁷ Joseph. *BJ* 6. 326.

istememiş ve Carrhae’da yaklaşan bir katliamın adeta habercisi olarak felaketin yaşandığı Euphrates’e götürülmüşlerdir.³⁷⁸ İmparator Claudius zamanında Dalmatia valisi Scribonianus’un önderliğinde gerçekleşen bir başkaldırıda, Scribonianus’a ait sancakların yerden kalkmayı ‘reddetmeleriyle’ birlikte ayaklanma başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Bu iki olay her ne kadar mit ve efsanelerin bir karışımı olsa da, Roma toplumu ve antik tarihçiler arasında kartal sancağının yarı tanrısal statüde görüldüğüne dair önemli bir göstergedir. Eğer Marius lejyonların tüm dikkatini *aquila* üzerine çekmemiş olsaydı, çeşitli sancakları kullanan bir ordunun her bir sancağa benzer şekilde güçlü anlamlar yüklemesi herhalde mümkün olmazdı. Marius tarafından benimsenmesinden sonra *aquilanın* üstün sembol haline gelmesine yönelik neredeyse hiçbir şüphe yoktur. Cinna, Cimbri seferleri esnasında Marius tarafından kullanılan sancaklardan birini talih getirmesi adına kendi sancağı olarak kullanmıştır.³⁷⁹ Caesar’ın zamanında *kohortun* temel askerî birim olarak yerleşmesinden sonra, eski *manipular* sistemin birçok yönü artık gereksiz hale geldiğinden lejyoner *aquilası* da tartışmasız şekilde lejyonların tek sancağı olarak Roma’ya güçlü bir ilham kaynağı sağlamıştır.

Ayrıca, *principate* döneminin sonuna kadar *aquila* ve lejyonlar, Roma diplomasisinin önemli bir unsuru haline gelmiştir. *Aquila*, yalnızca birlikleri temsil eden bir hayvan totemi olarak düşünülmemelidir. Aslında *capite censi* reformu sayesinde kurulan daha kalıcı ordular ve bunların kartalla ilişkilendirilmesi, yabancı ülkelerde Roma politikasını da temsil etmekteydi.³⁸⁰ Öyle ki Roma askerî girişimlerinin başarısı veya başarısızlığı genellikle ‘sancakların kaybedilmesi’ ya da ‘sancakların ele geçirilmesi’ olarak sınıflanırdı.³⁸¹ Af dileyen halklar ve yabancı ülkelerin temsilcileri, sadakatleri ve teslimiyetlerinin bir göstergesi olarak lejyon kartalının önünde yemin ederlerdi. *Aquila*, Roma diplomasisinde öylesine kalıcı bir yer elde etmişti ki bu durumun İtalya dışında

³⁷⁸ Plut. *Crass.* 23.

³⁷⁹ Sall. *Cat.* 59. 3.

³⁸⁰ C. A. Matthew, 2010, s. 58-59.

³⁸¹ Frontin. *Strat.* 2. 5.34.

da izleri sürülebilmektedir. Bu açıdan bir zamanlar Roma'nın hâkimiyeti altında olan İspanya'da yer alan Aguilar kasabasının adı *aquila* kelimesinden türemiştir.³⁸² Bunun yanı sıra Kral Herod, Roma tarafından bahşedilen imtiyazlara bir minnet gösterisi olarak Jerusalem tapınağının kapılarına gösterişli bir kartal heykeli yaptırmıştır. Bununla da yetinmeyip Roma sembolünün kendi tebalarının dinî inançlarından dahi üstün olduğunu ileri sürerek bu objeyi kaldırmak isteyen kişileri idam ettirmiştir.³⁸³

Aquilanın kaybedilmesi benzer bir şekilde Roma hâkimiyetinin düşüşüne işaret etmekteydi. M.S. 9'da Teutoberg Ormanı'nda üç lejyonun katliama uğraması olayında Augustus'u en çok rahatsız eden husus, öldürülen binlerce asker kadar lejyon sancaklarının düşman eline geçmesiydi.³⁸⁴ Çünkü lejyon sancağının kaybı daha öncesinde de belirttiğimiz üzere Roma otoritesinin ve itibarının kaybedilmesi demektir. Roma'nın onurunu ve otoritesini tekrar kazanmasının tek yolu, bu sembollerin bir başka sefer düzenlenerek geri alınmasıdır.³⁸⁵ Augustus'un, Carrhae'de Crassus'un kaybettiği sancakları geri alması, Roma'da öylesine bir coşku uyandırmıştı ki Augustus'un elde ettiği bu başarının anısı hatıra olarak basılan paraların üzerinde yer almıştır. Ayrıca, imparatorun heykelinin göğüs zırhına da bu olayın nişanesi işlenmiştir.³⁸⁶ Teutoburg Ormanı'nda kaybedilen sembollerin geri alınması, bir zafer takının inşa edilmesiyle anıtlştırılmıştır. Bu reformla birlikte Marius, hem Roma'nın kendisini tanımlayabileceği hem de askerî gücü ve dış politikadaki başarısını yansıtabileceği bir amblemi Roma devletine kazandırmış oldu.

Kartal, lejyonların ana sembolü haline gelerek Roma askerî gücünün ve yurttaşları üzerindeki hâkimiyetinin esas simgesi olmuştur. M.Ö. 104'teki reformları aracılığıyla *aquilaya* üstünlük tanınması, Marius'un lejyonlara aldığı askerler arasındaki birliktelik

³⁸² L. Keppie, 1998, s. 135.

³⁸³ Joseph. *BJ* 1. 646. Daha geniş bilgi için bkz; Martin Sicker, *Between Rome and Jerusalem: 300 Years of Roman - Judaeon Relations*, Praeger, 2001.

³⁸⁴ Tac. *Ann.* 1. 61 ; Suet. *Aug.* 23.

³⁸⁵ Tac. *Ann.* 2. 25.

³⁸⁶ L. Keppie, 1998, s. 203.

ruhunu ve sadakat duygusunu geliştirmiştir. *Aquilaya* hem Roma ordusu hem de genel olarak Roma toplumu tarafından gösterilen saygı, Marius sonrası dönemin ordularında da görüleceği üzere artmıştır. Bu nedenle kartal, Roma hâkimiyetinin daimî bir sembolü haline gelmiştir. Lejyon kartalının kaderi en yüksek düzeyde önem verilen hususlardan birisi olmuştur. Marius'un lejyonların esas sancağı olarak *aquilanın* benimsenmesindeki rolüne ithafen, Roma tarihinin imajı ve istikameti üzerinde kalıcı bir miras bırakmış olduğunu söyleyebiliriz.

4.5. CİRİT (PILUM)

Pilumun mızrak ucunun bir nesneye uygun bir açıyla çarpmasıyla gövdenin bükülebilmesini sağlayan yeniden yapılandırma reformu Marius'a atfedilir. Önceki reformlarına benzer olarak uygulamaya soktuğu bu değişiklik, askerlerinin savaş alanındaki etkinliğini artırmaya yönelik bir girişimdi. Söz konusu bu geliştirme, M.Ö. 101'de Marius'un ağır lejyoner ciritinin (*pilum*) tasarımı üzerine olan değişikliğe dairdir. Aynı tarihlerde, Marius'un komuta ettiği lejyonerlerin tümü, onun M.Ö. 104'teki reformunun bir sonucu olarak ağır ve hafif *pila* (cirit) ile donatılmışlardı. Bu silahın yapısı, cirit üzerinde nasıl değişiklik yapılabileceğini de etkilemiştir. Bu bağlamda Polybius çeşitli *pila* türlerinin yapılışını tasvir etmektedir.³⁸⁷

Pilumun başı, gövdenin oturacağı bir yuvaya yerleştirilir, daha sonra başlık bağlantı bölgesindeki tek bir perçinle sağlamlaştırılırdı. Ağır *pilumun* gövde bağlantı noktası, ana gövde ile başlık arasındaki kısma biri tahta perçin, diğeri ise demir perçin olmak üzere iki perçinle tutturulmuş düz demir bir uca uzanırdı. Telamon'dan çıkartılan *pila* başlıklarından anlaşılacağı üzere Geç Cumhuriyet döneminde kimi ağır *pilanın* demir başlığı, bağlandığı gövdenin metal soketle birleştiği yerden daha geniştir. Daha sonra üst üste oturan bağlantı yerinin parçaları, başlığın daha sağlam oturması için gövdeye doksan derecelik bir açıyla çıkıntısız bir şekilde bükülerek yerleştirilmekteydi.³⁸⁸ Marius'un gerçekleştirmiş olduğu reform ağır ciritin bu modeli üzerinedir.

³⁸⁷ Polyb. 6. 23.

³⁸⁸ L. Keppie, 1998, s. 46 ; N. Secunda, S. Northwood ve M. Simkins, 2002, s. 61.

Plutarch'a göre Marius, M.Ö. 101'de Vercellae'de Cimbrilere karşı yapılan savaşın öncesinde, ağır *pilumun* tasarımında değişiklik yapmıştır.³⁸⁹ Bu değişikliğin özü, iki demir perçinden birinin daha kırılabilir olan tahta bir perçinle değiştirilmesidir. Böylece *pilum*, fırlatıldıktan sonra düşman kalkanına çarpmasıyla beraber tahta perçin kırılacak ve ahşap gövde düz bir şekilde uzanmak yerine bükülen başlıkla beraber aşağı doğru sallanacaktı. O döneme kadar, *pilumun* gövdesinin iki parçası, iki demir perçinle tutturulmaktaydı. Fakat Marius, demir perçini aynen yerinde bırakarak, diğerini artık kolayca kırılabilir tahta perçinle değiştirmiştir.³⁹⁰ Bu tasarım, düşman kalkanının delinmesinden sonra *pilumun* saplandığı nesneye dik bir şekilde uzanmaması için yapılmıştı. Böylelikle silaha eklenen bükülme özelliği, başlığın gövde kısmından katlanarak gövdenin yerde sürüklenmesine yol açmaktaydı.

Plutarch, bu reformun yaklaşmakta olan savaşın hazırlıkları esnasında yapıldığından bahseder. Bununla birlikte yapılan değişikliğin tam zamanına dair detaylı bilgiler vermez. Plutarch'ın tasvirlerine göre, ağır *pilumun* gövdesi tahta perçinin daha rahat kırılması sayesinde rahatça bükülüp sallanabiliyordu. Başlığın daha kolay hareket edebilmesi için perçinler önceki modele nazaran daha gevşek bırakılmış olmalıdır. Her ne kadar Plutarch Marius'un gerçekleştirdiği bu değişikliği Cimbriler ile yapılan savaşın hemen öncesine konumlandırmış olsa da aslında binlerce askerin ciritlerini çok kısa süre içerisinde değiştirilebilmeleri zordur. Dolayısıyla bu değişikliğin Cimbriler ile yapılan savaşın hemen öncesinde gerçekleştirilmiş olması çok muhtemel gözükmemektedir.³⁹¹

Tahta perçin, düşman kalkanına çarpmanın etkisiyle kırıldığında, Plutarch'ın da bahsettiği üzere, ahşap gövde geriye kalan diğer perçin sayesinde aşağı doğru sallanırdı. Bu sallanan gövde, kalkanı taşıyan kişinin daha fazla ilerlemesini engellerdi. Bükülen ciritin yere yaptığı açı, gövdenin dışarda kalan kısmının yere doğru düşmesine yol açardı.³⁹² Bu durum, Vercallea Savaşında Cimbriler üzerinde ciddi anlamda bozucu

³⁸⁹ Plut. *Mar.* 25.

³⁹⁰ A. Santosuosso, 2001, s. 18.

³⁹¹ C. A. Matthew, 2010, s. 65.

³⁹² C. A. Matthew, 2010, s. 71.

etkilere yol açmış olmalıdır. Reforme edilmiş ciritletler tarafından kalkanları delinen askerler, şayet sağ kalmışlarsa ciridin sallanan gövde etkisi ilerlemelerini zorlaştırmıştır. Öndeki hatların bozulması ve arkadaki askerlerin de ileriye doğru baskı yapması, Cimbri askerleri arasında yararlanmalara ve hatta ölümlere yol açmış olmalıdır.

Marius'un askerlerinin kullandığı silahların değişikliğe uğratılabilmesi için gerekli olan zaman ve imkân göz önüne alındığında, bu reformun Aqua Sextiae Savaşı'ndan sonra fakat Marius'un Vercellae'de yaptığı savaştan daha önce gerçekleşmiş olduğu sonucuna varılabiliriz.³⁹³ Yani Marius'un reformu anlık bir karar olmanın ötesinde, M.Ö. 102'de gözlemlene şansı bulduğu Germen savaşçılara karşı daha etkili savaşmak yürütmek üzere yapılmış planlı bir geliştirmenin ürünü olması akla yatkındır.

Marius'un ağır ciritin tasarımı üzerine gerçekleştirdiği değişikliklerin yapılış biçimini, reforma dair tarihsel rivayetleri ve bu esnada meydana gelen olayları anlatan eserler sayıca çok fazla değildir.³⁹⁴ Araştırmacılardan bazılarına göre, bu reformun en büyük faydası, değişikliğe uğratılmış *pilumun* tahta perçininin kolaylıkla kırılması sayesinde silahın kullanışsız hale gelmesi ve sonrasında tekrar fırlatılmıyor oluşudur.³⁹⁵ Roma tarihinin uzman isimlerinden Goldsworthy ise demir başlığa sahip çoğu *pilanın* bükülecek şekilde tasarlandığını ve Marius'un reformunun farklı bir metotla katlanır bir silah yapma girişimi olduğunu öne sürmektedir.³⁹⁶

Matthew ise bu reformun atılan *pilanın* geri kullanılmasını önlemek amacıyla yapılmış olduğunu iddia eden görüşlere katılmaz. Ona göre şayet amaç bir kez atılan *pilanın* yeniden kullanımını engellemekse, bu değişiklik sadece ağır *piluma* değil aynı zamanda hafif *pilum* üzerine de uygulanmalıydı. Dahası, hafif *pilumlar* ilk menzilli saldırı sırasında fırlatıldıklarından, düşman tarafından ele geçirilme imkânı daha fazlaydı.

³⁹³ N. Secunda, S. Northwood ve M. Simkins, 2002, s. 59.

³⁹⁴ Pilum hakkında detaylı inceleme örneklerinden bazıları için bkz; C. A. Matthew, 2010 ; M. C. Bishop, *The pilum: The Roman Heavy Javelin*, Osprey Publishing, 2017 ; P. Connolly, 1998 ; M. C. Bishop ve J. C. N. Coulston, 2009.

³⁹⁵ H. M. D. Parker, 1992, s. 43 ; G. Webster, 1998, s. 21.

³⁹⁶ A. Goldsworthy, 1996, s. 198.

Bunun yanı sıra, böyle bir değişikliğin hafif *pilum* üzerine yapıldığına dair kanıtlar olmadığından, reformun tekrar kullanımı engellemeye yönelik olarak yapılmadığını gösterir.³⁹⁷ Plutarch'ın ön kısmından bükülen *pilum* tasviriyle ilgili olarak Carney, bu durumun darbe sonucunda metal başın bükülmesi özelliğinden kaynaklı olduğunu ileri sürer. Ona göre *pilumun* tek bir perçin sayesinde katlanması mümkün gözükmemektedir.³⁹⁸

Bununla beraber Plutarch, *pilumun* düşman kalkanına saplandığı sırada tahta perçinin kırılacağından bahsetmiştir. *Pilum*'un tığ şekline benzeyen uç kısmı ve başlığın uzun ince yapısı, kalkanı delmek için yapıldığını kanıtlar.³⁹⁹ Düşman kalkanına çarpmasıyla ortaya çıkan hız, başlığın açtığı üçgen veya kare şeklindeki delikten sapın içeri doğru girmesini olanaklı kılar. Gövdenin geniş ahşap yapısı, açılan delikten bir bütün olarak *pilumun* geçmesini önler ve silahın hız kazanarak sonuna kadar girmesini engeller. Böylelikle, kafa ve uç kısım tamamen kalkanın içine girerken ahşap gövdeli yapı kalkanın dışında kalırdı. Bu şekilde *pilumun* gövde ve sap kısmı boşta kaldığından şayet onu taşıyan kişi ilerlemeye çalışırsa kalkanı saplanmış olan *pilum* bir bütün olarak onunla birlikte hareket ederdi.

Marius'un reformunda olduğu gibi gövde ister katlansın ister katlanmasın, *pilum* darbesine maruz kalan bir kalkanı *pilum* başlığından ayırmak çok zahmetli bir iş olmalıdır. Dolayısıyla savaş ortamı gibi olağanüstü koşullarda kalkandan onu çıkarabilmek neredeyse imkânsızdır. Netice olarak *pilumu* kalkandan çıkartmak zor olduğundan, kalkanı hasar gören düşmanın bu *pilumu* ve kalkanı kullanabilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu durum, Marius'un reformunun sadece *pilumun* tekrar kullanılmasını önlemek için yapılmadığı şeklindeki görüşleri destekler niteliktedir.⁴⁰⁰

³⁹⁷ C. A. Matthew, 2010, s. 67.

³⁹⁸ T. F. Carney, 'Notes on Plutarch's Life of Marius', *The Classical Quarterly* 5: 3/4, 1955, s. 203-205.

³⁹⁹ Veg. *Mil.* 2. 15.

⁴⁰⁰ C. A. Matthew, 2010, s. 68.

Doğrusu savaş ortamındaki kargaşa hali düşünüldüğünde, hücum eden askerlerin onlara atılan *pilum*ları durup yerden almaları zaten çok mantıklı gözükmez. Böyle bir hareket saldırı hızlarını yavaşlatır ve çeşitli risklere davetiye çıkarırdı. Daha da önemlisi düşman belli bir düzen içerisinde ilerliyorsa yerdeki *pilumu* almak için askerinin duracak olması savaş düzenini ciddi anlamda bozabilirdi. Eğer bu hareket ordunun tamamı tarafından aynı anda yapılırsa o zamanda bütün bir ordu belki de yayılım ateşi altında kalabilirdi. Antik kaynaklar, Germen seferleri öncesinde düşmana atılan ciritlerin geri toplanarak tekrar kullanıldığına dair neredeyse hiçbir örnek içermez. Fakat Sallust, M.Ö. 109'da Zama'da, Numidyalıları tarafından *pila* yağmuruna tutulan ve etrafları sarılan Romalıların ciritleri toplayarak tekrar düşmana doğru fırlattıklarından bahseder.⁴⁰¹ Ancak Zama ile özellikle Vercellae'de yaşanan çarpışmalar arasında önemli bir farklılık vardır. Bu fark esasen Zama'da Romalıların belli bir düzen içerisinde ilerlemediği ve tepelik bir alan üzerinde sabit bir konumda bulunmalarıydı. Bu sayede kendilerine atılan ciritleri toplayarak tekrardan kullanabilmişlerdir.

Plutarch, Cimbrilerin ilerleyişini 'harekete geçmiş devasa bir dalga' olarak betimler.⁴⁰² Bu tasvir ilerlemenin toplu bir şekilde yapıldığını göstermektedir. Eğer bu aktarımları doğru kabul edecek olursak, ön hatta yer alanların durup *pilum*ları almaları, arkadaki askerlerin yaptığı baskı göz önüne alındığında neredeyse imkânsızdır. Bu silahların tekrar kullanımına dair kaynaklarda herhangi bir bahsin olmaması, Germenlerin kendilerine karşı kullanılan silahları durup almadıklarını gösterir. Tötonların da aynı şekilde Aqua Sextiae'de çarpışmalar sırasında fırlatılan ciritleri tekrar kullandığına dair bilgiler bulunmaz. Tüm bunlar gösteriyor ki Matthew'in de belirttiği üzere Marius'un reformunun arkasındaki amaç muhtemelen başkaydı.⁴⁰³

Plutarch'a göre ortaya çıkan farklılık, reforme edilen *pilumun* gövde kısmının yatay uzanmak yerine aşağı doğru sallanmasında kendini gösterir. Matthew'e göre savaşın ilk safhalarında yayılım şeklinde yapılan *pila* atışlarının birbiriyle alakalı bazı işlevleri

⁴⁰¹ Sall. *Iug.* 58. 3.

⁴⁰² Plut. *Mar.* 26. 2.

⁴⁰³ C. A. Matthew, s. 69.

vardı: Bunlardan ilki; yakın muharebeden önce *pila* atışlarının ön hatta bulunan düşman askerlerini yaralaması yahut öldürmesi, ikincisi; yakın muharebeden önce karşı taraf taciz edilerek düşman ordu düzeninin bozulması veya dağıtılması, üçüncüsü ise düşman kalkanın *pilumla* delinerek kullanılamaz hale getirilmesidir.⁴⁰⁴ Bu noktada Marius'un reformu, revize edilen ağır *pilumun* son iki işlevi üzerine olan bir geliştirmedir.

Plutarch, reforme edilmemiş *pilanın* neye saplanırsa sapsın yatay konumda kaldığından bahseder.⁴⁰⁵ Bu tarz bir *pilum* fırlatıldıktan sonra gövdenin ağırlığının uyguladığı baskı kalkanı kullanılamaz hale getirebilirdi. Silahın dışta kalan gövdesi, kalkanına *pilum* saplanan askerin yoldaşlarına yaklaşmasını engellediğinden, düşman kuvvetlerinin hiza ve istikamete dikkat ederek taktik formasyon oluşturması zorlaşır. Bunun yanı sıra *pilumun* baş kısmı, kalkanı tutan kişiye doğru uzandığından Roma birliklerine karşı 'kalkan hücumu' yapılması imkânsız hale gelirdi. Aynı şekilde reforme edilmiş Marius *pilumunun* baş kısmı, kalkanı taşıyan kişiye doğru baktığından yine bu durumda da 'kalkan hücumu' yapılması söz konusu olamazdı. Ancak daha da önemlisi, *pilumun* sallanan gövdesinin ağırlığı kalkanın kullanımını zorlaştırırken, aşağı doğru bükülmenin uyguladığı baskı kalkan taşıyıcısı üzerinde en büyük problemlerden birisi olurdu. Bu problem kısa süre de katlanılamaz hale gelirdi. Dolayısıyla aslında Marius'un reformu, ciritin fırlatılmasından sonra düşman kalkanını taşıyan kişi üzerinde bozucu bir etkide bulunurdu. Bunun sonucu olarak en az *pilum* kadar kalkanın da tekrardan kullanımı mümkün olmazdı.⁴⁰⁶

Yaralanmalar ve ani duraksamalar Germenlerin ön hatlarında da meydana geldiğinden ilerleyişleri ve saldırı hızları önemli ölçüde kesilmiştir. Sallanan gövdenin yerle temas etmemesi için kalkanı yukarıda tutmak, durup ciriti kalkandan çıkartmak ya da tamamen kullanmaktan vazgeçmek, kalkanları zarar gören Germen savaşçılarının ilerlemeleri adına yapabilecekleri başlıca seçeneklerdi. Ancak bu alternatiflerin her biri, onları kolaylıkla saldırılara açık hale getirebilirdi. Polyænus ise konuyla alakalı olarak

⁴⁰⁴ *a. g. e.*, s. 69.

⁴⁰⁵ Plut. *Mar.* 25.

⁴⁰⁶ P. Connolly, 1998, s. 142.

oldukça ilginç bilgiler verir. Ona göre, Cimbriler vücutlarını saldırıya karşı açık bırakarak alışık olmadıkları İtalyan sıcaklarından korunmak üzere kalkanlarını tepelerinde tutmuşlardır.⁴⁰⁷ Ancak Germenlerin Romalılarla karşı karşıya geldiğinde askeri bir sebep dışında savunma pozisyonundan çıkarak kalkanlarını yukarıda tutmaları esasen çok da mantıklı görünmez.

Cimbrilere karşı açılan *pila* yağmuru onların kalkanlarını kullanışsız hale getirdiğinden, Germen askerlerinin savunma kabiliyetleri önemli ölçüde kırılmıştır. Savunmasız bırakılan Germenler yakın muharebeye girdiklerinde, Marius'un ağır zırhlı piyadeleri karşısında başarısız olmuşlardır. Yakın mesafeden atılan ağır *pila*, Germenlerin kalkanlarını rahatlıkla delip geçebiliyorken, eğer düşman askeri bu saldırılarda hayatını kaybetmemişse yakın muharebe sırasında korunmasız kalırdı.

Plutarch, *Aquae Sextia*'da, Tötonların 'birbirine kenetlenmiş kalkanlı' düzen içerisinde ilerlediklerini aktarır.⁴⁰⁸ Marius, Cimbrilerin de benzer bir düzeni kullanacağını düşünmüştür ve *Aquae Sextiae* Savaşı'ndan sonra karşı karşıya geleceği Germenlerin savunma hattını kırmak üzere *pilumun* tasarımında değişiklik yapmış olmalıdır.⁴⁰⁹ Reforme edilmiş ciritlerin kullanımıyla, Marius'un askerleri kanatlarda bulunan Germen hatlarının çoğunu daha kolay etkisiz hale getirebilmiştir. Bu savaşlar boyunca reforme edilmemiş *pilayı* kullanan Catulus'un askerlerine göre Marius'un birlikleri yakın muharebede daha etkili savaşmıştır. Marius reformunun ürünü olan *pilumun* üstün olduğu taraf, düşman kalkanını devre dışı bırakabilme ve Germen savunma hattını zayıflatabilme özelliğiyle.

Marius tarafından geliştirilen ve birlikler tarafından kullanılan *pilanın* diğer lejyonlar tarafından neden yaygın bir şekilde kullanılmadığına dair birincil kaynaklarda herhangi bir sebep belirtilmez. Bu durum, ya *piluma* kazandırılan işlevselliğin çok önemli görülmemesinden ya da bilhassa ufukta herhangi bir Germen tehdidinin

⁴⁰⁷ Polyaeus. *Strat.* 8.10.3, 13.5.9.

⁴⁰⁸ Plut. *Mar.* 20.

⁴⁰⁹ C. A. Matthew, 2010, s. 73.

bulunmamasından kaynaklı olabilir. Ancak çok daha muhtemel olanı, Roma lejyonlarında kullanılan bütün ciritlerin reforme edilmesi için gereken zamanın ve paranın harcanmamış olması olabilir.⁴¹⁰

Tüm bunların yanı sıra, bazı komutanlar Marius'un reforme edilmiş ciritlerine benzer modeller kullanmışlardır. *Bellum Gallicum* adlı eserinde Caesar, M.Ö. 58'de Helvetiler ile yapılan mücadelede düşman kalkanlarının nasıl kullanılamaz hale getirildiğinden bahseder. Bu şekilde korunmasız kalan Galyalıları, kalkansız savaşmak zorunda kalmışlardır.⁴¹¹ Caesar'ın birliklerinde kullanılan *pilumun* perçinlerinden birinin tahta bir perçinle değiştirilmesi yerine, silahın baş kısmının daha yumuşak bir metalle desteklenmesi suretiyle Marius'un reformu taklit edilmeye çalışılmış olabilir. Caesar ayrıca M.Ö. 52'de Galya ordusunun ön cephesine *pila* yayılım atışlarının yapılarak nasıl zayıf verildiğini aktarır. Böylece Caesar zamanında daha da geliştirilen *pilum*, Marius reformunun kalkanları etkisiz hale getirebilme özelliğiyle birlikte Marius öncesi reforme edilmemiş ciritin saldırı özelliğini de kapsamıştır.

Caesar ve Marius dönemi *pilumları* arasındaki farklılıklardan biri, Caesar'ın askerleri tarafından taşınanların yakın dövüş silahı olarak da kullanılabilmesiydi. M.Ö. 49'da Pharsalus'ta Pompey'in süvarileri ile karşılaşan Caesar, askerlerine *pilumları* fırlatmamalarını, bunun yerine onları saplamak için kullanmalarını emretmiştir.⁴¹² Anlatılarda açıkça görülen husus, daha sonra gelen ilk kuşağın Marius tipi *pilumun* muhtemel eksikliklerini ortadan kaldırarak, daha önce yapılan silahlardan daha etkili bir silah ortaya koymaya çalışmalarıdır. Marius tipi *pilumun* faydalı unsurları sonra gelen komutanlar tarafından muhafaza edilerek ciritin tasarımı üzerine bir dizi değişiklikler yapılmıştır.

⁴¹⁰ C. A. Matthew, 2010, s. 79.

⁴¹¹ Caes. *B. Gall.* 1. 25.

⁴¹² Plut. *Caes.* 45.

M.S. 1. yüzyılda, *pilumun* genel işlevinden ziyade, ağırlığını azaltmaya yönelik değişiklikler yapılmıştır.⁴¹³ Oberaden bölgesinden çıkartılan İmparatorluk dönemine ait *pilumun* üç perçini bulunmaktaydı ve Marius reformunda olduğu gibi perçinlerden birinde tahta perçin kullanılmıştı.⁴¹⁴ İmparatorluk döneminde kendi silahlarını kullanan yabancı birliklerin Roma ordusuna dâhil edilmesi ve süvari kuvvetlerine olan artan bağımlılık, standart bir silah olarak *pilumun* kullanımının zamanla zayıflamasına ve belli bir zaman sonra da ortadan kalkmasına sebep olmuştur.

Marius'un ağır teçhizatlı lejyoner *pilumunun* yapısında gerçekleştirdiği değişim, diğer reformlarında olduğu gibi profesyonel ordunun gelişiminde önemli bir aşamadır. Reforme edilmiş ciritin kullanılması, Marius'un kuzey seferlerinde mücadele ettiği Germen askerleri üzerinde oldukça etkili olmuş ve düşman kalkanlarını kullanılamaz hale getirmiştir. Bu durum Marius'un lejyonlarına önemli bir avantaj sağlamıştır. Ancak reformun zamanlaması ve yeniden yapılandırma biçimi, bu uygulamanın hemen benimsenmesini ve daimî olarak kullanılmasını engellemiş olabilir. Buna rağmen Roma ordusu, Marius *pilumunun* faydalarını çok geçmeden kavramış ve reformun ardından neredeyse bir kuşak sonra silahın tasarımı üzerine daha fazla iyileştirmeler yapmıştır. Geç imparatorluk döneminde süvarilere olan bağımlılığın artması neticesinde Roma savaşlarının yöntemi değişmiş ve M.S. 4. yüzyıla kadar *pilum* Roma piyadeleri arasında gittikçe daha az kullanılır hale gelmiştir.

⁴¹³ Ian Stephenson, *Roman Infantry Equipment The Later Empire*, Tempus Publishing, Stroud, 1999, s. 54.

⁴¹⁴ M. C. Bishop ve J. C. N. Coulston, 2009, s. 73-74.

SONUÇ

Gaius Marius, Roma Tarihi'nin siyasi ve askeri alanda dikkat çeken en önemli figürlerinden birisidir. Onun kariyeri sadece kazanmış olduğu zaferlerle değil aynı zamanda Roma askerî tarihinde yapmış olduğu reformlarla da hatırlanmaya değerdir. Roma'da iktidara yükselişi kuşkusuz kolay olmamıştır. Her ne kadar dönemin klasik Roma aristokrasisinin bir parçası olmasa da yetişmiş olduğu şehrin önde gelen ailelerden birine mensup olduğu kuvvetle muhtemeldir. Roma'nın nüfuzlu aileleriyle kurmuş olduğu bağlantılar sayesinde genç yaşta ordu saflarına katılmış ve askerliğe uygun karakteri sayesinde komutanlarının dikkatini çekmiştir. İspanya'da Scipio'nun komutası altında görev yaptığı zamanlar adından söz ettirmeyi başarmış ve böylece Roma'da tanınır hale gelmiştir. Ardından bir başka ünlü aile Metelliler'in himayesi altında Roma politik sahnesinde kendisine yer bulmuştur.

Onun kariyerinin bu erken safhalarına dair çok fazla detaylı bilgi bulunmaz ancak özellikle yaşamının sonraki dönemlerine ait daha kesin bilgiler ışığında Kuzey Afrika seferlerinde konsül Metellus'un komutası altında görev yapması hayatının belki de en önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur. Marius, sefer devam ederken tutkulu bir şekilde arzuladığı konsüllük makamına aday olmak için Roma'ya gitmek istemiş fakat onun bu yöndeki talebi seferin komutanı tarafından ilk başta reddedilmiştir. Bunun üzerine başlayan gerginlik Marius'un Roma'ya gitmesiyle sonuçlanmış ve en nihayetinde konsüllüğe seçilmesiyle neticelenmiştir.

Konsüllük seçimlerini kazanmasıyla beraber Marius, Roma'nın en üstün makamını elde etmişti. Ancak bu dönemde üstesinden gelinmesi gereken sorunlar artarak devam etmekteydi. O zamana kadar kayda değer bir şekilde genişleyen Roma özellikle Numidya Kralı Jugurtha ve Germen kökenli kabileler karşısında küçük düşürücü bir dizi yenilgiler almaktaydı. Bu durum huzursuzluğun kaynağı olarak hizipler arasındaki tansiyonun yükselmesine sebep oluyordu. Aynı zamanda milis kuvvetlerinin kapasitesini aşan daha uzun dönemli seferler ekonomik açıdan çiftçi vatandaş askerlerini sarsmıştı. Bu sebeple geçim kaynaklarını kaybeden vatandaşlar Roma'ya akın ederek huzursuz yığınları meydana getirmişlerdir.

Dolayısıyla sınırları koruma isteği, sosyo ekonomik problemlerin yol açtığı baskılar, Roma emperyalizminin gelişim göstermesi, daha uzun dönemli operasyonlar yapabilen lejyonlara duyulan ihtiyaç ve değişen koşullara uyum sağlama gereği Roma'da bir dizi reformun yapılmasını sağlamıştır. Reformların mimarı olan Marius M.Ö. 107-101 yılları arasında yaptığı yeniliklerle askere alım prosedürü, donatım, savaş düzeni, ordu ağırlıklarının taşınması, orduda kullanılan sancakların düzenlenmesi ve Roma lejyonlarının talim ve disiplini gibi konularla alakalı bir dizi reformlar gerçekleştirmiştir.

Bu yenilikler sayesinde neredeyse kendisinden başka hiçbir varlığa sahip olmayan *capite censi* sınıfına ordunun kapılarının kalıcı bir şekilde açılmasıyla Roma lejyonlarının demografik yapısı değişmiş ve kullanıma hazır muazzam miktarda insan gücü kaynağına erişilmiştir. Böylelikle sahaya yeni lejyonlar sürebilme kabiliyeti sayesinde Roma farklı cephelerde eş zamanlı bir şekilde askerî harekâtlara girişebilmiştir. Daha öncesinde çiftçi vatandaşı milislerinden oluşan birliklerden daha profesyonel ve daha kalıcı lejyonlara doğru geçiş yapılmış ve askerlik adeta bir meslek haline dönüşmüştür. Ordunun iş sahası haline gelmesiyle huzursuzluğun önemli unsurlarından biri olan kitleler lejyonlara dahil edilmiş ve onlara ganimet, ücret ve askerlik hizmeti sonrası kimi kazanımlar vaat edilmiştir. Her ne kadar bu durum kısa vadede işsizliğin azalmasını sağlasada, orta ve uzun vadede daha ciddi problemlere yol açmıştır. Askerlik hizmetini tamamlayanlara toprak verilmesi meselesi uzunca bir dönem generaller ve senato arasındaki tartışmaların merkezini oluşturmuştur. Marius ve Sulla gibi güçlü generaller lejyonların kendilerine sadık kalmaları karşılığında askerlere önemli imkânlar sağlamışlardır. Bu durum onların kaderlerini komutanlarının yazgılarıyla bir tutmalarına yol açmış ve en nihayetinde lejyonerler sadakatlerini Roma'dan ziyade generallerine gösterir hale gelmiştir.

Roma lejyonlarının daha öncesinde askerlik hizmeti için uygun olmayan yığınlarla doldurulması eğitilmeleri ihtiyacını doğurmuştur. Kendisinin de bizzat sahada tanıdığı olduğu disiplinden yoksun olan lejyonlar savaşta etkili olmaktan ziyade felakete davetiye çıkarmaktaydı. Dolayısıyla Marius, birlikleri sıkı bir talim programından geçirmekte ve eğitimlerinin bütünlüyci bir parçası olarak köprü inşası, kanal açma,

kamp kurma, teçhizat ve erzakları taşıma gibi zorlu uygulamalarla onları her an savaşa hazırlıklı hale getirmekteydi. Böylece yük kafilesine olan bağımlılık önemli ölçüde azalırken, Roma birlikleri kendi kendine yetebilir hale gelmiştir.

Bunun yanı sıra Roma'nın o zamana kadar kullanmış olduğu *maniple* sistemi kişilerin sahip olduğu varlığa göre askerleri çeşitli hatlara yerleştirmekte ve esasen daha küçük birlikler içerisinde onları organize etmekteydi. Maniple sistemi milis vatandaşlardan kurulu olan bir orduydü ve belirli bir süre Roma'nın ihtiyaçlarını karşılamakta başarılı olmuştu. Fakat Germenler gibi daha dağınık düzende savaşan kuvvetler söz konusu olduğunda yetersiz kalmaktaydı. Ayrıca milis ordusunun belkemiğini oluşturan çiftçi vatandaşlar seferlerin getirmiş olduğu baskılar altında ezilmişti. Tüm bunlar askerliğe karşı giderek artan düzeyde isteksizliğin sergilenmesine yol açmaktaydı. Bu durum servet esasına göre oluşan kuvvetler yerine daha geniş çaplı askere alımlarla desteklenen *kohort* düzenine geçilmesiyle karşılık bulmuştur. *Kohort* düzeninde birlikler birbirlerine daha yakın bir şekilde düzenlenmiş ve sayıca daha çok askerden müteşekkil taktik alt birimlerden meydana geldiğinden lejyonlara hem psikolojik hem de taktik açıdan daha fazla güven vermiştir. Bunun yanı sıra kohort sisteminde lejyonların muhtelif alt bölümleri daha bağımsız hareket edebilmekte ve her bir askerin sahip olduğu standart teçhizat onların daha etkili bir şekilde savaşmasına imkân tanımıştır.

Bu bağlamda askerlerin kullandığı teçhizatlar standart hale getirilmiş ve lejyonerlerin taşıdığı gladius tipi kılıç ve cirit (*pilum*) onların etkili birer savaşçı olmalarını sağlamıştır. Özellikle Marius'un ortaya koymuş olduğu reformla cirit yeniden yapılandırılmıştır. Bu yeniden yapılandırma, *pilumun* gövdesi ile başlık arasındaki bağlantı hattını tutan demir perçinlerden birinin aynen yerinde bırakılarak diğerinin tahta bir perçinle değiştirilmesi esasına dayalıydı. Böylelikle düşman kalkanına çarpan *pilumun* gövdesi aşağı doğru sallanacaktı. Bu şekilde kalkandan onu çıkarmak zor olduğundan *pilumun* tekrar kullanılması mümkün olmazken düşmanın kalkanı kullanması da engellenmiş olurdu. Düşman savunma hattı zayıflatıldığından Romalı askerler rakipleri karşısında avantajlı bir konuma geçmişlerdir.

Marius'un yapmış olduğu reformlardan bir diğeri ise kartal motifinin lejyonlarda üstün sancak olarak kullanılmaya başlanmasına önderlik etmesidir. Bu sembol muharebe düzeninde ilk hatta görev yapan altbirimde bulunur ve tek başına lejyonu sembolize ederdi. Dolayısıyla kartal sancakları lejyonerler için zamanla yarı tanrısal statüye yükselirken, aynı zaman da Roma'nın en kolay tanınabilir simgelerinden biri haline gelmiştir. Pratikte ise lejyon kartalları ordu içerisinde birliklerin iletişimini kolaylaştırmakta ve askerlerin alması gereken düzenin sağlanmasında önemli bir referans noktası olmuştur.

Birbirleriyle dialektik bir ilişki içerisinde bulunan teşkilat, techizat ve taktik formasyon alanlarında yaşanan bu geliştirmeler Roma askeri tarihini derinden etkilemiş ve İmparatorluk dönemi profesyonel orduların temellerinin atılmasını sağlamıştır. Askeri sahada bu yenilikler ordunun savaş kabiliyetini artırırken, siyasi bağlamda Cumhuriyet yönetiminin yıkılışına giden süreci hızlandırmıştır. Ön plana çıkan komutanlar kendi kişisel hırsları ve amaçları uğruna lejyonları kullanmaktan çekinmemişlerdir. Bu açıdan ister iç savaşlarda ister rakip ordular karşısında olsun Roma savaş makinesi, tarihin en kanlı çarpışmalarına imza atmıştır.

KAYNAKÇA

BİRİNCİL KAYNAKLAR

Appian (1996) *The Civil Wars*, London: Penguin Books

Caesar (1967) *The Civil War*, London: Penguin Books

----- (1982) *The Conquest of Gaul*, London: Penguin Books

Cassius Dio (1987) *The Roman History*, London: Penguin Books

Josephus (1981) *The Jewish War*, London: Penguin Books

Suetonius (1979) *The Twelve Caesars*, London: Penguin Books

Vegetius (2001) *Epitome of Military Science*, Liverpool: Liverpool University Press

* Aşağıda yer alan birincil kaynaklar için Loeb Serisi Çevirileri ve Perseus Digital Library kullanılmıştır.

Cassius Dio, *Roman History*

Cicero, *De Divinatione*,

----- *De Officiis*

----- *Brutus*

----- *Pro Plancio*

----- *The Verrine Orations*

----- *On the Republic On the Laws*

Diodorus Siculus, *Library of History*

Dionysius Halicarnassus, *The Roman Antiquities*

Frontinus, *Stratagems*

L. Annaeus Florus, *Epitome of Roman History*

Livy, *History of Rome*

Livy, *Periochae*

Pliny (the Elder), *the Natural History*

Plutarc, *Life of Caius Gracchus*

----- *Life of Tiberius Gracchus*

----- *Life of Caesar*

----- *Life of Crassus*

----- *Life of Marius*

----- *Life of Sulla*

Polyaenus, *Strategemata*

Polybius, *The Histories*

Sallust, *The War With Catiline*

----- *The War With Jugurtha*

Tacitus, *The Annals*

Varro, *De lingua Latina*

Velleius Paterculus, *The Roman History*

Vitruvius, *On Architecture*

İKİNCİL KAYNAKLAR

- Abbott, F. F. (2012) *A History And Description Of Roman Political Institutions*, HardPress Publishing
- Adcock, F. E. (1940) *The Roman Art of War Under The Republic*, Harvard University Press
- Adkins, L. ve Adkins, R. A. (2004) *Handbook to Life in Ancient Rome*, New York: Facts On File.
- Astin, A. E. (1967) *Scipio Aemilianus*, New York: Oxford University Press
- Atlan, S. (2018) *Roma Tarihinin Ana Hatları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Badian, E. (1968) *Roman Imperialism in the Late Republic*, Oxford: Cornell University Press
- (1970) *Lucius Sulla The Deadly Reformer*, Sydney University Press
- Beard, M. ve North, J. ve Price, S. (1998) *Religions of Rome Vol. I*, Cambridge: Cambridge University Press
- Beesly, A. H. (1886) *The Gracchi, Marius, and Sulla*, New York: Charles Scribner's Sons
- Bell, M. J. (1965) 'Tactical Reform in the Roman Republican Army', *Historia 14*
- Bishop M. C. ve Coulston, J. C. N. (2009) *Roman Military Equipment From The Punic Wars To The Fall Of Rome*, Oxford: Oxbow Books
- Bishop, M. C. (2017) *The pilum The Roman Heavy Javelin*, Osprey Publishing
- Blois, L. (1987) *The Roman Army and Politics in the First Century B.C*, Amsterdam: J C Gieben
- Bowman, A. K. (1998) *Life and Letters on the Roman Frontier*, London: British Museum Press

- Bradley, G. (2013) *Early Rome to 290 BC The Beginnings of the City and the Rise of the Republic*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Brand, C. E. (2011) *Roman Military Law*, University of Texas Press
- Brunt, P. A. (1988) *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*, Oxford: Clarendon Press,
- Cagniat, P. (2007) 'The Late Republican Army 146-30 BC' P. Erdkamp (Ed.), *A Companion To the Roman Army*, Oxford: Blackwell Publishing
- Carney, T. F. (1955) 'Notes on Plutarch's Life of Marius', *The Classical Quarterly* 5: 3/4.
- (1958) 'The Death of Marius', *Acta Classica Vol. 1*.
- (1970) *A Biography of C. Marius*, Argonaut
- Connolly, P. (1998) *Greece and Rome At War*, London: Greenhill Books
- Cornel, T. ve Matthews, J. (1988) *Roma Dünyası*, (Ş. Karadeniz, çev.) İstanbul: İletişim Yayınları
- Cowan, R. (2017) *Roman Legionary 109-58 BC*, Osprey Publishing
- Çınar, B. (2009) 'Roma: Savaş ya da Barış', *Doğu Batı- Romalılar II*, Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Demircioğlu, H. (1998) *Roma Tarihi I.Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Diakov, V, ve Kovalev, S, (2019) *İlk Çağ Tarihi Cilt 2*, (Ö. İnce, çev.) İstanbul: Yordam Kitap Bas. ve Yay.
- Dixon, K. R. ve Pat S. (1997) *The Roman Cavalry*, London: Routledge
- Dobson, M. (2008) *The Army of the Roman Republic: The Second Century BC, Polybius and the Camps at Numantia Spain*, Oxford: Oxbow Books

- Duncan, M. (2016) *The History of Rome*, Herodotus Press
- (2017) *The Storm Before The Storm*, New York: Public Affairs
- Evans, R. J. (1995) *Gaius Marius A Political Biography*, University of South Africa
- Everitt, A. (2010) *Hadrian and the Triumph of Rome*, New York: Random House Trade Paperbacks
- Featherstone, D. (1997) *Warriors and Warfare in Ancient and Medieval Times*, London: Constable
- Fields, N. (2010) *Roman Battle Tactics 390-110 BC*, Osprey Publishing
- (2011) *Early Roman Warrior 753-321 BC*, Osprey Publishing
- Gabba, E. (1976) *Republican Rome The Army and The Allies*, (P. J. Cuff, çev) Berkeley: University of California Press
- (2008) 'Rome and Italy: The Social War'. J.A. Crook, A. W. Lintott, ve E. Rawson (Eds.) *The Cambridge Ancient History Volume IX: The Last Age Of The Roman Republic 146-43 B.C.*, Cambridge: Cambridge University Press
- Gilliver, C.M. (1999) *The Roman Art Of War*, Gloucestershire: Tempus
- Glare, P. G. W. (1968) *Oxford Latin Dictionary*, Oxford: Oxford University Press
- Goldsworthy A. (2016) *In The Name Of Rome The Men Who Won The Roman Empire*, Yale University Press
- (1996) *The Roman Army At War 100 BC-AD 200*, Oxford: Clarendon Press
- (2000) *The Punic Wars*, London: Cassell
- (2003) *The Complete Roman Army*, New York: Thames & Hudson
- Grant, M. (1974) *The Army of the Caesars*, New York: Scribner's Sons.
- (1978) *History of Rome*, Charles Scribner's Sons, 1978

- Gruen, E. (1995) *The Last Generation of the Roman Republic*, University of California Press
- Harl, K. (1996) *Coinage in the Roman Economy, 300 B.C. to A.D. 700*, Baltimore: Johns Hopkins University Press
- Harris, W. V. (1979) *War and Imperialism in Republican Rome, 327-70 B.C.* Oxford: Clarendon
- Heather, P. (2006) *The Fall of the Roman Empire*, Oxford University Press
- Hildinger, E. (2003) *Swords Against The Senate*, Cambridge: De Capo Press
- Holland, T. (2005) *Rubicon: The Last Years of the Roman Republic*, New York: Anchor Books
- Hope, V. M. (2001) *Consturcting Identity The Tombstones of Aquileia, Mainz and Nimes*, British Archaeological Reports
- Hornbower, S. ve Spawforth A. (Eds.) (1999) *The Oxford Classical Dictionary*, New York: Oxford University Press
- Hyland, A. (1960) *Equus The Horse in the Roman World*, Yale University Press
- James, S. (2011) *Rome and the Sword How Warriors and Weapons Shaped Roman History*, New York: Thames and Hudson
- Jones, A. H. M. (1974) *Roman Economy Studies in Ancient Economic and Administrative History*, Oxford: Basil Blackwell
- Joshel, S. (2010) *Slavery in the Roman World*, New York: Cambridge University Press
- Keavemey, A. (2007) *The Army in the Roman Revolution*, New York: Routledge
- Keppie, L. (1998) *The Making Of The Roman Army*, London: Routledge
- Kildahl, P. A. (1968) *Caius Marius*, New York: Irvington Publishers

- Kuiper, K. (Ed) (2011) *Ancient Rome From Romulus and Remus To The Visigoth Invasion*, New York: Rosen Publishing
- Kyle, D. G. (2001) *Spectacles of Death in Ancient Rome*, London: Routledge
- Lee, A. D. (2009) 'Morale and the Roman Experience of Battle' (Ed.) Alan B. Lloyd, *Battle in Antiquity*, The Classical Press of Wales
- Lendon, J. E. (2006) *Soldiers and Ghosts A History of Battle in Classical Antiquity*, Yale University Press
- Lewis, C. T. (1889) *A Latin Dictionary for Schools*, New York: Harper and Brothers
- Ligt, L. (2012) *Peasants, Citizens and Soldiers Studies in Demographic History of Roman Italy, 225 BC–AD 100*, Cambridge University Press
- Lintott, A. (2008) 'Political History 146-95 B.C.' .A. Crook, A. W. Lintott, ve E. Rawson (Eds.) *The Cambridge Ancient History Volume IX The Last Age Of The Roman Republic*, Cambridge: Cambridge University Press
- MacKay, C. (2009) *The Breakdown of the Roman Republic From Oligarchy to Empire*, Cambridge University Press
- Macmullen, R. (1984) 'The Legion as a Society', *Historia* 33
- Marsden, E. W. (1969) *Greek and Roman Artillery Historical Development*, Oxford: Clarendon Press
- Mattern, S. P. (2002) *Rome and the Enemy Roman Imperial Strategy in the Principate*, University of California Press
- Matthew, C. A. (2010) *On The Wings Of Eagles The Reforms of Gaius Marius and the Creation of Rome's First Professional Soldiers*, New Castle: Cambridge Scholars Publishing
- Maxfield, V. (1981) *The Military Decorations of the Roman Army*, University of California Press

- Mayor, A. (2010) *The Poison King The Life and Legend of Mithridates Rome's Deadliest Enemy*, Oxford: Princeton University Press
- McNab, C. (Ed.) (2010) *The Roman Army The Greatest War Machine Of The Ancient World*, Osprey Publishing
- Mommsen, T. (2009) *The History of Rome Vol. 3.*, (W. P. Dickson, çev.) Cambridge University Press
- Montagu, J. D. (2006) *Greek and Roman Warfare Battles, Tactics and Trickery*, Greenhill Books
- Nicolet, C. (1980) *The World of the Citizen in Republican Rome*, (P. Falla, çev.) University of California Press
- Osgood, J. (2006) *Caesar's Legacy Civil War and the Emergence of the Roman Empire*, Cambridge University Press
- Parker, H. M. D. (1992) *The Roman Legions*, New York: Dorset Press
- Peddie, J. (1994) *The Roman War Machine*, Dover: Sutton
- Phang, S. E. (Ed.) (2016) *Conflict in Ancient Greece and Rome The Definitive Political, Social, and Military Encyclopedia Vol.2*, California: ABC CLIO
- Pollard, N. ve Berry, J. (2012) *The Complete Roman Legions*, London: Thames and Hudson
- Renz, R. F. (1986) *The Legal Position of the Soldier and Veteran in the Roman Empire*, Ann Arbor: University Microfilms
- Rich, J. W. (1983) 'The Supposed Roman Manpower Shortage of the Later Second Century B.C.' , *Historia* 32
- Richmond, I. (1982) *Trajan's Army on Trajan's Column*, London: British School at Rome

- Rickman, G. (1971) *Roman Granaries and Store Buildings*, Cambridge University Press
- Robinson, H. R. (1975) *The Armour of Imperial Rome*, New York: Scribner
- Rodgers, N. (2005) *The Roman Army Legions, Wars and Campaigns*, London: Southwater
- Rome At War*, (2018) Osprey Publishing
- Roth, J. (1999) *The Logistics of the Roman Army 264 B.C. – A.D. 235*, Brill
- Roxan, M. M. (2017) *Roman Military Diplomas 1954 to 1977*, Routledge
- Sage, M. (2008) *The Republican Roman Army A Sourcebook*, New York: Routledge
- Sampson, G. (2010) *The Crisis Of Rome*, Pen and Sword Military
- (2013) *The Collapse of Rome Marius, Sulla and the First Civil War*, Barnsley: Pen and Sword Military
- Santosuosso, A. (2001) *Storming The Heavens Soldiers, Emperors, and Civilians in the Roman Empire*, Boulder: Westview Press
- Scheid, J. (2003) *An Introduction to Roman Religion*, Indiana University Press
- Scullard, H. H. (2010) *From The Gracchi To Nero A History of Rome 133 B.C. to A.D. 68*, Routledge
- Seager, R. (2008) ‘Sulla’ J. A. Crook, A. W. Lintott, ve E. Rawson (Eds.) *The Cambridge Ancient History Volume IX The Last Age Of The Roman Republic 146-43 B.C.*, Cambridge: Cambridge University Press
- Secunda, N. ve Northwood, S. ve Simkins, M. (2002) *Caesar’s Legions The Roman Soldier 753 BC to 117 AD*, Osprey Publishing
- Sekunda, N. (1986) *The Ancient Greeks*, Osprey Publishing

- Shelton, J. A. (1998) *As the Romans Did A Sourcebook in Roman Social History*, New York: Oxford University Press
- Sherwin-White, A. N. (1980) *The Roman Citizenship*, Oxford University Press
- Shirley, E. (2001) *Building a Roman Legionary Fortress*, Stroud: Tempus
- Shotter, D. (1994) *The Fall of the Roman Republic*, Routledge
- Sicker, M. (2001) *Between Rome and Jerusalem: 300 Years of Roman - Judaeen Relations*, Praeger
- Smith, R. E. (1955) *The Failure of the Roman Republic*, Cambridge University Press
- (1958) *Service in the Post Marian Army*, Manchester: Manchester University
- Southern, P. (2006) *The Roman Army A Social and Institutional History*, California: ABC-CLIO
- Stambaugh, J. E. (1988) *The Ancient Roman City*, Baltimore: John Hopkins University Press
- Stephenson, I. (1999) *Roman Infantry Equipment The Later Empire*, Stroud: Tempus Publishing,
- Syme, R. (1938) *The Roman Revolution*, Oxford University Press
- Talbert, R. J. A. (1984) *The Senate of Imperial Rome*, Princeton: Princeton University Press
- Tekin, O. (2016) *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Warry, J. (1995) *Warfare In The Classical World*, University of Oklahoma Press
- Watson, G. R. (1985) *The Roman Soldier*, New York: Cornell University Press

- Webster, G. (1998) *The Roman Imperial Army of the First and Second Centuries AD*, London: University of Oklahoma Press
- Weinrib, E. J. (1990) *The Spainards in Rome From Marius To Domitian*, New York: Garland Publishing,
- Whittaker, C. R. (2004) *Rome and its Frontiers The Dynamics of Empire*, New York: Routledge
- Wilcox, P. ve Trevino, R. (2002) *Barbarians Against Rome*, Osprey Publishing
- Williams, D. (2015) *The Reach of Rome*, St. Martin's Press
- Wiseman, T. (1971) *New Men in the Roman Senate 139 B.C.-A.D. 14*, New York: Oxford University Press
- Yalichev, S. (1998) *Mercenaries of the Ancient World*, Hippocrene Books

EKLER

EK 1. AQUILA (KARTAL) SANCAĞI

Kaynak: <https://www.walksinsiderome.com/blog/about-rome/the-symbols-of-roman-history/>
(Erişim Tarihi: 14.01.2021)

Kaynak: <https://www.geocaching.com/track/details.aspx?id=3841481&page=2>
(Erişim Tarihi: 14.01.2021)

EK 2. PILUM (CİRİT)

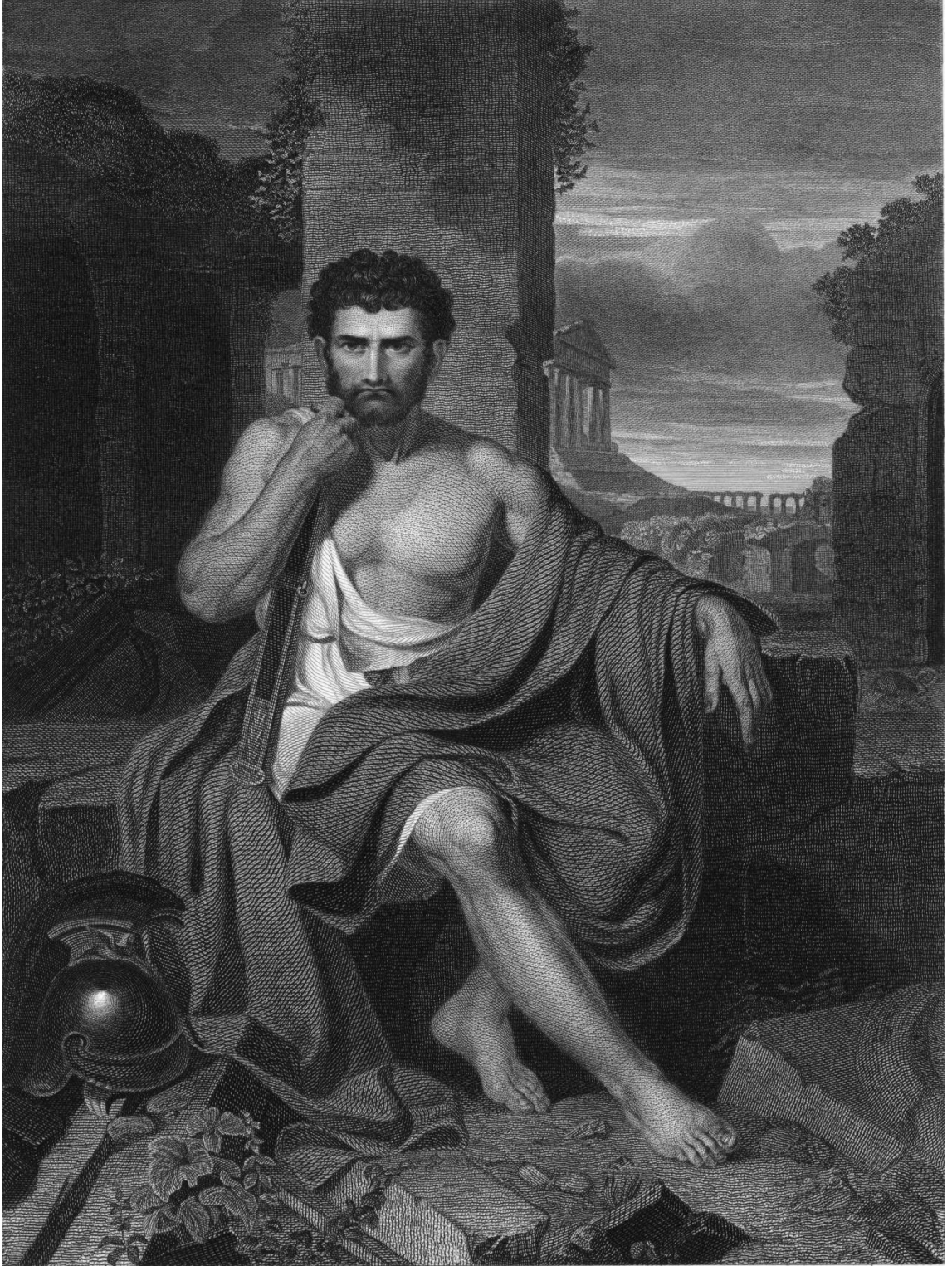
Kaynak: M. C. Bishop, The pilum: The Roman Heavy Javelin, Osprey Publishing, 2017, s. 25.

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/837599230668783752/> (Erişim Tarihi: 14.01.2021)

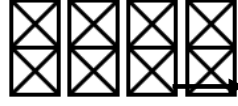
EK 3. MARIUS'UN KATIRLARI (MULI MARIANI)

Kaynak: <https://theolderavocado.wordpress.com/2017/09/01/old-school-strength-part-i-the-roman-origin/>
(Erişim Tarihi: 14.01.2021)

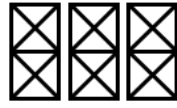
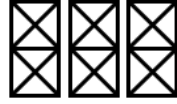
EK 4. GAIUS MARIUS

Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Marius_Carthage.jpg (Erişim Tarihi: 14.01.2021)

**EK 5. MARIUS TAKTİK REFORMUNUN ROMA ORDUSU'NUN CEPHEYE
ÜÇ HAT HALİNDE (*TRIPLEX ACIES*) TEVZİ**

Kohort** hattı (480 piyade)

* Şema, tek bir Roma lejyonunu muharebe sahasındaki yayılımını göstermektedir.

** Her bir kohort 80 piyadeden müteşekkil 6 *century*den oluşmaktaydı.